Závěrečná zpráva projektu

STRATEGIE INTEGRACE ROMSKÉ POPULACE V BŘECLAVI

Praha, březen 2008

OBSAH

1. Úvod a metodologie 6
1.1 Úvod 6
1.2 Metodologie 7
2. Obecná charakteristika romské populace v Břeclavi 10
2.1 Příchod Romů do Břeclavi 10
2.2 Odhad počtu Romů v Břeclavi 11
2.3 Věková struktura břeclavských Romů 12
2.4. Prostorová distribuce romských domácností v Břeclavi 13
2.5. Otázka sociální izolace Romů v Břeclavi 13
3. Problematika bydlení ve vztahu k romské populaci 15
3.1 Úvod 15
3.2 Bytová situace romských obyvatel Břeclavi 16
3.3 Bydlení břeclavských Romů v kontextu bytové politiky města Břeclav 16
3.3.1. Privatizace 18
3.4 Neplatičství 19
3.4.1 Postupy Domovní správy v případech neplatičství 20
3.4.2. Byty IV. bytové kategorie v Charvátské Nové Vsi 22
4. Přístup romských dětí a mládeže ke vzdělávání 24
4.1 Úvod 25
4.2 Předškolní vzdělávání 25
4.3 Základní vzdělávání 27
4.3.1 Špatný prospěch 30
4.3.2 Velké absence 32
4.3.3 Spolupráce mezi školou a rodinou 34
4.3.4 Chybějící příprava na školu a doučování 35
4.4 Středoškolské vzdělávání 35
4.4.1 Příprava romských žáků na střední školu 35
4.4.2 Romská mládež na středních školách 37
4.5 Volnočasové aktivity 39
4.5.1 Družina, školní klub a kroužky nabízené školami 39
4.5.2 Aktivity nabízené jinými subjekty 40
5. Přístup na trh práce a alternativní strategie obživy 43
5.1 Úvod 43
5.2 Romové v ekonomicky aktivním věku – přehled 44
5.2.1 Kumulativní odhad počtu a struktury Romů v aktivním věku 44
5.2.2 Vzdělanostní struktura 46
5.3 Romové na trhu práce v Břeclavi 47
5.3.1 Nezaměstnaní Romové 48
5.4 Využívání nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti 51
5.4.1 Rekvalifikační kurzy 52
5.4.2 Veřejně prospěšné práce 52
5.5 Stávající zaměstnavatelé Romů 53
5.5.1 Přehled zaměstnavatelů 53
5.6 Bariéry zaměstnanosti Romů na straně poptávky po pracovní síle 54
5.6.1 Nízká poptávka po nekvalifikované pracovní síle 54
5.6.2 Špatná zkušenost s konkrétními lidmi 54
5.6.3 Nízké finanční ohodnocení a málo zaměstnaneckých výhod 55
5.6.4 Neochota organizovat a kontrolovat romské pracovní skupiny 55
5.6.5 Kariérní postup 56
5.6.6 Diskriminace ze strany zaměstnavatele 56
5.7 Bariéry zaměstnanosti Romů na straně nabídky pracovní síly 56
5.7.1 Zdravotní stav 56

5.7.2 Vzdělání, dovzdělávání, kvalifikace a dovednosti 56
5.7.3 Finance 57
5.7.4 Nevyhovující pracovní doba 58
5.7.5 Nespolehlivost v docházce do zaměstnání 59
5.7.6 Pracovní nasazení 59
5.7.7 Integrace do pracovního kolektivu 60
5.7.8 Syndrom dlouhodobé nezaměstnanosti 60
5.7.9 Subjektivní motivace 60
5.8 Alternativní zdroje obživy 61
5.8.1 Dávky sociálního zabezpečení 61
5.8.2 Práce načerno 64
5.8.3 Sběr železného šrotu a podobné činnosti 64
5.8.4 Přestupky a kriminalita 65
6. Dostupnost vybraných sociálních služeb ve vztahu k romské populaci 67
6.1 Úvod 67
6.2 Komunitní plánování sociálních služeb a Romové 68
6.3 Stávající nabídka sociálních služeb 68
6.3.1 Terénní programy 69
6.3.2 Sociální poradenství 71
6.3.3 Azylové domy 72
6.3.4 Kontaktní centrum 72
6.3.5 Nízkoprahové denní centrum 73
6.3.6 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež 74
7. Strategie integrace romské populace v Břeclavi 75
7.1 Obecná část 75
7.2 Hlavní oblasti strategie 77

Seznam používaných zkratek	
AP	Asistent/ka pedagoga
APZ	Aktivní politika zaměstnanosti
DDM	Dům dětí a mládeže
IZP	Institut zvláštního příjemce
KPSS	Komunitní plánování sociálních služeb
KZAM	Klasifikace zaměstnání
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠ	Mateřská školka
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MÚ	Městský úřad
MV ČR	Ministerstvo vnitra České republiky
NNO	Nestátní nezisková organizace
OSPOD	Oddělení sociálně-právní ochrany dětí
OSSZ	Okresní správa sociálního zabezpečení
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
SOU	Střední odborné učiliště
SŠ	Střední škola
SOU	Střední odborné učiliště
SÚPM	Společensky účelná pracovní místa
TSP	Terénní sociální práce / pracovník
ÚP	Úřad práce
VPP	Veřejně prospěšné práce
ZSP	Zdravotně sociální pomocnice
ZŠ	Základní škola

Seznam tabulek

3.1	Přidělené byty v letech 2002-2007	17
3.2	Neplatící domácnosti v letech 2002-2007	19
3.3	Dluhy domácností za služby v letech 2002-2007	20
3.4	Výše penále domácností v Kč v letech 2002-2007	20
3.5	Žádosti o odpuštění penále v letech 2002-2007	20
3.6	Splátkové kalendáře domácností v letech 2002-2007	21
3.7	Domácnosti vystěhované kvůli neplatičství v letech 2002-2007	21
4.1	Naplněnost mateřských škol v letech 2002-2007	27
4.2	Naplněnost základních škol v letech 2002-2007	28
4.3	Počet romských žáků na ZŠ v letech 2002-2007	29
4.4	Podíl romských žáků na ZŠ v letech 2002-2007	29
4.5	Základní školy a romské děti v letech 2002-2007	30
4.6	Průměrné absence romských dětí na ZŠ v letech 2002-2007	33
4.7	Průměrný počet neomluvených hodin na I. stupni v letech 2002-2007	33
4.8	Průměrný počet neomluvených hodin na II. stupni v letech 2002-2007	33
4.9	Podíl žáků, kteří ukončili školní docházku v nižším než 9. ročníku v letech 2002-2007	36
4.10	Podíl žáků na víceletých gymnáziích z počtu žáků II. stupně v letech 2002-2007	37
4.11	Podíl žáků přijatých na střední školy bez maturity ku podílu gymnazistů v letech 2002-2007	37
4.12	Naplněnost školní družiny v letech 2002-2007	39
4.13	Naplněnost školního klubu v letech 2002-2007	39
5.1	Pracovní pozice, na nichž jsou zaměstnáni břeclavští Romové	54

Seznam grafů

2.1	Věková struktura romských obyvatel Břeclavi a Břeclavska jako celku	12
2.2	Ekonomicky aktivní a neaktivní romské obyvatelstvo	12
4.1	Prospěch z českého jazyka u romských a neromských dětí na ZŠ	31
4.2	Prospěch z matematiky u romských a neromských dětí na ZŠ	32
4.3	Absence u romských a neromských dětí	32
5.1	Kumulativní odhad počtu a struktury Břeclavských Romů v ekonomicky aktivním věku	45
5.2	Vzdělanostní struktura Romek a Romů a obyvatelstva Břeclavi	46
5.3	Vývoj podílu osob spadajících do kategorie KZAM 9 ve struktuře uchazeček a uchazečů o zaměstnání	48
5.4	Srovnání věkové struktury romských a neromských uchazeček a uchazečů o zaměstnání	49
5.5	Struktura délky evidované nezaměstnanosti Romek a Romů v Břeclavi	50
5.6	Důvody ukončení evidence nezaměstnaných Romek a Romů	51
5.7	Romské a neromské domácnosti z hlediska hmotné nouze	62
5.8	Počet přestupků za rok 2007 a jejich struktura	65

1.1 Úvod

Na základě smlouvy o dílo uzavřené dne 20. listopadu 2007 mezi městem Břeclav a GAC spol. s r. o. předkládáme městu závěrečnou zprávu projektu „Strategie integrace romské populace v Břeclavi". Tento projekt si kladl za cíl **vytvořit strategii integrace místních romských obyvatel**, která povede k jejich začlenění na trh práce a zlepšení soužití mezi Romy a „majoritou". Závěrečná zpráva se skládá z **analytické popisné části** a ze samotné **strategie integrace romské populace**. **Kapitoly analytické části** vždy začínají stručným souhrnem hlavních zjištění v příslušné oblasti a věnují se těmto tematickým okruhům:

- obecná charakteristika romské populace v Břeclavi,
- problematika bydlení ve vztahu k romské populaci,
- přístup romských dětí a mládeže ke vzdělání,
- přístup na trh práce a alternativní strategie obživy,
- dostupnost vybraných sociálních služeb ve vztahu k romské populaci.

Zpráva se soustředí především na faktory, které ovlivňují dynamiku postavení sociálně vyloučených Romů. Mezi tyto faktory patří zejména nízká vzdělanost, zhoršený přístup ke vzdělání, nezaměstnanost a nevyhovující kvalita bydlení. Výše zmíněné faktory konstituují sociální vyloučení; překonání těchto bariér zároveň otevírá prostor pro úspěšné nastartování integračních procesů a podmínek pro začlenění Romů do většinové společnosti.

POJEM ROM

Pojem „Rom" bývá v různých kontextech chápán a používán různě. Pro účely tohoto projektu a navržení strategie integrace, jej definujeme následujícím způsobem: Za Roma považujeme takového **jedince, který se za Roma sám považuje**, aniž by se nutně k této příslušnosti za všech okolností (např. při sčítání lidu) hlásil, **a/nebo je za Roma považován významnou částí svého okolí na základě skutečných či domnělých (antropologických, kulturních nebo sociálních) indikátorů**.

Toto vymezení pojmu „Rom" může být vnímáno jako politicky nekorektní, zdůrazňuje však skutečnost, že právě **připsané romství** je **jednou z hlavních příčin sociálního vylučování** řady obyvatel zkoumaných lokalit.[1]

POJEM SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

Pojmu sociální vyloučení rozumíme takto: Jako sociální vyloučení označujeme **proces, v jehož rámci je jedinci, skupině jedinců či komunitě výrazně znesnadňován či zcela zamezován přístup ke zdrojům, pozicím a příležitostem, které umožňují zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit „majoritní" společnosti**.[2]

[1] Zdroj: *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*, MPSV, 2006, str. 10.

[2] „Některé skupiny obyvatel jsou sociálním vyloučením ohroženy více než jiné. Jedná se *například* o nedostatečně vzdělané osoby, dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnané, lidi s mentálním či fyzickým

Riziko sociálního vyloučení se zvyšuje v případě jedinců a skupin, u kterých se kumulují výše uvedené (popř. některé další) faktory. Sociální vyloučení je často spojeno a projevuje se *zejména* (nikoli však pouze):

- prostorovým vyloučením (Jedinci a skupiny postižené sociálním vyloučením *často* žijí v uzavřených a/nebo izolovaných lokalitách s nízkou úrovní bydlení a nedostatečnou občanskou vybaveností.),
- symbolickým vyloučením spojeným se stigmatizací (zevšeobecňujícím přisuzováním negativních vlastností) jedinců či skupin,
- nízkou mírou vzdělanosti a ztíženou možností tuto nevýhodu překonat,
- ztíženým přístupem k legálním formám výdělečné činnosti, závislostí na sociálních dávkách a s tím spojenou materiální chudobou,
- rizikovým životním stylem, špatnými hygienickými poměry a s nimi souvisejícím horším zdravotním stavem,
- životními strategiemi orientovanými na přítomnost,
- uzavřeným ekonomickým systémem vyznačujícím se častým zastavováním majetku a půjčováním peněz na vysoký úrok (lichva a tzv. rychlé půjčky),
- větším potenciálem výskytu sociálně patologických jevů (např. alkoholismu, narkomanie či gamblerství) a kriminality (zvýšeným rizikem stát se pachatelem, ale i obětí trestné činnosti),
- sníženou sociokulturní kompetencí (např. jazykovou bariérou, nezkušeností či neznalostí vlastních práv a povinností).

Uvedené (případně jiné možné) projevy sociálního vyloučení se vyskytují v různých situacích v rozdílné míře. O sociálním vyloučení je možné hovořit i tehdy, vyskytují-li se jen některé z nich.[3]

1.2 Metodologie

Zpracování zakázky bylo rozděleno do **dvou chronologicky posloupných fází**. **V první diagnostické fázi** jsme uskutečnili **přípravné práce a sběr dat v terénu**. **Během přípravných prací** jsme prostudovali relevantní dokumenty týkající se Břeclavi, tak aby strategie v co největší možné míře respektovala regionální kontext Břeclavi. Další krok představovala příprava osnov polostrukturovaných rozhovorů pro jednotlivé cílové skupiny a navržení kvantitativních indikátorů umožňujících měřit míru sociálního vyloučení a v následujícím období monitorovat efektivitu navržené strategie.

Sběr dat v terénu jsme realizovali v průběhu šesti týdnů. Během terénního šetření jsme kombinovali kvalitativní a kvantitativní metodologii. Kvalitativní data jsme získávali během polostrukturovaných rozhovorů s vybranými subjekty, pozorováním a hloubkovými rozhovory.

Kvantitativní data jsme získali z údajů poskytnutých jednotlivými subjekty a ze standardizovaných dotazníků. Během terénního šetření jsme průběžně vyhodnocovali data, a rozhodovali se, se kterými subjekty je nutné vést rozhovory opakovaně a kterým tématům je

handicapem, osoby trpící nějakým druhem závislosti, osaměle žijící důchodce, imigranty, příslušníky různě (etnicky, nábožensky, sexuální orientací aj.) definovaných menšin, lidi, kteří se ocitli v těžké životní situaci, z níž si sami nedokáži pomoci a další." (tamtéž, str. 9)

[3] Zdroj: *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*, MPSV, 2006, str. 9.

třeba věnovat se důkladněji. Během sběru dat jsme uskutečnili rozhovory s **následujícími subjekty**:[4]

- městský úřad: odbor sociálních věcí (pět osob), odbor školství (jedna osoba), odbor majetkový (jedna osoba), odbor kanceláře tajemníka (dvě osoby), odbor vnitřních věcí (jedna osoba),
- Domovní správa (dvě osoby),
- Úřad práce: ředitel (jedna osoba), odbor státní sociální podpory (jedna osoba), odbor zprostředkování zaměstnání (jedna osoba), odbor trhu práce (dvě osoby),
- Městská policie (dvě osoby),
- Policie ČR (jedna osoba),
- školy: mateřské školy (čtyři osoby), základní školy (13 osob), střední školy (čtyři osoby),
- nestátní neziskové organizace, církve a poskytovatelé sociálních služeb (13 osob),
- rekvalifikační agentury (tři osoby),
- zaměstnavatelé (šest osob),
- pediatři (čtyři osoby),
- romské domácnosti (23 domácností).

Celkový počet zástupců institucí, se kterými byly vedeny standardizované rozhovory, je **67 osob**. Dále jsme hovořili se členy **23 romských domácností**. Při výběru romských domácností jsme se soustředili na romské obyvatele žijící v různých částech Břeclavi, tak abychom komplexně pokryli celé její území. Naší snahou bylo rovněž zahrnout do sondy domácnosti s různým socioekonomickým statusem. Se zástupci některých institucí, stejně jako se členy některých domácností jsme hovořili opakovaně. V rozhovorech jsme sledovali především následující **klíčová témata**:

- **bytová problematika** (stávající bytová situace a šance na její zlepšení, problematika neplatičství a možnosti jejího řešení, potenciální rizika sídelní segregace sociálně vyloučených obyvatel),
- **vzdělávání** (využívání předškolního vzdělávání romskými dětmi, hlavní faktory ovlivňující vzdělanostní dráhy romských žáků základních škol, otázka přechodu na střední školy a pravděpodobnost dokončení střední školy a získání kvalifikace, využívání vyrovnávacích a integračních nástrojů ze strany vzdělávacích zařízení),
- **problematika zaměstnanosti** (vnitřní a vnější faktory vyloučení z trhu práce, případně marginalizace na tomto trhu, opatření aktivní politiky zaměstnanosti a jejich efektivita, alternativní zdroje obživy – neformální ekonomika),
- **míra sociální izolace romských obyvatel** (existence interetnických a intraetnických sociálních sítí, existence svépomocných aktivit),
- **míra provázanosti a spolupráce jednotlivých subjektů** a možnost jejího navázání pro vytvoření „Strategie“ pro Břeclav.

O podklady pro kvantitativní analýzu jsme požádali předem vybrané školy, odbor školství, sociální odbor, majetkový odbor resp. Domovní správu, ÚP a Policii ČR. Tato kvantitativní data sloužila k diagnostikování současné situace v daných oblastech a zároveň budou sloužit při vyhodnocování efektivity využívaných nástrojů v jednotlivých oblastech integrace.

[4] V úvodu jednotlivých tématických kapitol rekapitulujeme zdroje dat, na nichž zakládáme příslušnou část analýzy.

Po ukončení sběru dat jsme na Městském úřadě v Břeclavi uspořádali neveřejný kulatý stůl, kde jsme shrnuli zjištěné informace. Zároveň vznikl prostor pro diskusi nad dílčími výstupy.

V druhé fázi projektu jsme vytvářeli **integrační strategii** a zpracovávali **závěrečné výstupy**. Základním cílem byla identifikace problémů, stanovení cílů strategie, cílových indikátorů a konkrétních nástrojů řešení. Na tomto základě jsme definovali koncepci vymezující praktické kroky vedoucí k integraci romské populace v Břeclavi v podobě vstupu do struktur společnosti a překonání sociálního vyloučení. Součástí integrační strategie je i doporučení pro institucionální zajištění procesu implementace, tedy navržení konkrétních forem spolupráce mezi jednotlivými subjekty.

Při psaní závěrečné zprávy jsme předběžné **závěry a doporučení z analýzy konzultovali s experty** na problematiku vzdělávání, zaměstnávání, terénní sociální práce a prevence sociálně-patologických jevů.

HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ

- V BŘECLAVI NYNÍ TRVALE ŽIJE 450 AŽ 600 ROMŮ.
- ROMSKÁ POPULACE V BŘECLAVI MÁ PROGRESIVNÍ VĚKOVOU STRUKTURU (JSOU V NÍ VÝRAZNĚJI ZASTOUPENY VĚKOVÉ VRSTVY V PŘEDPRODUKTIVNÍM VĚKU, OPROTI „MAJORITNÍ" POPULACI PŘIBLIŽNĚ DVOJNÁSOBNĚ). LZE PŘEDPOKLÁDAT, ŽE SE VELIKOST ROMSKÉ POPULACE BUDE ZVYŠOVAT .
- ROMOVÉ ŽIJÍ ROZTROUŠENĚ VE VŠECH ČÁSTECH BŘECLAVI.
- NA ÚZEMÍ MĚSTA JSME NEIDENTIFIKOVALI ŽÁDNÉ SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ ROMSKÉ LOKALITY. EXISTUJÍ NICMÉNĚ MÍSTA, KTERÁ SE SVÝM CHARAKTEREM TOMUTO FENOMÉNU PŘIBLIŽUJÍ A LZE JE OZNAČIT ZA LOKALITY OHROŽENÉ SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM.
- BŘECLAVŠTÍ ROMOVÉ NEJSOU HOMOGENNÍ SKUPINOU ANI KOMUNITOU.
- VĚTŠINA ROMSKÝCH RODIN SE MŮŽE SPOLEHNOUT POUZE NA SOCIÁLNÍ KONTAKTY S PŘÍBUZNÝMI, COŽ JSOU ČASTO LIDÉ V PODOBNÉ ŽIVOTNÍ SITUACI; MOHOU SI PROTO JEN TĚŽKO VZÁJEMNĚ POSKYTNOUT PODPORU PŘI ZÍSKÁVÁNÍ ZAMĚSTNÁNÍ ČI PŘI ZVLÁDÁNÍ RŮZNÝCH OBTÍŽÍ.

Cílem této kapitoly je poskytnout čtenáři základní informace o velikosti a struktuře romské populace v Břeclavi. Další část stručně informuje o vztazích v rámci této populace a o vztazích Romů k ostatním obyvatelům Břeclavi. Využíváme zde především informace získané v rámci sondy provedené ve 23 romských domácnostech, dále pak kvalitativní rozhovory a statistiky získané od různých složek samosprávy a státní správy v Břeclavi.

2.1 Příchod Romů do Břeclavi

Většina Romů, kteří ve městě dnes žijí, přišla v několika migračních vlnách v rozmezí 50. až 80. let z různých částí Slovenska.[5] Po rozpadu ČSFR nebyla imigrace ze Slovenska nijak rozsáhlá. Někteří informátoři sice hovořili o větších počtech Romů, kteří do města měli přijít v roce 2004 v souvislosti se sociální reformou na Slovensku, sonda provedená v romských domácnostech, ani rozhovory vedené se zástupci různých institucí, neprokázaly, že by v Břeclavi v současnosti pobývalo větší množství takových rodin. Vedle pracovních part slovenských Romů-mužů, kteří zde čas od času více či méně krátkodobě pracují, jsme zaznamenali pouze čtyři nukleární rodiny ze Slovenska a pak také několik smíšených česko-slovenských romských párů.[6]

Jednotlivé rozšířené rodiny pocházejí z odlišného prostředí a – jak jsme již uvedli – v České republice pobývají po různě dlouhou dobu. O některých rodinách, které do města přišly

[5] Vedle osad nacházejících se na periferii východoslovenských vesnic, přišli někteří z nedaleké oblasti přiléhající česko-slovenské hranici. Po válce zde podle jednoho zdroje zůstali pouze dva „původní" Romové, bratr a sestra.

[6] Nemůžeme říct, zda při výběru partnera častěji následuje žena muže či naopak (ve smíšených domácnostech jsme se setkali jak s družkami Slovenkami, tak s druhy Slováky). Zároveň to není vždy tak, že by se slovenští partneři břeclavských Romů stěhovali do České republiky, setkali jsme se i s případem odstěhování břeclavského Roma za družkou na Slovensko.

v 50. letech, informátoři hovořili jako o starousedlících a zpravidla o nich referovali jako o těch „lepších", „integrovanějších", či „méně problematických" rodinách.

2.2 Odhad počtu Romů v Břeclavi

Z předchozích let nejsou k dispozici spolehlivé odhady počtů Romů v Břeclavi.[7] Podle rámcových odhadů se počet Romů za posledních zhruba 15 let snižoval. Nemáme nicméně k dispozici informace o nějaké výraznější migraci z Břeclavi.[8]

V Břeclavi nyní podle kvalifikovaného odhadu GAC **trvale žije 450 až 600 Romů**. Náš odhad je výrazně nižší než odhady, které jsme získávali od pracovníků MÚ. Ty se pohybovali mezi 600 až 1200, v jednom případě dosahoval odhad dokonce 2200 osob. Pro náš odhad jsme využili tři rozdílné metody výpočtu, které však přinesly velmi podobná čísla. Byť se takto získané počty pohybují pod dolní hranicí námi uvedeného rozpětí, připouštíme, že se nám nemuselo podařit zachytit všechny romské obyvatele. Domníváme se však, že reálný počet Romů se pohybuje v dolní polovině tohoto rozpětí. Jednotlivé metody výpočtu představuje následující rámeček.

ODHADY POČTU ROMSKÝCH OBYVATEL A POPIS METOD

1. Kumulativní metodou, tedy postupným sčítáním počtů známých kategorií osob, jsme dospěli k počtu **426 osob**.[9] Tento odhad vnímáme jako nejvíce spolehlivý, zbylé dva odhady jsme využili k jeho kontrole.
2. K počtu **412 osob** jsme došli na základě vynásobení průměrného počtu Romů žijících v domácnosti (5,73[10]) počtem romských domácností žijících v Břeclavi (72).
3. Podle demografického odhadu, ve kterém jsme podle počtu romských dětí do 19 let věku (202 osob) modelovali celkovou věkovou strukturu romské populace, žije v Břeclavi celkem **406 osob**.[11]

[7] Z období před rokem 1989 jsme získali pouze jediný (neověřený) odhad, podle kterého mělo v roce 1978 ve městě žít 880 Romů.
Relevantní pro účely této práce není ani počet osob, které se přihlásili k romské národnosti při příležitosti Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 (jednalo se o pouhých 29 osob).

[8] Podle některých informací mělo po roce 2000 odejít zpátky na Slovensko. O migraci do některé ze západních zemí informace nemáme.

[9] Vytvoření kumulativního odhadu počtu aktivní populace popisujeme v kapitole 5.2.1 *Kumulativní odhad počtu a struktury Romů v aktivním věku*. K tomuto odhadu jsme připočetli odhad počtu dětí a mládeže (učiněný ve spolupráci s místními dětskými lékaři) a odhad počtu důchodců učiněný na základě modelování věkové struktury.

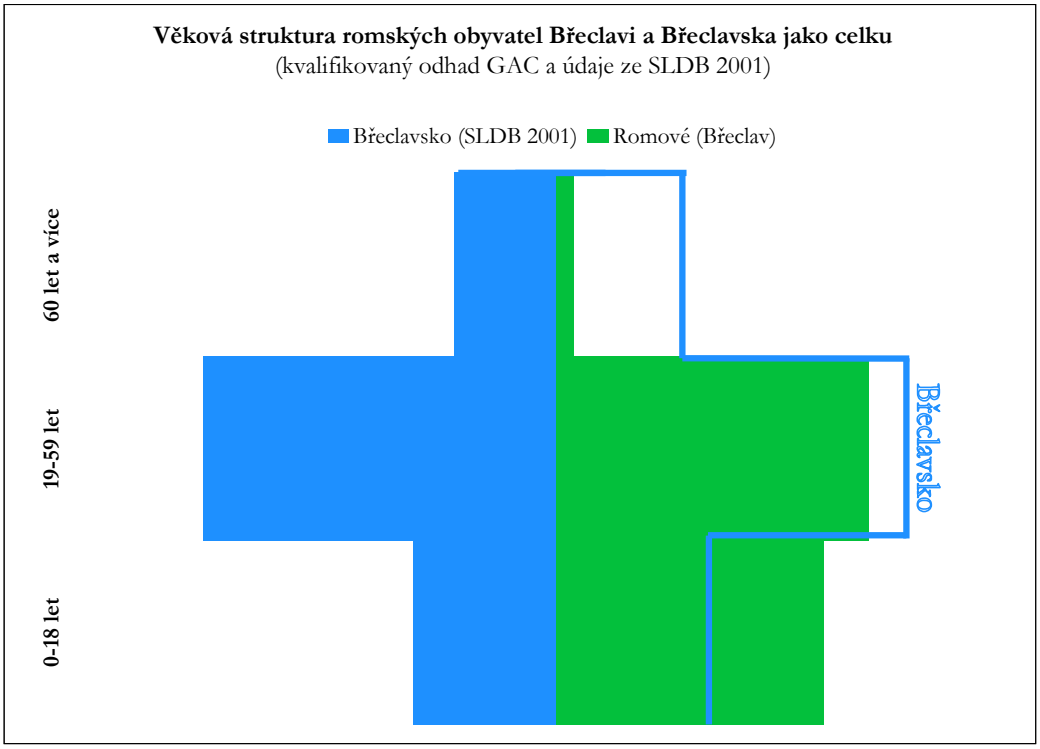
[10] K odhadu průměrného počtu Romů žijících v jedné domácnosti (5,73) jsme dospěli na základě zjištění, že v 48 domácnostech, o kterých jsme získali detailnější informace, žije celkem 275 osob.

[11] Modelovou věkovou strukturu jsme vytvořili na základě celorepublikových dat ze Sčítání lidu, domů a bytů z let 1981, 1991 a 2001. Na základě srovnání dat z těchto sčítání lze tvrdit, že byť se v porevolučních sčítáních k romské národnosti přihlásilo relativně málo osob, jejich věková struktura zřejmě odpovídá věkové struktuře romské populace jako celku. (Srov. kapitoly Květy Kalibové ve sborníku *Analýza sociálně ekonomické situace romské populace v České republice s návrhy na opatření* zpracovaném v roce 2003 Socioklubem pro MPSV.)

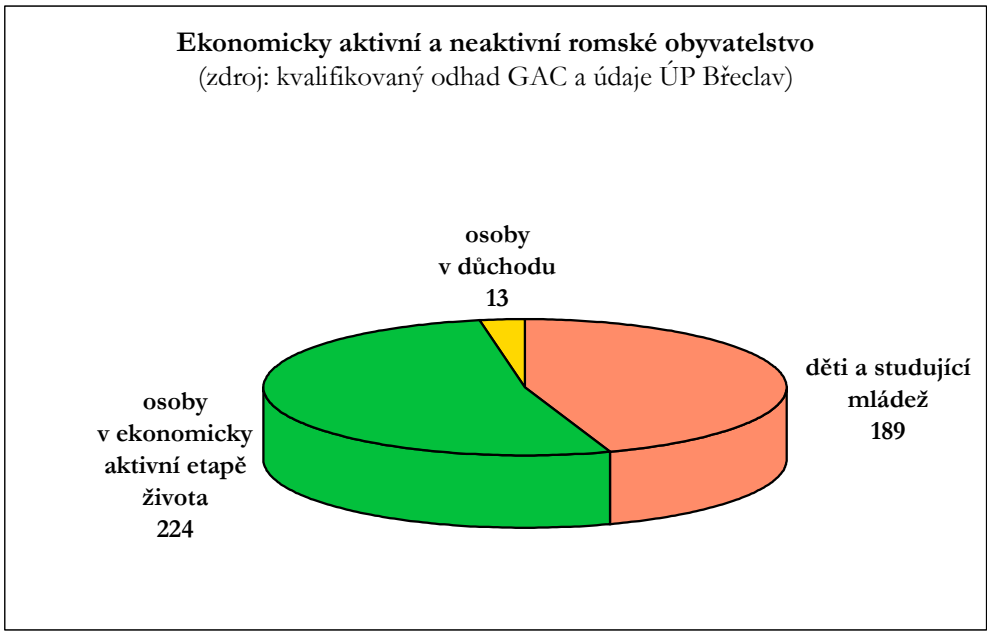
2.3 Věková struktura břeclavských Romů[12]

Následující graf nabízí srovnání věkové struktury obyvatel Břeclavska s věkovou strukturou romských obyvatel Břeclavi. V případě romské populace jde o tzv. **progresivní věkovou strukturu, ve které jsou výrazně zastoupeny věkové vrstvy v předproduktivním věku** (oproti „majoritní" populaci přibližně dvojnásobně). Na základě této struktury **lze předpokládat, že se velikost romské populace bude dále zvyšovat přirozeným přírůstkem**.

Graf č. 2.1

Graf č. 2.2

[12] Viz podkapitola 5.2.2.

Základní strukturu rozlišující osoby v předproduktivní, produktivní a poproduktivní etapě života zobrazuje graf 2.2. Velikost jednotlivých kategorií je vyjádřena v absolutních číslech odpovídajících spodní hranici kvalifikovaného odhadu počtu Romů v Břeclavi (viz výše).

2.4. Prostorová distribuce romských domácností v Břeclavi

Romové žijí rozptýleně ve všech částech Břeclavi.[13] Romské rodiny ve většině případů nežijí koncentrovány s ostatními romskými rodinami ve stejných bytových domech, žijí naopak v bytových domech, které jsou obývány i neromy.[14] **Na území města jsme neidentifikovali žádné sociálně vyloučené romské lokality** – tedy místa, kde by žily segregovány sociálně vyloučené romské rodiny a jež by byla předmětem stigmatizace ze strany ostatních obyvatel města.[15] Tuto skutečnost hodnotíme jako pozitivní předpoklad pro nastartování procesu integrace romské populace. Existují nicméně místa, která se svým charakterem tomuto fenoménu přibližují a lze je označit za lokality ohrožené sociálním vyloučením.[16] Některé z těchto domů jsou také zahrnuty do probíhající privatizace bytového fondu města.

2.5. Otázka sociální izolace Romů v Břeclavi

Břeclavští Romové nejsou homogenní skupinou ani komunitou. Nemají reprezentanty ani cíle, na kterých by se shodli. Sociální vazby jsou silné v rámci blízkých rodin, vztahy s nepříbuznými Romy jsou vlažné, někdy až konfliktní. Více než polovina dotázaných Romů deklarovala, že se nestýká s ostatními Romy, pouze se svou blízkou rodinou. Z našeho terénního šetření vyplývá, že napětí existuje v některých případech také v rámci rozšířených rodin. Heterogenitu romské populace dokládá i nedávná (neúspěšná) snaha romského

[13] V Poštorné a Staré Břeclavi žije cca devět romských rodin, na sídlišti Na Valtické a v Charvátské Nové Vsi cca pět romských rodin. Ostatní Romové žijí roztroušeni v městské části Břeclav (Zdroj: terénní šetření).

[14] Několik romských rodin žije také v rodinných domcích.

[15] „Jako sociálně vyloučenou romskou lokalitu označujeme prostor obývaný skupinou, jejíž členové se sami považují za Romy a/nebo jsou za Romy označováni svým okolím, a jsou sociálně vyloučeni. Na jedné straně se může jednat o jednotlivý dům, ve kterém žije několik jednotlivců či rodin, nebo celou městskou čtvrť čítající několik stovek nebo dokonce tisíc obyvatel na straně druhé. Tento prostor je jak místem, do něhož jsou „vyloučení" odkázáni, tak i místem, které se na jejich vyloučení podílí. Hranice této lokality mohou být jak symbolické (to, když je lokalita vnímána jako tzv. „špatná adresa", hovoří se o ní jako o „domu hrůzy", „cikánské ulici", „ghettu", „Bronxu" apod.), tak fyzické (je-li lokalita oddělená od ostatní obytné zástavby průmyslovou zónou, frekventovanou silnicí, vodním tokem, skládkou apod.). V obou případech si však existenci těchto hranic uvědomují jak ti, kteří danou lokalitu obývají, tak ti, kteří žijí mimo ni. (…) K tomu, aby byla lokalita vnímána jako romská, přitom **není vůbec nutné, aby Romové v dané lokalitě tvořili statistickou většinu**. Existují pochopitelně také sociálně vyloučené lokality, v nichž je podíl Romů malý, či kde Romové vůbec nežijí." (Zdroj: *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a subjektů působících v této oblasti*, MPSV 2006, str. 10.)

[16] Jedná se především o dům v Mánesově 15, dům na ulici 1. Máje v Poštorné, blok domů v ulici Na Zahradách. Vedle toho je sem možné řadit holobyty v Charvátské Nové Vsi, jež byly společností GAC v roce 2006 zahrnuty do *Mapy sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit* (MPSV). Od té doby se nicméně počet obyvatel žijících v holobytech snížil. Vedle uvedených lokalit se v Břeclavi zhruba do roku 2000 až 2001 nacházely ještě dvě další místa, kde žil větší počet Romů, a jež naši informátoři označili za „problematická". Jednalo se o domy na Žižkově nám. a u Sadů 28. října. Docházelo zde prý k devastaci domů, jež byly nakonec vykoupeny a jejich obyvatelé byli vystěhováni. Podle neověřených informací tehdy část Romů skončila v azylovém domě, jiní odešli do Lanžhota a někteří se vrátili na Slovensko.

koordinátora o sjednocení dvou místních romských organizací[17] a vytvoření jakési platformy, která by reprezentovala všechny Romy v Břeclavi. Tato snaha realizovaná formou konference uskutečněné v prosinci 2007 skončila nezdarem. Na konferenci se i přes snahu romského koordinátora pozvat všechny břeclavské Romy dostavilo pouze několik jedinců. Mezi mnoha oslovenými zástupci břeclavských institucí je přesto nadále rozšířená představa, že Romové měli dříve svého vůdce a elitu, která měla mezi Romy hlavní slovo, a že důvodem současných problémů je právě absence těchto romských elit.

Vedle slabých vazeb mezi romskými obyvateli Břeclavi naše sonda prokázala i relativně slabé vazby přemosťující svět příslušníků romského a „majoritního" obyvatelstva. V našem terénním šetření sice dvě třetiny dotazovaných Romů uvedly, že mají mezi neromy osobu, se kterou jsou v bližším kontaktu a na kterou se v určitých situacích mohou obrátit, nicméně pozorování a kontakt s příslušníky „majority" nasvědčuje, že tyto vazby ve skutečnosti nejsou příliš silné. V problémech každodenního života Romové mohou své známosti jen minimálně využívat jako určitou sociální oporu. Ve většině případů šlo navíc jen o jednu osobu, souseda/sousedku či spolupracovníka/spolupracovnici ze zaměstnání, tedy o osoby, se kterými přichází Romové denně do styku díky vnějším vlivům[18] a nelze je identifikovat jako přátele.

Většina romských rodin se může spolehnout pouze na sociální kontakty s příbuznými skupiny, což jsou často lidé v podobné životní situaci; mohou si proto jen těžko vzájemně poskytnout podporu při získávání zaměstnání či při zvládání různých obtíží. Rodinám chybí širší sociální kapitál, který by mohly v kontaktu s „majoritou" využívat.

[17] RomArt a Svaz Romů Břeclavi.
[18] Místo bydliště, pracoviště.

HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ

- BĚHEM TERÉNNÍHO ŠETŘENÍ JSME V BŘECLAVI NAPOČÍTALI CELKEM 72 ROMSKÝCH DOMÁCNOSTÍ, V OBECNÍCH BYTECH ŽIJE 60 Z NICH. V BYTECH VE VLASTNICTVÍ STAVEBNÍHO BYTOVÉHO DRUŽSTVA ŽIJE PĚT ROMSKÝCH RODIN A ZHRUBA SEDM BYTŮ/DOMŮ JE V SOUKROMÉM VLASTNICTVÍ MAJITELŮ ČI SAMOTNÝCH ROMŮ.
- VĚTŠINA ROMSKÝCH DOMÁCNOSTÍ JE PŘEPLNĚNA, PRŮMĚRNÝ POČET JEJÍCH ČLENŮ JE 5,73 OSOB.
- VĚTŠINA ROMŮ ŽIJE V MENŠÍCH BYTECH O VELIKOSTI 2+1.
- DLUŽNÉ ČÁSTKY U ROMŮ JSOU VYŠŠÍ NEŽ U NEROMSKÝCH NÁJEMNÍKŮ.
- Z ŠEDESÁTI ROMSKÝCH DOMÁCNOSTÍ JE 31 ZADLUŽENO.
- V PROBÍHAJÍCÍ VLNĚ PRIVATIZACE BYTOVÉHO FONDU JE NABÍZENA VELKÁ ČÁST BYTŮ V MAJETKU MĚSTA, VČETNĚ ŘADY BYTŮ OBÝVANÝCH ROMY. PODMÍNKOU PRIVATIZACE JE PRODEJ VŠECH BYTŮ V DOMĚ. BYTY JSOU NEDOSAŽITELNÉ PRO SOCIÁLNĚ SLABÉ.
- MĚSTU CHYBÍ KONCEPCE SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ.
- VE MĚSTĚ CHYBÍ PORADENSTVÍ V OBLASTI BYDLENÍ PRO SOCIÁLNĚ SLABÉ.
- VE MĚSTĚ JE NEDOSTATEK VOLNÝCH BYTŮ, JEŽ BY BYLY DOSTUPNÉ PRO SOCIÁLNĚ SLABÉ.

3.1 Úvod

Předmětem této kapitoly je přístup břeclavských Romů ke kvalitnímu bydlení. Jelikož naprostá většina Romů v současnosti bydlí v bytech, jež jsou v majetku města, věnujeme pozornost především městskému bytovému fondu, možnostem přidělení městského bytu, dluhové problematice a v neposlední řadě právě probíhající vlně privatizace městských bytů, jež by mohla mít závažné dopady na bytové podmínky části romské populace v Břeclavi.

V této kapitole nejprve popisujeme zdroje informací, ze kterých jsme vycházeli při analýze. Následuje hodnocení bytové situace romských obyvatel Břeclavi. Následně tematicky navazuje bydlení břeclavských Romů v kontextu bytové politiky města, oddíl zabývající se bytovou politikou města a probíhající privatizací. Další část se věnuje neplatičství, postupům Domovní správy vzhledem k neplatícím domácnostem, poskytuje také informace o bytech IV. bytové kategorie v Charvátské Nové Vsi. Nedílnou součástí sběru dat bylo sledování životních podmínek a prostředí, v nichž Romové žijí. Popis bytové situace Romů v Břeclavi se zakládá především na **rozhovorech** se:

- zástupci Domovní správy (ředitel, referentky),
- vedoucím majetkového odboru MÚ,
- členy 23 romských domácností.

Dále jsme analyzovali **statistická data**, které nám poskytly výše uvedené subjekty. Tato data se týkala především současné bytové situace ve městě a zadluženosti romských i neromských domácností.

3.2 Bytová situace romských obyvatel Břeclavi

Jak jsme již uvedli, **Romové žijí roztroušeně ve všech částech Břeclavi**. Během terénního šetření jsme **v Břeclavi** napočítali **celkem 72 romských domácností**. Naprostá **většina Romů žije v bytech ve vlastnictví města**; odhadujeme, že se jedná o 60 ze 72 romských domácností. V bytech ve vlastnictví Stavebního bytového družstva žije pět romských rodin a zhruba sedm bytů/domů je v soukromém vlastnictví majitelů či samotných Romů.

Průměrný počet břeclavských neromů na domácnost je 1,86, zatímco **průměrný počet členů romské domácnosti je 5,73**.[19] Z našeho terénního šetření v romských domácnostech vyplynulo, že **většina Romů žije v menších bytech o velikosti 2+1**.[20] Můžeme proto konstatovat, že **řada romských domácností je přeplněna**. Z toho plyne několik následků: například rychlejší opotřebovávání bytového zařízení, nevyhovující podmínky pro školní přípravu dětí, vyšší potenciál vzniku napětí a konfliktů mezi členy domácnosti, případně mezi členy domácností a ostatními nájemníky domu.

Podstatná část bytů, které obývají Romové, je ve špatném technickém stavu. Špatný stav souvisí i s výše zmiňovanou přeplněností bytů. V mnoha domácnostech se doposud používají tuhá paliva, okna netěsní a byty nebyly delší dobu rekonstruovány.

Mnohé domácnosti jsou vícegenerační z důvodu snížených šancí mladší generace pořídit si vlastní byt. Vyhlídky na zlepšení bytových podmínek romských rodin proto nejsou dobré. Jak ukážeme v následující podkapitole, možnosti mladých romských rodin osamostatnit se a odstěhovat od rodičů jsou vzhledem k jejich sociální situaci a vzhledem k omezené nabídce obecních bytů velmi limitované.

3.3 Bydlení břeclavských Romů v kontextu bytové politiky města Břeclav

V Břeclavi se v současnosti nachází 1490 bytů v majetku města[21] spravovaných Domovní správou. Naprostá většina obecních bytů je I. a II. Kategorie.[22] Součástí nájemného v obecních bytech jsou veškeré služby (elektřina, plyn, vodné a stočné). Existuje však několik výjimek, kdy nájemníci platí služby zvlášť.[23]

[19] U neromů jsme vyšli z celkového počtu bytů (Zdroj: Sčítání lidu, bytů a domů, 2001) a počtu obyvatel Břeclavi (2006), od kterých jsme odečetli počet Romů a romských bytů. K odhadu průměrného počtu členů romské domácnosti jsme došli na základě počtu osob ve 48 domácnostech, v nichž známe přesný počet osob žijících v bytě (Zdroj: terénní šetření). Průměr ze vzorku navštívených romských domácností o velikosti 2+1 představuje dokonce 6,6 osob na jednu domácnost. Domovní správa odhaduje průměrný počet Romů nahlášených v jednom obecním bytě na pět osob a mezi neromy 2,5 osob. (Zdroj: Odhad Domovní správy).

[20] Tam, kde se nám podařilo zjistit (či alespoň odhadnout) velikost bytu, se většinou jednalo o výměru v rozmezí 40 až 50 metrů čtverečních.

[21] Celkem se v Břeclavi při Sčítání lidu, domů a bytů 2001 nacházelo 9531 trvale obydlených bytů. (Zdroj: ČSÚ, Sčítání lidu, domů a bytů 2001).

[22] Počet bytů I. kategorie je 1198, II. kategorie 265, III. kategorie tři byty a IV. kategorie 24 bytů.

[23] Jedná o domy, kde bydlí nájemníci, kteří jsou Domovní správou považováni za „problematické“ (Zdroj: Domovní správa).

Počet volných obecních bytů je velmi omezený.[24] **Přidělování obecních bytů** probíhá podle seznamu žadatelů o nájem bytu. Byty jsou přidělovány **na základě rozhodnutí Rady města**, která rozhoduje podle doporučení Domovní správy a bytové komise. Nyní je v seznamu žadatelů 298 osob, z čehož je 22 Romů. Každý žadatel je bodově hodnocen, avšak hodnocení není pro rozhodování o přidělení bytu zcela závazné.

Žádost o nájem bytu může podat osoba, která není nájemcem[25] či vlastníkem obecního, družstevního či jiného bytu/domu, jejíž manžel/ka nevlastní a není nájemcem bytu/domu a která nemá dluh vůči městu Břeclav či vůči jím zřizovaným organizacím. Podmínka bezdlužnosti se vztahuje pouze na žadatele či žadatelku a na jeho manžela respektive její manželku. Ti, kteří jsou nahlášeni v bytě dlužníka a není s nimi sjednána nájemní smlouva, mají nárok na zapsání do seznamu žadatelů o nájem bytu; přesto **představuje kritérium bezdlužnosti pro Romy častou bariéru**,[26] neboť **přibližně polovina romských domácností je u Domovní správy zadlužena**.

Celkový počet přidělených bytů se ročně pohybuje okolo 29, z čehož se Romům přidělují zhruba tři až čtyři byty. Poměr přidělených bytů Romům a neromům tak zhruba odpovídá poměru Romů a neromů v seznamu žadatelů.

Tabulka 3.1

Přidělené byty		Rok					
		2002	2003	2004	2005	2006	2007
počet	Romové	4	6	4	0	4	
	Neromové	21	22	23	31	23	
	celkem	25	28	27	31	27	35

Město v současné době neplánuje vlastní bytovou výstavbu; stejně tak **nemá plán výstavby sociálního bydlení**. Vzhledem k nárůstu nájmu v roce 2008 a cen energií lze předpokládat snížení schopnosti romských rodin platit za tyto položky; tento vývoj by mohl mít za následek jejich další sociální propad. Vedoucí majetkového odboru navrhl tři možnosti vzniku sociálního bydlení v Břeclavi:[27]

1. ve starých domech se uvolní byty v situaci, kdy jejich nájemníci nemohli své byty zprivatizovat (neboť se všichni nájemníci neshodli na privatizaci celého domu, což je podmínka jeho prodeje), a proto zakoupí byt na volném trhu,
2. město zprivatizuje hodně bytů a poté bude mít peníze na výstavbu sociálního bydlení,[28]
3. město označí některé byty za sociální a tyto byty budou finančně dotovány.

[24] V době terénního šetření byly volné pouze dva městské byty. Ceny bytů, jež jsou nabízeny na trhu a jež představují alternativu vůči nájmu městského bytu, se pohybují od 700 tisíc do dvou až tří milionů Kč (Zdroj: MÚ Břeclav). Pro břeclavské Romy, z nichž většina je nezaměstnaná a závislá na sociálních dávkách, není tato alternativa relevantní. Přesto jsme během šetření zaznamenali, že v nedávné době několik břeclavských rodin zakoupilo vlastní nemovitost (většinou malé rodinné domky) v Břeclavi či okolí. O zájmu některých romských rodin zakoupit vlastní nemovitosti nás informoval také zástupce MÚ.

[25] Nájemce je ten, na kterého je napsána nájemní smlouva.

[26] Zaznamenali jsme případ, kdy romský žadatel zapřel dluh 2000 Kč za odvoz odpadu a kvůli tomu mu nebyl přidělen byt.

[27] Nejedná se o oficiální stanovisko MÚ.

[28] O této verzi vytvoření sociálního bydlení hovořil jako o pravděpodobné také zástupce sociálního odboru MÚ.

3.3.1. Privatizace

V současnosti probíhá v Břeclavi další vlna privatizace městských bytů;[29] ve vlnách předchozích si většina zájemců byty koupila. Nyní se bude prodávat 1254 bytů, přičemž reálný prodej privatizovaného bytového fondu je odhadován na 50 až 60 procent.[30]

Byty jsou v privatizaci rozděleny do tří kategorií (A, B, C) podle bonity bytového domu.[31] Kategorie A je určena k přednostnímu prodeji, v kategorii B jsou byty, které by bylo vhodnější prodat, a byty kategorie C Břeclav plánuje spíše ponechat ve svém vlastnictví jako rezervní bytový fond.[32] **Město preferuje prodej bytů, které poskytují vyšší standard bydlení, ve kterých bydlí mladé rodiny, a to občanům ekonomicky aktivním, zaměstnaným a rodinám s dětmi**.[33]

Podmínkou privatizace nemovitosti je odprodej všech bytových jednotek v domě. Bytové domy budou tedy prodávány všem nájemníkům nebo sdružení nájemníků (právnickým osobám). K tomuto kroku město přistoupilo po zkušenostech z předešlých vln privatizace, kdy někteří nájemníci byt neodkoupili a zůstali tak nájemníky obce ve zprivatizovaném domě. Byty jsou přednostně nabídnuty k prodeji jejich stávajícím nájemcům; pokud nemají zájem, může jejich byt odkoupit vzniklé sdružení nájemníků, které musí také uhradit jejich dluhy. V případě nezájmu některých nájemníků o koupi bytu, existuje **možnost směny bytu**.

Zkušenosti z jiných měst ukazují, že **privatizace bytového fondu může mít negativní dopad na Romy v nižším socioekonomickém postavení**, kteří jsou často méně vzdělaní a hůře rozumí administrativním postupům. Tito lidé se často nechají zlákat na první pohled výhodnými nabídkami (výměna bytu, vyplacení), aniž by si dostatečně ověřili podepisovanou smlouvu a uvědomovali si, co vše z ní může vyplývat. Tím se posléze mohou dostat do horších podmínek, co se týče kvality bytu, nájemního vztahu s majitelem či výše nájemného. V tomto ohledu by mělo město věnovat zvýšenou pozornost privatizaci bytů obývaných Romy či jinými sociálně slabými, aby zamezilo jejich dalšímu propadu.[34]

Jak jsme výše uvedli, v případě, že se nájemníci nedomluví na odprodeji všech bytových jednotek v domě, k privatizaci nedojde. Zájem o privatizaci má údajně až 70 procent domácností (78 procent nájemníků).[35] Mezi těmito zájemci jsou prý i někteří Romové. **Jestliže jsou nájemníci dlužníky, musí nejprve dluh splatit** a teprve poté je jim umožněno byt odkoupit. Podle zkušeností zástupce MÚ „menší“ dlužníci dluhy většinou vyrovnají. Naopak „větší“ dlužníci ve většině případů byt ani koupit nechtějí. Privatizace bytu je prakticky nedosažitelná pro nezaměstnané nájemníky.

---

[29] Privatizaci realizují realitní kanceláře.

[30] Zdroj: odhad MÚ Břeclav.

[31] Stanovení bonity bytového domu vychází z posouzení jedenácti kritérií (například význam bytového domu pro zajišťování veřejných služeb města, průměrný počet obytných místností v bytovém domu na jeden byt, průměrný věk obyvatel, význam bytového domu pro územní rozvoj, poloha bytového domu ad.). Zdroj: Metodika prodeje bytových domů z bytového fondu města Břeclav.

[32] Ceny domů se pohybují od několika set tisíc (rodinné domy) do několika miliónů v závislosti na velikosti nemovitosti a počtu domácností v ní bydlících.

[33] Při stanovování bonity bytového domu je zohledňován i územní rozvoj města kvůli nastavení priorit prodeje těch domů, jejichž poloha splňuje předpoklady pro bezproblémový provoz v tržním prostředí. Zdroj: Metodika prodeje bytových domů z bytového fondu města Břeclav.

[34] Tyto postupy jsou značně rozšířené v jiných českých městech, kde podnikatelé výhodně skupují romské byty. Romové dostanou „rychlé“ peníze a nový byt, avšak v lokalitě, kde je menší pracovní nabídka, což mnohonásobně snižuje jejich možnost zaměstnání a vede k dalšímu sociálnímu propadu.

[35] Zdroj: odhad MÚ Břeclav.

Současná vlna privatizace se týká minimálně 32 z celkových šedesáti bytů obývaných Romy. Sonda v romských domácnostech naznačuje **nezájem Romů o nabytí bytů do osobního vlastnictví**. Tento nezájem vyplývá především z nedosažitelnosti privatizace pro romské nájemníky vzhledem k jejich zadluženosti a nezaměstnanosti. Ze 14 rodin, jež jsme navštívili a které žijí v bytech ve vlastnictví města, mají o koupi bytu zájem pouze dvě; v obou případech se jedná o rodiny, kde alespoň jeden člen rodiny pracuje a které lze považovat za rodiny s vyšším socioekonomickým statusem. **Lze předpokládat, že se většina domů, kde žijí Romové, v privatizaci neprodá, a zůstanou v majetku města**.

3.4 Neplatičství

Neplatičství představuje v mnoha obcích České republiky jeden z nejčastějších důvodů vystěhování romských domácností z původních bytů, což v některých případech vede k jejich následné koncentraci v domech nižší kvality a k postupnému vzniku sociálně vyloučených lokalit. V Břeclavi tomu tak není, přesto je velmi důležité věnovat této problematice velkou pozornost, mimo jiné proto, že ukazuje na sociální situaci zdejší romské populace.

Vzhledem k charakteru bytového fondu v Břeclavi vycházíme v této podkapitole především z dat týkajících se obecních bytů. Stavební bytové družstvo se nepotýká se zásadními problémy s neplatičstvím nepotýká; v případě objektů vlastněných soukromými osobami nebylo možné zjistit, zda jejich vlastníci mají tyto problémy a pokud ano, jakým způsobem je řeší.

Neplatičství v obecních bytech či domech je rozšířeno mezi neromskými i romskými nájemníky. **U Romů** však **dlužné částky dosahují vyšších hodnot než u neromských obyvatel**. Nejčastěji se jedná o dluhy za služby a odvoz odpadu.

Podíl neplatících domácností v rámci městských bytů v současné době činí 11 procent, přibližně pětina z neplatících jsou domácnosti romské. **Z 60 romských domácností v obecních bytech je zadluženo 31, tedy 51,6 procent**.

Tabulka 3.2

Neplatící domácnosti		rok					
		2002	2003	2004	2005	2006	2007
domácnosti	Romské	35	31	29	30	32	31
	Neromské	468	337	269	221	164	134
	Celkem	503	368	298	251	196	165

Jak vyplývá z tabulky č. 3.2, byl počet neplatících romských domácností během minulých pěti let stabilní, u ostatních domácností docházelo k postupnému snižování jejich počtu. I když se celkově Domovní správě daří výši dlužné částky i počet dlužících domácností snižovat, u romských domácností tomu tak není. Romské domácnosti setrvávají v síti dluhů; dostat se z ní je pro ně – vzhledem k jejich vysoké zadluženosti a vysokému penále – velmi obtížné.

Pokles počtu neplatících neromských domácností je pravděpodobně dán především tím, že se v průměru jedná o výrazně nižší částky než u romských domácností, a proto není tak náročné je splácet. I zde však patrně existuje skupina domácností, jejichž dluhy jsou větší a obtížně se dají snížit. Vysokou zadluženost romských domácností dokládá průměrná dlužná částka na službách: v dlouhodobém průměru činí dlužná částka zadlužené romské domácnosti cca 40 000 Kč, zatímco u neromské domácnosti pouze cca 2 000 Kč.

Podíl dluhu romských domácností na celkové dlužné částce na službách po minulých pět let představuje tři čtvrtiny, zatímco jejich podíl v počtu dlužných domácností variuje okolo deseti procent.

Tabulka 3.3

Dluhy domácností za služby		rok					
		2002	2003	2004	2005	2006	2007
domácnosti	romské	1 444 320	1 454 248	1 316 524	1 379 870	1 386 710	1 167 088
	neromské	534 200	537 873	438 841	484 822	499 971	368 482
	celkem	1 978 520	1 992 121	1 755 365	1 864 692	1 886 681	1 535 570
	na 1 romskou	41 266	46 911	45 397	45 996	43 335	37 648
	na 1 neromskou	1 141	1 596	1 631	2 194	3 049	2 750
	podíl romských	73 %	73 %	75 %	74 %	73 %	76 %

V Břeclavi se nachází cca deset neplatičů, jejichž dluh převyšuje 100 tisíc Kč. S těmito neplatiči se již velmi těžko domlouvá na splácení dluhů. Domovní správa se proto s neplatiči snaží pracovat již od počátku. **Penále z prodlení** často představuje větší část dlužné částky a svou výší převyšuje samotný dluh.

Tabulka 3.4

Výše penále domácností v Kč		rok					
		2002	2003	2004	2005	2006	2007
domácnosti	romské	78 145	228 005	331 837	736 042	410 127	319 617
	neromské	91 736	627 043	199 103	451 122	444 305	491 174
	celkem	169 881	855 048	530 940	1 187 164	854 432	810 791
	na 1 romskou	2 233	7 355	11 443	24 535	12 816	10 310
	na 1 neromskou	196	1 861	740	2 041	2 709	3 665

Jak plyne z tabulky 3.4, výše penále u Romů je vždy mnohonásobně vyšší než u neromů, neboť je vypočítáváno z vyšší dlužné částky. Poplatek z prodlení lze částečně odpustit, ale až poté co ho dlužník začne splácet. Žádost o prominutí penále se předkládá radě či zastupitelstvu města.[36] Počet žádostí se pohybuje mezi dvěma až třemi ročně; můžeme tedy konstatovat, že tento nástroj není využíván dostatečně.

Tabulka 3.5

Žádosti o odpuštění penále		rok					
		2002	2003	2004	2005	2006	2007
domácnosti	Počet	2	2	3	2	3	2
	z toho romské	1	1	1	2	1	2
	Odpuštěno	1	0	1	1	1	1
	z toho romským	0	0	0	0	1	1

3.4.1 Postupy Domovní správy v případech neplatičství

V případě, že nájemník třikrát nezaplatí nájemné, začínají mu běžet poplatky z prodlení. Neplatiči jsou zasílány upomínky a je zván na Domovní správu, která se s ním snaží domluvit na následném postupu splácení dlužné částky; vychází přitom z politiky včasného zakročení, aby dluh nenarostl do velké výše a snaží se využívat veškerých možných postupů, které se jí

[36] V závislosti na výši dlužné částky (nad 20 tisíc Kč rozhoduje zastupitelstvo).

v minulosti osvědčily. Při řešení problematiky neplatičství spolupracuje s odborem státní sociální péče a s Městskou policií. Pro doručování pošty dlužníkům je využíván romský policista.

Využívané nástroje

- *Splátkový kalendář*

Splátkový kalendář je využíván dostatečně, Domovní správa s ním má dobré zkušenosti. Během posledních pěti let se zvýšil počet případů jeho využití. Správa se však setkává s jeho nepravidelným splácením.

Tabulka 3.6[37]

Splátkové kalendáře domácností		rok					
		2002	2003	2004	2005	2006	2007
domácnosti	romské	15	21	25	34	32	30
	neromské	53	135	155	112	107	100
	celkem	68	156	180	146	139	130
	podíl romských se SK	43 %	68 %	86 %	113 %	100 %	97 %
	podíl neromských se SK	11 %	40 %	58 %	51 %	65 %	75 %

- *Institut zvláštního příjemce*

Domovní správa tento nástroj využívá, peníze jsou strhávány z dávek státní sociální podpory.[38] Tento nástroj lze využívat i bez souhlasu klienta, o čemž Domovní správa není informována; má však zkušenosti, že se klienti IZP spíše brání.

- *Nájemní smlouva na dobu určitou*

Přechod ze smlouvy na dobu neurčitou na kontrakt na dobu určitou se aplikuje především u „problémových" nájemníků – dlouhodobých neplatičů. Smlouva na dobu určitou se pak následně prodlužuje.

- *Odpuštění penále z prodlení*

Odpuštění penále z prodlení je možné na základě rozhodnutí rady či zastupitelstva. Domovní správa ho doporučuje u klientů, u kterých vidí snahu svou situaci řešit. Penále se odpouští pouze po započetí jeho splácení. Tento nástroj není dostatečně využíván.

- *Instalace měřičů spotřeby energií ke každé bytové jednotce*

Měřiče jsou využívány u problematičtějších nájemníků, například v bytech IV. bytové kategorie v Charvátské Nové Vsi. Tento nástroj je podle Domovní správy komplikovaný a není z její strany vnímán jako účinný.

Tabulka 3.7

Domácnosti vystěhované kvůli neplatičství		rok					
		2002	2003	2004	2005	2006	2007
domácnosti	Romské	1	0	4	0	2	1
	Neromské	4	8	9	4	12	12
	Celkem	5	8	13	4	14	13

[37] Hodnota vyšší než sto procent znamená, že některé z domácností využily během sledovaného roku splátkový kalendář opakovaně.
[38] V jiných městech jsme se setkali s tím, že IZP je využíván u dávek hmotné nouze.

Zatímco se celkový počet vystěhovaných zvyšuje, počet vystěhovaných romských rodin zůstává víceméně konstantní. Neplatiči bývají vystěhováni do holobytů.[39]

3.4.2. Byty IV. bytové kategorie v Charvátské Nové Vsi

Jako náhradní bydlení pro neplatiče z městských bytů město v roce 2001 zřídilo holobyty v městské části Charvátská Nová Ves. Objekt se nachází několik set metrů za samotnou obcí (je zde tedy patrné prostorové vyloučení). Jedná se o bývalý kravín, který obec nákladně přestavěla, aby byl způsobilý pro nové účely. Holobyty jsou rodinám neplatičů přidělovány na základě soudního rozhodnutí. Objekt v současné době není naplněn. Nachází se v něm 19 bytových jednotek. V době terénního šetření zde žily pouze čtyři romské rodiny s dětmi, přičemž všechny platily a platí nájemné nepravidelně a jsou zadluženy u Domovní správy; se všemi je sjednán splátkový kalendář.

Dříve žilo v holobytech více rodin.[40] Většina z nich si ale v průběhu minulých dvou let pořídila rodinné domy v Břeclavi a okolí. Jejich nákup zprostředkoval jeden břeclavský podnikatel. Vzhledem k tomu, že se jednalo o chronické neplatiče, kterým se nedařilo splácet dluhy, předpokládáme, že si peníze na koupi domů půjčili a nyní půjčku splácí. Není zřejmé, jak byly nastaveny majetkové vztahy mezi původním majitelem/podnikatelem, od kterého si dům zakoupili, a romskými domácnostmi. Je tedy možné, že se tyto rodiny, v případě nesplácení půjčky, ocitnou bez přístřeší. Následky těchto nákupů mohou být patrné až za několik let.

V objektu se nachází jednopokojové a dvoupokojové byty. Nájemné za jednopokojový byt činí 247 Kč za měsíc, za dvoupokojový byt 517 Kč. V pokojích se topí přímotopy a každá domácnost má svůj vlastní elektroměr. Elektřina se platí přímo provozovateli. Vzhledem ke způsobu vytápění jsou částky za vytápění značně vysoké a představují velkou část výloh domácností. Dále platí každá osoba za vodné a stočné 373 Kč a za elektřinu ve společných prostorách 283 Kč. Plyn je v objektu zaveden, ale využívá ho pouze správce.

V objektu je společná kuchyň, která však obyvateli není využívána, protože v ní není zavedena elektřina na sporáky. Nájemníci vaří ve svých bytech, což vzhledem k malému prostoru způsobuje vysokou vlhkost a následný vznik plísní.[41] Dále se v objektu nachází WC a umývárna pro ženy a muže se studenou vodou a s podlahovým vytápěním. Tyto prostory jsou společné pro všechny nájemníky. V holobytu bydlí správce, který objekt spravuje a dohlíží na pořádek. Správce píše týdenní výkazy o dění na holobytech. Mezi správcem a nájemníky panuje neustálé napětí.

Provoz objektu je finančně poměrně náročný. V roce 2007 dosáhly náklady Domovní správy na provoz 346 756 Kč.[42] Tyto náklady nejsou pokryty nájmem. Samostatně se pak rozúčtovávají mezi nájemníky náklady za elektřinu, vodné, vývoz septiku a žárovky, které činí 217 586 Kč. Obec se neustále potýká s poruchami zařízení domu a se stížnostmi na nájemníky.

[39] Podle zástupce sociálního odboru působí hrozba vystěhování do holobytu na neplatiče preventivně; ti jsou spíše ochotni přistoupit na sepsání splátkového kalendáře. Většina neromských neplatičů je schopná zajistit si náhradní bydlení, takže v holobytech nekončí.

[40] Začátkem roku 2006 zde žilo cca 60 osob. (Zdroj: terénní šetření společnosti GAC, na jehož základě vznikla *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit*, MPSV).

[41] Tento fakt se podepisuje i na horším zdravotním stavu těchto obyvatel.

[42] V této částce jsou zahrnuty: pravidelné revize, opravy hasicích přístrojů poškozených nájemníky, opravy zařízení domu poškozeného nájemníky, deratizace, opravy na uvolněných bytech, ostatní opravy, telefonní poplatky, mzda správce domu. Mzda správce domu tvoří čtyři pětiny nákladů.

Neplatiči, kteří skončí v holobytech, mají velmi malou šanci odstěhovat se mimo tuto lokalitu. Prozatím jediní obyvatelé, kteří odešli, využili výše zmíněného zprostředkování koupě rodinného domku.

HLAVNÍ ZJIŠTENÍ

- V MINULÉM ŠKOLNÍM ROCE (2006/07) CHODILO DO MATEŘSKÝCH ŠKOL V BŘECLAVI KOLEM 25 ROMSKÝCH DĚTÍ. SVÉ DĚTI TAK DO MATEŘSKÝCH ŠKOL STÁLE NEDÁVÁ NECELÁ POLOVINA BŘECLAVSKÝCH ROMSKÝCH RODIN. VE SROVNÁNÍ S ODHADY SITUACE V JINÝCH MĚSTECH SE KAŽDOPÁDNĚ JEDNÁ O RELATIVNĚ DOBRÝ STAV.
- ROMSKÉ DĚTI CHODÍ VĚTŠINOU AŽ DO POSLEDNÍHO ROČNÍKU MATEŘSKÉ ŠKOLY.
- FUNKCE ASISTENTA PEDAGOGA NENÍ DOSTATEČNĚ VYUŽÍVÁNA; NĚKTERÉ ŠKOLY O JEJÍM ZŘÍZENÍ NEUVAŽUJÍ ANI DO BUDOUCNA.
- V POSLEDNÍCH LETECH NEDOCHÁZÍ U ROMSKÝCH DĚTÍ NA ZKOUMANÝCH BŘECLAVSKÝCH ŠKOLÁCH K OPAKOVÁNÍ ROČNÍKU ANI K PŘEŘAZOVÁNÍ NA JINÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM TAK ČASTO JAKO VE ŠKOLÁCH V JINÝCH ČÁSTECH ČESKÉ REPUBLIKY.
- V PRŮMĚRU ROMŠTÍ ŽÁCI DOSAHUJÍ VÝRAZNĚ HORŠÍHO PROSPĚCHU V ČEŠTINĚ A MATEMATICE NEŽ JEJICH NEROMŠTÍ SPOLUŽÁCI. VÝSLEDKY CHLAPCŮ JSOU STABILNĚ SLABŠÍ NEŽ VÝSLEDKY DÍVEK.
- PŘÍČINY ŠPATNÉHO PROSPĚCHU ROMSKÝCH ŽÁKYŇ A ŽÁKŮ LZE VEDLE ČASTÉ NEPŘIPRAVENOSTI NA ŠKOLNÍ DOCHÁZKU HLEDAT I VE VELKÝCH ABSENCÍCH, MALÉ MOTIVACI KE VZDĚLÁNÍ (NA STRANĚ DĚTÍ I RODIČŮ), ABSENCI DOMÁCÍ PŘÍPRAVY A NESCHOPNOSTI ŠKOL TYTO HANDICAPY KOMPENZOVAT.
- ABSENCE ROMSKÝCH DĚTÍ PŘEDSTAVUJÍ NA BŘECLAVSKÝCH ŠKOLÁCH DLOUHODOBĚ VELKÝ PROBLÉM. ČASTĚJI CHYBÍ DÍVKY. VÝRAZNĚ VYŠŠÍ ABSENCE MAJÍ ŽÁCI A ŽAČKY ZÁKLADNÍ ŠKOLY PRAKTICKÉ. ABSENCE SE NICMÉNĚ V POSLEDNÍCH LETECH DAŘÍ SNIŽOVAT.
- MALÁ MOTIVACE KE VZDĚLÁNÍ JE DANÁ TÍM, ŽE ROMŠTÍ ŠKOLÁCI KOLEM SEBE AŽ NA VÝJIMKY NEVIDÍ VZORY, JEŽ BY JIM UKAZOVALY, ŽE VZDĚLÁNÍ, KVALIFIKACE A PRÁCE MÁJÍ VÝZNAM PRO DALŠÍ ŽIVOT.
- PŘÍPRAVA NA VYUČOVÁNÍ JE VE VĚTŠINĚ ROMSKÝCH RODIN NAPROSTO NEDOSTATEČNÁ ČI ZCELA CHYBÍ. JEJÍ ABSENCE NENÍ KOMPENZOVÁNA DOUČOVÁNÍM POSKYTOVANÝM ŠKOLOU ČI NEZISKOVOU ORGANIZACÍ.
- PODPORA MOTIVACE DĚTÍ (A JEJICH RODIČŮ) KE STUDIU JE NAPROSTO NEDOSTATEČNÁ.
- ZÁKLADNÍ ŠKOLY NEMAJÍ OD STŘEDNÍCH ŠKOL ŽÁDNOU ZPĚTNOU VAZBU. O PŘEDČASNÉM UKONČENÍ STUDIA SVÝCH BÝVALÝCH ŽÁKŮ SE DOZVÍDAJÍ SPÍŠE NÁHODOU.
- V SOUČASNÉ DOBĚ NESTUDUJE NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH VÍCE NEŽ DESET ROMSKÝCH DĚTÍ Z BŘECLAVI. VŠECHNY ZŘEJMĚ NAVŠTĚVUJÍ NEMATURITNÍ OBORY, JEN VÝJIMEČNĚ NĚKTERÉ STUDIUM DOKONČÍ.

- STŘEDNÍ ŠKOLY, ANI ŽÁDNÉ JINÉ SUBJEKTY NEPOSKYTUJÍ ROMSKÝM STUDENTŮM ŽÁDNOU FORMU PODPORY BĚHEM STUDIA, JEJÍMŽ CÍLEM BY BYLO UDRŽET SE NA ŠKOLE A DOKONČIT JI.
- MOŽNOSTI SMYSLUPLNÉHO TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU, JEŽ BY BYLY DOSTUPNÉ (AŤ JIŽ OBJEKTIVNĚ ČI SUBJEKTIVNĚ) ROMSKÝM DĚTEM, JSOU NEDOSTATEČNÉ. CHYBÍ PŘEDEVŠÍM NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ.

4.1 Úvod

Předmětem této kapitoly je přístup břeclavských romských dětí a mládeže ke vzdělávání. Důraz je v ní kladen na problémové body vzdělávacích drah romských žákyň a žáků, na identifikaci hlavních příčin selhávání romských dětí a na bariéry změn současného stavu.

Po stručném představení zdrojů, z nichž čerpá tato část analýzy, následuje **popis stávající situace**, jenž je **organizován podle jednotlivých stupňů vzdělávací soustavy** (počínaje předškolním vzděláváním a konče středoškolským vzděláváním), na závěr je **doplněna charakteristika možností trávení volného času**, jež se romským dětem v Břeclavi v současnosti nabízejí. Popis a analýza podmínek vzdělávání romských dětí v Břeclavi se zakládá na **rozhovorech** s:

- pracovníky čtyř mateřských, čtyř základních a tří středních škol,
- vedoucím školského odboru MÚ,
- vedoucí oddělení OSPOD MÚ,
- pracovnicí pedagogicko-psychologické poradny,
- zástupci několika neziskových organizací,
- členy romských domácností.

Dále jsme také analyzovali **statistická data** týkající se vzdělávacích drah romských dětí (v komparaci s jejich neromskými spolužačkami a spolužáky) a celkového klimatu na čtyřech základních školách.

4.2 Předškolní vzdělávání

V Břeclavi v současnosti funguje **devět mateřských škol**. Podle sdělení vedoucího školského odboru romské děti navštěvují všechna tato zařízení. Terénní šetření jsme provedli na čtyřech mateřských školách, které nám byly vytipovány jako zařízení, kam dochází romské děti v největším počtu.[43] Jedná se o:

- MŠ Osvobození (Poštorná),
- MŠ Slovácká,
- MŠ U Splavu,
- MŠ Tyršův Sad (Charvátská Nová Ves).

Ještě před několika lety v Břeclavi romské děti chodily do MŠ jen výjimečně. Do konce školního roku 2003-2004 sice fungoval při jedné ZŠ[44] **přípravný ročník**, navštěvovalo ho ale pouze šest až osm romských dětí.[45] Následně se v roce 2005 objevily **snahy o vytvoření**

[43] Ostatní školky jsme telefonicky požádali o několik informací.
[44] ZŠ Sovadinova, jež se později sloučila se ZŠ Kupkova.
[45] Přípravný ročník byl zrušen spolu se sloučením škol, k němuž vedení města přistoupilo ve snaze sejmout ze ZŠ Sovadinova stigma „cigánské školy“ (více viz v podkapitole o základním školství).

komunitní školky pro romské děti. S projektem „Péče o dítě jako životní způsob" přišel Rudolf Zajda z organizace Sekce romských poradců v České republice. Nakonec dal MÚ přednost zařazování romských dětí do všech školek s tím, že těmto dětem bude dotováno stravné a školné (z grantu od MPSV).[46] Do projektu bylo zapojeno 15 romských dětí. Podle názoru pracovníků MÚ projekt skončil neúspěšně.[47] **Předškolní přípravě romských dětí se v současnosti nevěnuje** ani **žádná z místních neziskových organizací**.

MÚ se již několik let snaží přesvědčovat romské rodiče, aby své děti umisťovali do MŠ. **V minulém školním roce (2006-2007) chodilo do mateřských škol celkem kolem 25 romských dětí**.[48] Podle našich odhadů žilo v loňském roce v Břeclavi necelých 40 dětí ve věku tří až pěti let, několika dalším, šestiletým, byl zřejmě odložen nástup do základní školy.[49] To zhruba odpovídá odhadům některých informátorů, podle kterých **své děti do MŠ stále nedává necelá polovina romských rodin**. Ve srovnání se situací v jiných městech se každopádně jedná o relativně dobrý výsledek. Mezi pracovníky základních škol a Pedagogicko-psychologické poradny existuje shoda, že (alespoň) **jeden rok strávený v mateřské školce či přípravném ročníku výrazně zvyšuje šance romských dětí na úspěšné dokončení povinné školní docházky**.[50] Bez jakékoli předškolní přípravy nastupují totiž mnohé děti do prvních tříd ZŠ s handicapy, jež pak bez pomoci těžko dohánějí. Znevýhodňuje je především horší znalost obecné češtiny (doma hovoří romským etnolektem češtiny[51]), absence některých sociálních a někdy také hygienických návyků.

Nejvíce Romů v minulém školním roce navštěvovalo MŠ Osvobození (devět dětí). Toto zařízení má zřejmě největší zkušenosti s integrací romských dětí. Ty sem totiž letos ve větším počtu chodí již pátým rokem. Do ostatních zařízení děti začaly docházet až v předminulém či minulém školním roce (navíc v nízkých počtech – jednoho až čtyř dětí). Podle některých informátorů do školek chodí především děti z „lepších rodin", do jedné MŠ dochází také děti

---

V současné době přípravný ročník na žádné škole nefunguje. Vedoucí školského odboru se spíše kloní k zařazování romských dětí do MŠ, než k možnosti znovuzřízení přípravného ročníku. Žádná ze škol, kde jsme prováděli šetření, o zřízení přípravného ročníku v současnosti neuvažuje, či jej přímo odmítá.

[46] *"Původní záměr bylo vybudovat jakousi romskou školku a současně v téže době – třeba ve vedlejší místnosti – 'zaměstnat' rodiče přednáškami, na nichž by nabyli vědomosti z oblasti práva, pracovního práva, uplatnění na trhu práce atd. Bohužel radnice náš záměr nepochopila, a tak jsme museli přistoupit na to, že romské děti budou chodit do školky s ostatními dětmi. My jsme pak rodičům nabídli účast na zmíněných přednáškách a současně placení 'školného' a stravného s tím, že budou doplácet sto korun měsíčně,"* popisuje vývoj Alena Grunzíková z centra v Břeclavi. *"Byl ovšem problém, aby děti bílých rodičů romské děti přijaly. V jednom případě to bylo hodně složité a museli jsme dítě dlouho doprovázet."* (Lenka Kučerová, Od rodičů k dětem, nikoli naopak, *Romano vodi*, 1. 2. 2006).

[47] Záhy vyvstaly problémy s financováním projektu, který následkem toho v dalším roce nepokračoval.

[48] Do čtyř námi zkoumaných zařízení chodilo celkem 16 romských dětí. Dalších osm Romů navštěvovalo jiné (nezkoumané) břeclavské školky. Dvě až tři další romské děti ročně chodí do speciální mateřské školy při základní škole praktické Herbenova.

[49] Odhad jsme učinili na základě anonymizovaných statistických informací poskytnutých břeclavskými pediatry.

[50] Důležitost předškolního vzdělávání potvrdil např. *Monitoring efektivity přípravných ročníků*, jehož zpracování v roce 2003 zadalo MŠMT či *Analýza postojů a vzdělávacích potřeb romských dětí a mládeže*, kterou v loňském roce vypracovala společnost GAC pro Nadaci rozvoje občanské společnosti.

[51] „Romský etnolekt češtiny je produktem neukončeného procesu jazykové směny (přijetí češtiny), jejíž počátek se váže k příchodu slovenských Romů do českých zemí v období po 2. světové válce… Z formálního hlediska je romský etnolekt jazykovou varietou češtiny, jejíž strukturní specifika jsou způsobena vlivy romštiny a slovenštiny..." (Zdroj: Bořkovcová, Máša. *Romský etnolekt češtiny*, Signeta 2006, str. 9)

rodin žijících v holobytech. Ke zvýšení počtu romských dětí ve školkách by podle některých informátorů přispěla spolupráce školek s terénním sociálním pracovníkem, jenž by zprostředkovával vztah mezi nimi a rodiči dětí. **Romské děti** navštěvující mateřské školy **chodí většinou až do posledního ročníku**, jenž je zadarmo.

Zvýšení podílu romských dětí zařazovaných do MŠ by neměla v nejbližší době bránit ani **kapacita školek**.[52] Ta je v současnosti využívána průměrně asi z 90 procent. Některé školky jsou sice každoročně plně obsazené a odmítají zájemce[53], v jiných jsou volná místa. Ze zákona ale musí školky přednostně přijímat děti v předškolním věku. A – jak jsme uvedli výše – je žádoucí a pro vedení města by mělo být prioritou, aby romské děti na ZŠ nastupovaly stále častěji po absolvování alespoň posledního ročníku MŠ.

Tabulka 4.1

Naplněnost mateřských škol	rok				
	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007
MŠ Osvobození	x	100 %	100 %	97 %	99 %
MŠ Slovácká	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
MŠ U Splavu	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
MŠ Tyršův Sad	93 %	85 %	87 %	88 %	69 %

Jako hlavní **důvod, proč romští rodiče nedávají své děti do mateřských škol**, **bývají uváděny finanční náklady**, které jsou s tím spojené. Ze zákona se školné platí za všechny ročníky s výjimkou posledního, k tomu je třeba připočítat stravné. Školné je odpouštěno těm rodinám, které dostávají příspěvek na živobytí (podporu v hmotné nouzi), stravné nikoli. V minulém školním roce (2006-2007) se výše školného na zkoumaných školkách pohybovala mezi 412 a 520 Kč měsíčně[54], výše stravného mezi 25 a 31 Kč denně.

Podle jedné z ředitelek jsou s **docházkou** romských dětí do školek problémy především v týdnu před výplatou dávek, kdy rodiče nemají na stravu, takže děti do školky nevodí.[55] Školka prý nepustí dítě, které nemá zaplaceno stravné, dovnitř. **S rodiči romských dětí přicházejí pracovníci školek do styku prakticky denně** (rodiče či jiní příbuzní vodí děti do školky a odpoledne je vyzvedávají). Akcí, které pořádají pro rodiče s dětmi, se Romové většinou neúčastní. Rodinné prostředí Romů pracovníci neznají. Spolupráci s romskými rodinami by mohl prohloubit asistent pedagoga. Žádná ze školek ho v současnosti ovšem nezaměstnává. S výjimkou MŠ Slovácká byly zástupkyně oslovených zařízení přístupné zřízení této funkce (zvláště pokud by k nim mělo v budoucnosti chodit více romských dětí). Se základními školami školky prakticky nespolupracují.

4.3 Základní vzdělávání

V Břeclavi je v současnosti **šest základních škol** a **jedna základní škola praktická**. Podle sdělení vedoucího školského odboru navštěvují Romové a Romky všechny břeclavské školy. Terénní šetření jsme provedli na třech základních školách a na základní škole praktické, které nám byly vytipovány jako školy, kam dochází většina romských dětí z Břeclavi. Jedná se o:

[52] Zástupkyně jedné MŠ vyjadřovala obavy, že v blízké době nebudou postačovat kapacity, protože se blíží silné populační ročníky.
[53] Jedna ze zkoumaných školek podle některých informací v minulosti odmítala přijmout romské děti právě s odůvodněním naplnění kapacity. Nyní školku navštěvuje pouze jeden Rom.
[54] Za posledních pět školních let bylo školné navýšeno o 30 až 80 procent.
[55] Pokud jsou v hmotné nouzi, platí rodiny jen za stravu.

- ZŠ Kupkova,
- ZŠ Slovácká,
- ZŠ Na Valtické,
- ZŠ praktickou Herbenova.[56]

Jedna ZŠ (Slovácká) je dlouhodobě kapacitně zcela naplněná, ostatní zkoumané školy jsou naplněné v průměru ze 70 procent. Město neplánuje, že by některou ze škol uzavřelo či sloučilo s jinou.

Tabulka 4.2

Naplněnost základních škol	rok				
	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007
ZŠ Kupkova a ZŠ Sovadinova (sloučené)	*69 %*	*70 %*	*72 %*	*66 %*	*64 %*
ZŠ Kupkova (před sloučením)	71 %	78 %	x	x	x
ZŠ Sovadinova (před sloučením)	68 %	64 %	x	x	x
ZŠ Slovácká	*100 %*	*96 %*	*100 %*	*99 %*	*100 %*
ZŠ Na Valtické	*64 %*	*73 %*	*64 %*	*58 %*	*50 %*
ZŠ Herbenova	*89 %*	*93 %*	*88 %*	*78 %*	*67 %*

V minulosti (zhruba v letech 1992[57] **až 2003) byla většina romských dětí soustřeďována na ZŠ v Sovadinově ulici**, kde v té době byly využívány některé vyrovnávací nástroje – byl zde zřízen přípravný ročník a funkce asistenta pedagoga.[58] Segregace romských žáků se podle pracovníků MÚ neosvědčila. Mimo jiné proto, že **začalo docházet k odlivu neromských žáků** ze ZŠ Sovadinova, neboť škola začala být vnímána jako „romská“ (podíl Romů na celkovém počtu žáků přitom dosahoval necelých 15 procent)[59]. Hrozilo, že škola bude muset být uzavřena pro nízký počet žáků. Vedení města proto **rozhodlo o sloučení ZŠ Sovadinova se ZŠ Kupkova** (došlo k němu počínaje školním rokem 2004-2005) a **o důslednějším dodržování přijímání žáků na základě spádových oblastí** (školských obvodů) jednotlivých škol – romské děti by tak měly navštěvovat ty školy, v jejichž blízkosti bydlí, čímž by mělo být zajištěno jejich rovnoměrnější zastoupení na jednotlivých školách. Rozhodnutí přistoupit k desegregaci romských dětí ve škole představuje pozitivní nakročení ke zvýšení jejich vzdělanostních šancí. Vývoj počtů romských dětí a jejich podílu na zkoumaných ZŠ v posledních pěti letech ukazují tabulky 4.3 a 4.4 (viz níže).

V současnosti stále dochází **nejvíce romských žáků na ZŠ Kupkova** (sloučenou s někdejší „romskou“ školou v Sovadinově ulici) – ve školním roce 2006-2007 se jednalo o 38 dětí (v předchozích letech zhruba o deset více). V důsledku sloučení škol se zařízení stalo méně vyhledávaným ze strany neromských rodin, zvláště pak těch, které pro své potomky chtějí co možná nejkvalitnější vzdělání. Důvodem je prý skutečnost, že škola má dodnes **„punc cigánské školy“** (přestože podíl Romů na celkovém počtu žáků dosahuje pouhých šest procent). Pověst

[56] Pět romských dětí chodí na ZŠ Jana Noháče ve Staré Břeclavi (vloni to byli čtyři děti), jedná se o děti ze dvou rodin. Tři až čtyři děti chodí do ZŠ Komenského (v Poštovné), počet se v posledních letech nemění. Kolem deseti romských dětí chodí do ZŠ Kpt. Nálepky (Charvátská Nová Ves). Chodí sem teprve třetím rokem, jedná se o děti rodin žijící v holobytech.

[57] Podle jiných informací až od roku 1995.

[58] Existovaly zde také specializované třídy s nižším počtem žáků.

[59] Podle mínění jednoho z pracovníků sociálního odboru byla škola vnímána jako „romská“ také proto, že při ní byl zřízen přípravný ročník a funkce asistenta pedagoga.

zařízení se prý pomalu daří zlepšovat.[60] V souladu s politikou města přijímají v současnosti do prvních tříd pouze Romy žijící v jejich spádovém obvodu.[61] Škola má nicméně stále problém s odchody úspěšnějších (neromských) žáků na „prestižnější" ZŠ Slovácká. Na škole působí **jedna asistentka pedagoga**.[62]

Tabulka 4.3

Počet romských žáků na ZŠ	školní rok				
	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007
ZŠ Kupkova a ZŠ Sovadinova (sloučené)	*42*	*46*	*47*	*47*	*38*
ZŠ Kupkova (před sloučením)	0	0	x	x	x
ZŠ Sovadinova (před sloučením)	42	46	x	x	x
ZŠ Slovácká	*8*	*10*	*10*	*12*	*13*
ZŠ Na Valtické	*4*	*4*	*5*	*5*	*6*
ZŠ Herbenova	*25*	*28*	*27*	*26*	*22*

Tabulka 4.4

Podíl romských žáků na ZŠ	školní rok				
	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007
ZŠ Kupkova a ZŠ Sovadinova (sloučené)	*5,05 %*	*5,50 %*	*5,99 %*	*6,70 %*	*6,09 %*
ZŠ Kupkova (před sloučením)	0 %	0 %	x	x	x
ZŠ Sovadinova (před sloučením)	8,82 %	10,27 %	x	x	x
ZŠ Slovácká	*1,05 %*	*1,37 %*	*1,43 %*	*1,73 %*	*1,81 %*
ZŠ Na Valtické	*0,98 %*	*0,85 %*	*1,23 %*	*1,35 %*	*1,88 %*
ZŠ Herbenova	*28,09 %*	*30,11 %*	*30,68 %*	*35,14 %*	*34,38 %*

Druhou školou, kde jsou významněji zastoupeni romští žáci, je **ZŠ praktická Herbenova** (tu ve školním roce 2006-2007 navštěvovalo 22 Romů, v předchozích letech to bylo o něco více[63]). Podíl Romů na celkovém počtu žáků se pohybuje kolem 35 procent. Na škole působí v současnosti **dva asistenti pedagoga**.[64] Většina romských žáků je na ZŠ praktickou přeřazována z jiných základních škol, nejčastěji po prvním pololetí první třídy. Podle slov ředitelky si ostatní („běžné") základní školy snaží romské děti podržet co nejdéle, protože se samy potýkají s nedostatkem žáků. O přeřazení se proto snaží až v šestém a vyšších ročnících, kdy tyto děti přestávají zvládat především po výchovné stránce. Pokud je dítě klidné, ponechají si jej, i když má problémy s učením.[65] Ředitelka se domnívá, že některé jejich děti by bez problémů mohly chodit na „běžnou" základní školu. Podle informací pracovnice Pedagogicko-psychologické poradny byly v minulém školním roce (2006-2007) vydány dvě doporučení pro

[60] Škola se proto snaží negativní obraz vylepšit; láká žáky například zřízením sportovních (hokejových) tříd.

[61] Pracovníci školy si pochvalují, že se s Romy v menším počtu pracuje lépe.

[62] Asistentka má úplné středoškolské vzdělání (SŠ pedagogická), jedná se o Romku dojíždějící ze Slovenska. Více asistentů podle slov vedení škola nepotřebuje.

[63] Ne všechny z těchto dětí jsou přímo z Břeclavi, škola je spádová pro celý Břeclavský region s výjimkou Lanžhota, kde mají vlastní ZŠ praktickou.

[64] Funkce zde byla zřízena již ve školním roce 1997-1998. Pracovní náplň asistentů je následující: 7.30 – 8.15: dozor před školou, aby se děti nebily, 8.15 – 13.30: asistence při výuce, po 13.30 vedení kroužků, návštěvy rodin v domácnostech. Kvalifikace asistentů: 1. AP – SOU, kurz pro asistenty pedagoga; 2. AP – Střední zemědělská škola (s maturitou), bude se hlásit na bakalářské studium speciální pedagogiky.

[65] Primární motivací stojící za touto praxí (ponechání dětí na „běžné" ZŠ) často není snaha o integraci znevýhodněných dětí, ale ekonomické/existenční tlaky.

přeřazení romských žáků na ZŠ praktickou, v předchozím roce se jednalo asi o šest žáků.[66] Podle informací od OSPOD romští rodiče s jednou jedinou výjimkou s doporučením PPP v posledních letech vždy souhlasili. Přímo do prvního ročníku nastupují na ZŠ praktickou pouze ty děti, které předtím navštěvovaly speciální mateřskou školu – jedná se o dvě až tři děti ročně.

Co se počtu romských dětí týče, je na třetím místě **ZŠ Slovácká**, největší a zřejmě nejprestižnější zdejší škola, jež se specializuje na sport a jazyky. V současnosti ji navštěvuje kolem 14 Romů. **Podle našich odhadů by v budoucnu mělo nejvíce romských žáků chodit právě na tuto školu za předpokladu, že bude důsledně uplatňována městská politika dodržování spádovosti jednotlivých škol**. V ulicích tvořících školský obvod školy totiž žije 28 romských domácností (z celkového počtu 72).[67]

Následující tabulka nabízí **přehled počtů romských domácností žijících ve školských obvodech jednotlivých škol**.[68] Přehled je doplněn o porovnání podílu romských domácností v jednotlivých obvodech s podílem romských žáků na příslušných školách. Z něho je zřejmé, že (vycházíme-li z předpokladu, že průměrný počet dětí rodin žijících v domácnostech jednotlivých spádových obvodů se příliš neliší) na ZŠ Slovácká dochází jen malá část dětí z jejího obvodu, naopak na ZŠ Kupkova dochází mnoho dětí, které žijí v jiném obvodu.

Tabulka 4.5

Základní škola	Počet romských domácností ve školském obvodu	Podíl na celkovém počtu romských domácností (%)	Odhad počtu romských žáků na škole (školní rok 2007-2008)	Podíl na celkovém počtu romských žáků (%)
ZŠ Slovácká	28	45,2	13	17,6
ZŠ Komenského	9	14,5	3	4,1
ZŠ Jana Noháče	8	12,9	4	5,4
ZŠ Kupkova	7	11,3	38	51,4
ZŠ Kapitána Nálepky	5	8,1	10	13,5
ZŠ Na Valtické	5	8,1	6	8,1
Celkem „běžné“ základní školy	62	100	74	100

Podle některých informátorů by na ZS Slovácká mělo příští rok do prvních tříd nastoupit více romských dětí. Je třeba si položit otázku, je-li na vyšší počet romských dětí škola připravena. Škola nezaměstnává asistenta pedagoga a ani o tom neuvažuje. Z hlediska OSPOD nebyl v posledních letech se žáky této školy žádný problém.

Čtvrtou ze zkoumaných škol (**ZŠ Na Valtické**) navštěvuje sedm romských dětí. Počet je v posledních letech stabilní. Funkci asistenta pedagoga nezřídili a ani ní neuvažují.

4.3.1 Špatný prospěch

Na problematické momenty ve vzdělávacích drahách dětí ukazují především opakování ročníku[69] či přeřazení na vzdělávací program Zvláštní škola (ať již v rámci speciální třídy na

[66] Celkový počet doporučení (tj. romským i neromským dětem) vydaných v loňském školním roce byl 27, o rok dříve 37.

[67] Ulice tvořící školské obvody viz Obecně závazná vyhláška č. 3/2005.

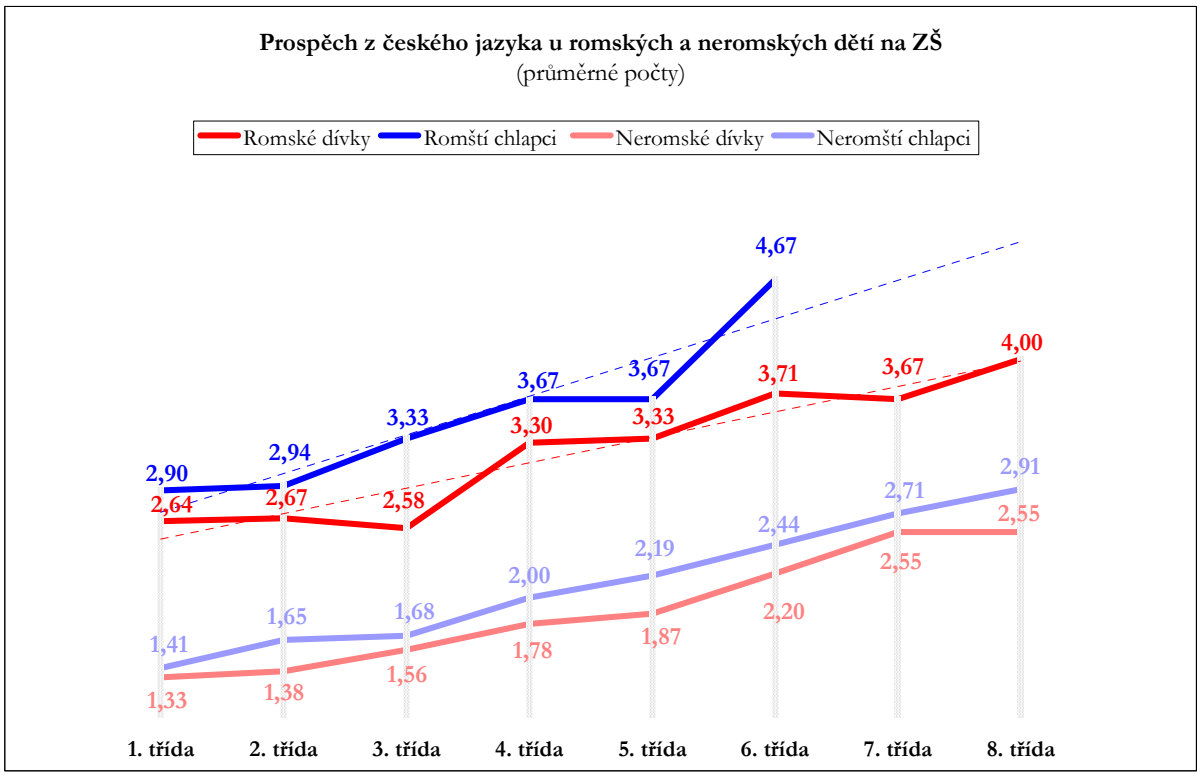
[68] Do přehledu je zahrnuto jen 62 domácností, u kterých jsme znali místo bydliště z celkového počtu 72 romských domácností.

[69] Na Základní škole praktické Herbenova děti ročník neopakují, protože *„to je na praktické škole zbytečné“*. Jinými slovy, tamní kritéria hodnocení jsou výrazně snížena oproti „běžným“ základním školám.

„běžné“ ZŠ či na ZŠ praktické). Ukazuje se, že **nejkritičtějšími momenty během školní docházky jsou první a šestá třída**. Romské děti v obou těchto případech hůře než ostatní děti zvládají změnu, kterou v prvním případě znamená nástup do školy a ve druhém přestup na druhý stupeň a s ním spojená zásadní proměna stylu výuky. **Na zkoumaných břeclavských školách k opakování ročníku ani k přeřazování na jiný vzdělávací program nedochází v posledních letech tak často, jako je tomu ve školách v jiných částech České republiky** – tam, kam docházejí děti žijící v tzv. sociálně vyloučených lokalitách.[70]

Z grafů 4.1 a 4.2 (viz níže) nicméně vyplývá, že i zde **v průměru romské děti dosahují výrazně horšího prospěchu v češtině a matematice než jejich neromští spolužáci a neromské spolužačky**.[71] Jak u Romů, tak u neromů, jsou **výsledky chlapců stabilně slabší než výsledky dívek**.[72]

Graf 4.1

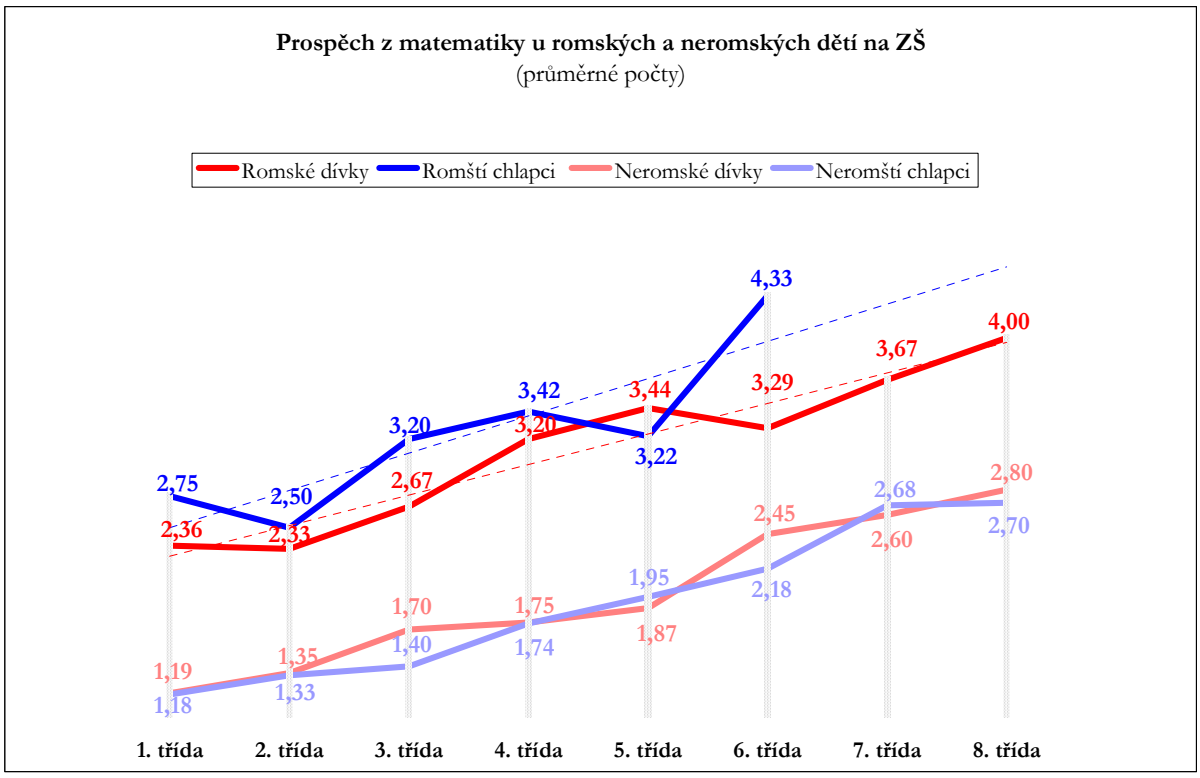
Příčiny špatného prospěchu romských žáků lze vedle časté nepřipravenosti na školní docházku (připomeňme, že většina dnešních romských školáků neabsolvovala žádnou formu předškolní přípravy) hledat ve velkých absencích z výuky, malé motivaci ke vzdělání (na straně dětí i jejich rodičů), absenci domácí přípravy na vyučování a neschopnosti škol tyto handicapy kompenzovat. Jednotlivým problémům se věnujeme v následujících podkapitolách.

[70] Viz závěrečná zpráva z projektu *Analýza postojů a vzdělávacích potřeb romských dětí a mládeže*, kterou společnost GAC zpracovala v roce 2007 pro Nadaci rozvoje občanské společnosti.

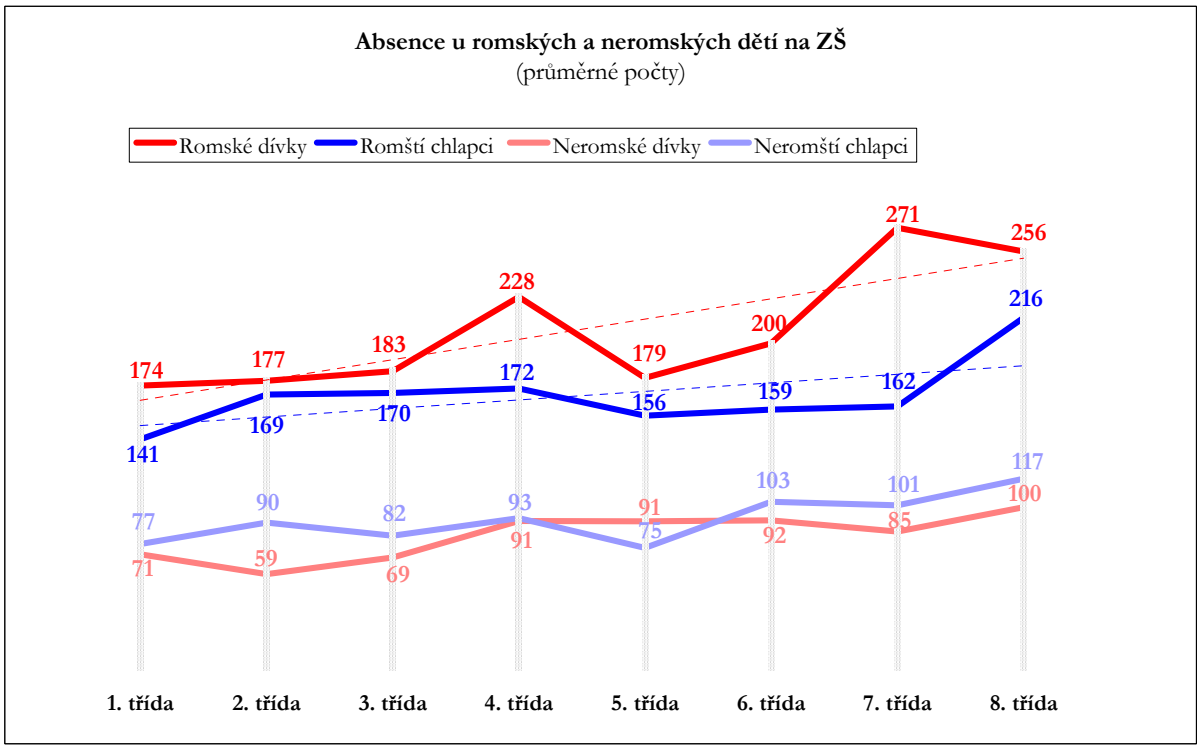
[71] Kvalitativní rozhovory potvrdily, že romští žáci nemají problémy jen s těmito dvěma předměty (zkoumanými v rámci statistické analýzy).

[72] Stejné výsledky přinesla výše zmíněná *Analýza postojů a vzdělávacích potřeb romských dětí a mládeže*, jež byla realizována na rozsáhlejším vzorku.

Graf 4.2

Graf 4.3

4.3.2 Velké absence

Absence romských dětí představují na břeclavských školách dlouhodobě velký problém. Množství zameškaných hodin přitom negativně ovlivňuje prospěch žáka. Platí, že čím více hodin žák zameškává, tím hůře prospívá. Počty zameškaných hodin narůstají (u Romů

i neromů) spolu s věkem dítěte, **častěji chybí dívky**.[73] Průměrné počty zameškaných hodin u romských i neromských žáků a žaček zobrazuje graf 4.3 (viz výše).

Následující tabulka zobrazuje vývoj průměrných absencí ve zkoumaných školách za posledních pět školních let. Byť jde o data za všechny žáky – jak romské, tak z „majoritní" populace, výraznou měrou ilustrují klima jednotlivých škol. Obecně lze říci, že zatímco na prvním stupni jsou absence častěji způsobené skutečnou nemocností dětí, na stupni druhém už indikují vztah ke škole – zjevné či skryté záškoláctví. Z tabulky je mimo jiné zřejmé, že zdaleka **nejvíce z vyučování chybí žáci na Základní škole praktické Herbenova**, což odpovídá i faktu, že tuto školu ve větší míře navštěvují z rozličných důvodů „problematičtí" žáci.

Tabulka 4.6

Průměrné absence	školní rok				
	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007
ZŠ Kupkova a ZŠ Sovadinova (sloučené)	*63*	*57*	*66*	*62*	*62*
ZŠ Kupkova (před sloučením)	59	55	x	x	x
ZŠ Sovadinova (před sloučením)	65	58	x	x	x
ZŠ Slovácká	*91*	*93*	*110*	*97*	*58*
ZŠ Na Valtické	*58*	*45*	*58*	*53*	*57*
ZŠ Herbenova	*101*	*188*	*103*	*150*	*106*

Následující dvě tabulky zobrazují **vývoj průměrného počtu neomluvených hodin na prvním a druhém stupni** zkoumaných škol v posledních pěti školních letech. Výrazně nejvyšší neomluvené absence jsou opět dlouhodobě na ZŠ praktické Herbenova, i zde se je nicméně daří snižovat. Nejnižší absence pak mají žáci na ZŠ Slovácká, o které se také hovoří jako o škole, na kterou chodí takzvaně lepší žáci. Statistiky týkající se počtu neomluvených hodin tuto hypotézu potvrzují.

Tabulka 4.7

Průměrný počet neomluvených hodin na I. stupni	školní rok				
	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007
ZŠ Kupkova a ZŠ Sovadinova (sloučené)	*2,64*	*0,47*	*0,2*	*1,05*	*0,14*
ZŠ Kupkova (před sloučením)	0	0	x	x	x
ZŠ Sovadinova (před sloučením)	3,17	0,82	x	x	x
ZŠ Slovácká	*0,59*	*0,01*	*0*	*0*	*0*
ZŠ Na Valtické	*0,08*	*0*	*0*	*0*	*0*
ZŠ Herbenova	*6,77*	*4,56*	*6,31*	*3,52*	*2,76*

Tabulka 4.8

Průměrný počet neomluvených hodin na II. stupni	školní rok				
	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007
ZŠ Kupkova a ZŠ Sovadinova (sloučené)	*1,56*	*0,22*	*0,08*	*0,51*	*1,78*
ZŠ Kupkova (před sloučením)	0,13	0,05	x	x	x
ZŠ Sovadinova (před sloučením)	2,69	0,39	x	x	x
ZŠ Slovácká	*0,19*	*0,48*	*0,19*	*0,13*	*0,45*
ZŠ Na Valtické	*1,53*	*2,43*	*1,43*	*0,11*	*1,59*
ZŠ Herbenova	*16,34*	*28,8*	*46,61*	*25*	*13,35*

[73] Příčiny absence u chlapců a dívek jsou – zvláště ve vyšších ročnících ZŠ – rozdílné. Chlapci častěji podléhají svodům party (často starších příbuzných chlapců), dívky musejí vypomáhat v domácnosti (především s péčí o mladší sourozence).

Problémem absencí se zabývají výchovné komise, kde se scházejí pracovníci školy se zástupci OSPOD a rodiči dítěte. Někteří rodiče na výchovné komise ovšem nedocházejí. **Ředitelé škol byli od školního roku 2004-2005 povinni každý měsíc informovat OSPOD a oddělení hmotné nouze MÚ o neomluvených absencích nad deset hodin**.[74] MÚ na základě toho rodičům těchto dětí strhával přídavky na děti.[75] Opatření se prý osvědčilo – i u těch nejproblémovějších se docházka zlepšila až na jeden případ (shodují se na tom zástupci školy i pracovníci MÚ). Na základě novely zákona o státní sociální podpoře, který vstoupil v platnost začátkem roku 2007, však již není možné přídavky strhávat. Absence se v důsledku toho podle některých informací opět mírně zvýšila. Jsou-li naše informace správné, nejsou někteří ředitelé škol, ani romští rodiče informováni, že přídavky již není možné strhávat. O neomluvených absencích podle všeho některé školy nadále informují OSPOD – hlášeny jsou nyní ovšem neomluvené absence nad dvacet hodin. Podezřele vysoké absence jsou povinni hlásit i pediatři.

Ke zlepšení docházky přispěli svojí činností rovněž **asistenti pedagoga**. Ti v případě vysokých absencí chodí do rodin[76], někteří také docházejí na konzultace na sociální odbor MÚ. Z důvodu vysokých absencí romských dětí byly v minulosti pod MÚ zaměstnáni dva **terénní sociální pracovníci**. V současnosti však v Břeclavi nepůsobí, příští rok by město opět chtělo funkci zřídit.[77] Ve dvou případech byli rodiče z důvodu zanedbání péče (tj. kvůli absencím) odsouzeni k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.[78]

4.3.3 Spolupráce mezi školou a rodinou

Oslovení informátoři se shodují, že jedním z největších problémů spojených se vzděláváním romských dětí, je **nízká motivace dětí ke vzdělávání**, která se snižuje s rostoucím věkem. Nízká motivace je nejčastěji připisována negativnímu vlivu rodiny. Uvedeme několik údajů. Za prvé: naprostá většina dospělých břeclavských Romů (87 procent) dosáhla maximálně základního vzdělání, přičemž mnozí z nich jej ani nedokončili.[79] Za druhé: Romové ve věku 26 až 35 let, tedy generace rodičů dnešních školáků, jsou nejvíce nezaměstnanou skupinou z romské

[74] Hlásí se rovněž velká absence, přestože je omluvená.

[75] Školy od OSPOD ani oddělení hmotné nouze nedostávají zpětnou vazbu (takže ani nevěděly, zda rodičům konkrétních dětí byly dávky strženy či nikoli).
Například v roce 2005 byly podle informací zveřejněných v tisku kvůli značnému počtu zameškaných hodin odebrány v Břeclavi dávky v celkové výši 100.000 korun. (zpráva ČTK přetištěná 25. 1. 2006 v deníku *Metro*)

[76] *„Když některé dítě nepřijde, sedne asistent na kolo a vytáhne ho z postele."* Někteří rodiče prý však AP nerespektují a *„berou je za přítěž"*.

[77] Více k TSP v kapitole věnované sociálním službám.

[78] Rodiče dvanácti dětí nejdříve nedali dvě děti během tří let k zápisu. Dostali podmíněný trest, ale problém se opakoval. Byly jim odebrány dávky vázané na nezaopatřené děti, ale nepomáhalo to, tak na ně podali trestní oznámení znovu a rodiče byli odsouzeni nepodmíněně. Děti má teď v péči jejich starší sestra, která také dostává jako zvláštní příjemce sociální dávky.

[79] Je třeba si uvědomit, že většina Romů, kteří dnes žijí v České republice, přišla po 2. světové válce ze slovenského venkova, kde žila převážně v segregovaných romských osadách. Po jejich příchodu do České republiky bylo pro Romy prioritou zaměstnání a bydlení, nikoliv vzdělání, které nejen že nemělo tradici, dokonce jim bylo upíráno. Vykonávali nekvalifikované těžké práce při obnově válkou zasaženého státu. Vzdělání bylo až na posledním místě, navíc již od 60. let začaly být romské děti ve větší míře umísťovány do zvláštních škol z důvodu nedostatečné jazykové kompetence a paternalistického, etnocentrického přístupu státu. Vzhledem k nízkým ambicím, jež zvláštní škola nabízí, si vztah ke vzdělání dnešní rodiče neměli kdy vybudovat.

ekonomicky aktivní populace. Za třetí: mnohé romské děti vyrůstají v domácnostech, kde není zaměstnána ani jedna osoba (jedná se minimálně o 34 procent domácností, spíše však více). Dnešní **romští školáci** tak **kolem sebe až na výjimky nevidí vzory, jež by jim ukazovaly, že vzdělání, kvalifikace a práce mají význam**.

Rodiče většinou **nenavštěvují rodičovské schůzky**, jsou-li pozváni individuálně, přijdou spíše.[80] Někteří nechodí ani na výchovné komise svolané kvůli jejich dítěti. Až na naprosté výjimky rodiče nenavštěvují žádné akce pořádané (sporadicky) školami pro rodiče s dětmi. Naopak, **školy většinou neznají domácí prostředí svých romských žáků**, povědomí o něm mají pouze asistenti pedagoga (ti však působí jen na dvou školách).

4.3.4 Chybějící příprava na školu a doučování

Příprava na vyučování je ve většině romských rodin naprosto nedostatečná či zcela chybí. Důvodů je více. Rodiče romských školáků většinou během své školní docházky nebyli sami vedeni k domácí přípravě na školu. I v těch případech, kde se rodiče snaží svým dětem věnovat, mají často sami problémy s probíraným učivem (výjimkou nejsou absolventi zvláštní školy). Romské děti navíc doma často nemají vhodné materiální podmínky pro přípravu.[81] Absence domácí přípravy není v současnosti kompenzována ani jinde. **Systematické doučování na školách** (a to ani na Kupkově[82] a Herbenově, kam dochází nejvíce romských dětí) **v současnosti nefunguje**. Více se prý osvědčil individuální přístup asistentů pedagoga během vyučování.[83] Školy absenci doučování až příliš obhajují poukazováním na nezájem ze strany dětí.

Ve druhé polovině roku 2007 starosta Břeclavi inicioval **jednání o zajištění pravidelného doučování**. Původně uvažoval, že by probíhalo na jedné ze škol, ředitelé to ale odmítli, protože mají obavy, že by byli považováni za „cigánskou školu“. Později bylo jednáno o možnostech doučování na „neutrální půdě“, **v prostorách Apoštolské církve**. Jsou již prý zajištěny dvě učitelky.[84] Vedoucí školského odboru prosazuje myšlenku **přípravy na školu v rámci družiny**. Někteří informátoři by uvítali, kdyby doučování zajišťovala některá nezisková organizace, v současnosti jej však žádná organizace neposkytuje.

4.4 Středoškolské vzdělávání

4.4.1 Příprava romských žáků na střední školu

Vyučující (některých) ZŠ s dětmi navštěvují úřad práce. Rodiče od ÚP dostávají **příručku pro výběr střední školy**, od učilišť dostávají informace o oborech (náboráři ze SOU dochází do školy). Rodič, třídní učitel a výchovný poradce (v ideálním případě) společně přemýšlejí, kam by

[80] ZŠ Kupkova se pokoušela třikrát uspořádat setkání pouze pro romské rodiče (v domnění, že se mezi neromskými rodiči necítí dobře). Na první schůzku pořádanou v Romském centru nepřišel žádný rodič, na druhou (konanou tamtéž) přišlo osm rodičů, na třetí schůzku pořádanou ve školní jídelně přišlo pět rodičů.

[81] Nejenže děti často nemají psací stůl, v mnoha případech nemají vzhledem k přeplněnosti bytů ani potřebný klid. Výjimkou v Břeclavi nejsou vícegenerační romské domácnosti žijící v poměrně malých bytech. Zvláště v těch rodinách, kde žije více školou povinných dětí není nalezení vhodného místa a času na přípravu vždy jednoduché.

[82] Na ZŠ Kupkova doučuje asistentka pedagoga, ovšem pouze na prvním stupni.

[83] Školám se nedařilo děti k doučování motivovat. Například na ZŠ praktické Herbenova z něj utíkaly, takže musely být ve třídě zamykány. Nakonec od toho škola upustila, neboť dospěla k závěru, že přes odpor dětí nemá doučování žádné výsledky.

[84] Více k Apoštolské církvi viz v podkapitole věnované volnočasovým aktivitám.

mohlo dítě jít, berou v potaz i finanční situaci rodiny. ZŠ praktická Herbenova organizuje exkurze na učiliště za účasti rodičů, romští rodiče se nicméně neúčastní.

Následující tabulka ukazuje **podíl žáků, kteří v posledních pěti školních letech končili školní docházku v nižších ročnících než v devátém**. V současnosti se fenomén předčasného ukončení školní docházky týká zejména dvou škol – ZŠ Kupkovy a ZŠ Herbenovy. V obou školách je zároveň výraznější podíl romských žáků a žaček.

Tabulka 4.9

Podíl žáků, kteří ukončili školní docházku v nižším než 9. ročníku	školní rok				
	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007
ZŠ Kupkova a ZŠ Sovadinova (sloučené)	*6 %*	*10 %*	*0 %*	*3 %*	*5 %*
ZŠ Kupkova (před sloučením)	0 %	9 %	x	x	x
ZŠ Sovadinova (před sloučením)	9 %	9 %	x	x	x
ZŠ Slovácká	*0 %*	*0 %*	*0 %*	*1 %*	*0 %*
ZŠ Na Valtické	*3 %*	*0 %*	*2 %*	*2 %*	*0 %*
ZŠ Herbenova	*25 %*	*27 %*	*33 %*	*20 %*	*6 %*

Ze ZŠ praktické se děti hlásí nejčastěji na tříleté učební obory, neplatí to však o romských dětech, ty se většinou nehlásí nikam.[85] Romské děti z ostatních („běžných") škol se většinou na střední školu přihlásí. Některé děti prý chtějí pokračovat ve studiu, ale rodiče jim to zakazují.[86] Ty, které se přeci jen přihlásí – problém není v tom, že by se děti na školy nedostaly, protože školy z důvodu nedostatku studentů berou takřka všechny – buď vůbec nenastoupí na studium, nebo ho předčasně ukončí (často po prvním měsíci).[87] **Základní školy nemají od středních škol žádnou zpětnou vazbu**, o předčasném ukončení studia se dozvídají spíše náhodou, nejčastěji od jejich mladších sourozenců, kteří chodí na stejnou ZŠ.

Statistiky úspěšnosti při přechodu na střední školy jednotlivé školy uvádějí bez etnického rozlišení – za žáky jako celek. Pro náš účel jsou podstatné jako indikátor klimatu. Nelze však podle nich posuzovat kvalitu škol: spíše než ke kvalitě vzdělávacího procesu totiž tyto údaje odkazují ke skladbě žáků. Pro školy, které navštěvují žáci ze sociálně znevýhodněného prostředí, je častokrát úspěchem umístit horší žáky alespoň na odborná učiliště. Ve statistikách úspěšnosti jsou tak tyto školy hluboko za těmi, jež navštěvují převážně děti středních a vyšších vrstev. Nelze však vyloučit, že na školách, které nejsou připraveny na žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí, by tyto děti dopadly ještě hůře. Také je třeba upozornit, že v případě elitních žáků, kteří si řadu kompetencí přinášejí z rodiny, o kterou se při vzdělání mohou ve větší míře opřít, je vliv školy nižší než v případě žáků, kteří pocházejí ze sociálně znevýhodněného prostředí.

O skladbě žáků jednotlivých škol svědčí například podíl dětí, které odcházejí na víceletá gymnázia. Nejvyšší podíl jsme zaznamenali na školách ZŠ Valtická a ZŠ Slovácká, nenižší pak na ZŠ Kupkova a ZŠ Herbenova, kde je relativně vyšší podíl romských žáků a žaček.

[85] V minulém školním roce se na střední školu nepřihlásil ani jeden absolvent školy, všichni se prý zaevidovali na ÚP.

[86] Rodiny prý často argumentují přílišnou nákladností středoškolského studia, hlavně cenou internátu. Dále říkají, že nemá smysl dělat školu, protože je pak stejně nikdo nezaměstná.

[87] Výchovná poradkyně ze ZŠ praktické za svoji šestiletou praxi nepamatuje na jediného absolventa školy, který by úspěšně dokončil středoškolské studium. Ředitelka, která je ve funkci od roku 1990, pamatuje celkem na pět žáků, kteří dokončili SŠ studium.

Tabulka 4.10

Podíl žáků na víceletých gymnáziích z počtu žáků II. stupně	školní rok				
	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007
ZŠ Kupkova a ZŠ Sovadinova (sloučené)	*1,40 %*	*0,90 %*	*0,80 %*	*0,70 %*	*1,00 %*
ZŠ Kupkova (před sloučením)	2,30 %	1,70 %	x	x	x
ZŠ Sovadinova (před sloučením)	1,50 %	0,80 %	x	x	x
ZŠ Slovácká	*2,20 %*	*3,50 %*	*1,80 %*	*0,50 %*	*1,90 %*
ZŠ Na Valtické	*1,10 %*	*4,80 %*	*2,90 %*	*2,50 %*	*1,80 %*
ZŠ Herbenova	*0 %*	*0 %*	*0 %*	*0 %*	*0 %*

Sledovali jsme také podíl žáků přijatých na střední školy bez maturity ku podílu gymnazistů. Gymnazisté převládají pouze v ZŠ Slovácká, naopak odchody na střední školy bez maturity převládají na ZŠ Valtické. Mírně také převládají na ZŠ Kupkově. Na ZŠ Herbenova nebylo možné tuto statistiky sledovat, protože zde žádný žák neodcházel na gymnázium.

Tabulka 4.11

Podíl žáků přijatých na střední školy bez maturity ku podílu gymnazistů	školní rok				
	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007
ZŠ Kupkova a ZŠ Sovadinova (sloučené)	*6*	*9,5*	*2,29*	*1,57*	*1,22*
ZŠ Kupkova (před sloučením)	6,5	2,75	x	x	x
ZŠ Sovadinova (před sloučením)	5,88	12,5	x	x	x
ZŠ Slovácká	*1,65*	*0,9*	*1,73*	*0,38*	*0,78*
ZŠ Na Valtické	*4,2*	*4,29*	*1,1*	*2*	*3,75*
ZŠ Herbenova	*x*	*x*	*x*	*x*	*x*

Souhrnně lze říci, že ze zkoumaných škol má k charakteru elitní školy nejblíže ZŠ Slovácká. Relativně nižší počet odchodů na víceletá gymnázia lze vysvětlit tím, že vzhledem k dobré pověsti a k relativní úspěšnosti při přijímacích zkouškách na střední školy, nemají rodiče důvod své děti posílat jinam. Jak již bylo řečeno, ZŠ Slovácká je také školou, která má ve své spádové oblasti řadu romských domácností, byť tomu v současnosti neodpovídá podíl romských žáků a žaček, kteří ji navštěvují. Pokud by MÚ prosazoval důsledné respektování spádových oblastí, odrazilo by se to zřejmě na statistikách úspěšnosti této školy. Jistým rizikem tohoto opatření by také byla možná negativní reakce některých rodičů, kteří své děti na ZŠ Slováckou posílají.

Podpora motivace dětí (a jejich rodičů) ke studiu je – vzhledem k výsledným nízkým počtům romských studentů středních škol – **naprosto nedostatečná**. **Motivaci rodičů** k vedení dětí ke studiu by podle informátorů mohly zvýšit dvě opatření: stipendia[88] a příslib podniků, že děti po škole zaměstnají.

4.4.2 Romská mládež na středních školách

V Břeclavi se nalézají **čtyři střední školy**:

- Gymnázium,
- Obchodní akademie,
- SOU a SŠ Edvarda Beneše,
- 1. soukromé učiliště (U Vodojemu).

[88] Stávající program MŠMT „Podpora romských žáků středních škol“ se tímto způsobem nevydává.

Terénní šetření jsme provedli na prvních třech školách. Soukromé (tedy placené) učiliště jsme nenavštívili, protože jsme vzhledem k ekonomické situaci většiny romských rodin usoudili, že tam sociálně vyloučení nechodí. Vedle těchto škol jsou dvě další školy v blízkém okolí (SOU v Mikulově a SOU a SŠ v Hustopečích), kam dojíždějí některé romské děti[89], v rozhovorech byla zmiňována ještě škola v Brně (Lomená 44), kde učni z Břeclavi bydlí na internátu.

Podle odhadu (dobře informované) vedoucí OSPOD **v současné době nestuduje na středních školách více než deset romských dětí**. **Gymnázium v současné době nenavštěvuje žádný romský žák**. Za dobu působení stávajícího ředitele (od roku 1978) ho navštěvovaly pouze tři Romky (dvě v 80. letech, přičemž jedna z nich nedostudovala, třetí na počátku 90. let). Jiní Romové se ani nehlásí (není to tedy tak, že by se na gymnázium nedostali).[90] V letošním roce se na gymnázium chtějí hlásit dvě romské dívky. Jedna z nich je dcerou absolventky gymnázia z 90. let.

Obchodní akademii nenavštěvuje v současnosti žádný Rom. Ředitel si vybavil jedinou Romku, která zde studovala (avšak nedokončila). **SOU a SŠ Edvarda Beneše**, tedy školu kam budou v blízké budoucnosti případní romští studenti směřovat s největší pravděpodobností, **v současnosti navštěvují tři Romové** (pouze dva si požádali o Podporu pro romské žáky středních škol[91]). Ne všichni Romové (kteří sem letos, či v předchozích letech) chodí/chodili jsou přímo z Břeclavi. Všichni jsou v současnosti v prvním ročníku (jeden z nich minulý rok nedlouho po nástupu školu opustil a letos nastoupil znovu do prvního ročníku). Mají více chlapců než dívek. Všichni jsou na tříletých učebních oborech[92] (na čtyřletých oborech s maturitou není ani jeden Rom[93]). Na tříleté obory je přijat každý, kdo se přihlásí. „Úmrtnost" romských studentů a studentek odhadují pracovníci školy na 50 procent. Končí na vlastní žádost,

[89] Do **Mikulova** v loňském školním roce (2006-2007) dojížděly čtyři romské děti z Břeclavi, letos pouze jedno. Většinou se jedná o tříletý učební obor kuchař – číšník, jeden Rom navštěvoval maturitní obor Obchodník. Za posledních pět let zde dokončil učení úspěšně jeden romský žák z Břeclavi. (Nabízené obory: praktická škola dvouletá; tříleté učební obory: cukrář – výroba, zámečník, kuchař – číšník pro pohostinství, operátor skladování, zednické práce, opravářské práce, práce ve zdravotnických a sociálních zařízeních – pečovatelské práce, krejčí /dobíhající obor/; čtyřletý maturitní obor: obchodník /dobíhající obor/.).
Do **Hustopečí** v loňském školním roce dojíždělo jedno až dvě romské děti z Břeclavi. (Nabízené obory: Tříleté učební obory: zámečník, lakýrník, mechanik opravář, elektrikář-slaboproud, elektrikář-silnoproud, malíř, zedník, instalatér; čtyřleté maturitní obory: mechanik elektronik, mechanik zabezpečovacích a sdělovacích systémů, veřejnosprávní činnost.)

[90] O možnost studia pro své syny se v minulosti zajímal pouze místní romský strážník, chlapci ke studiu nakonec ale nenastoupili.

[91] V předchozích letech o podporu žádal vždy jen jeden student, letos poprvé dva. Pracovníci školy neví, proč nežádají i ostatní. Učitelé prý o možnosti získání podpory studující informují. Kupříkladu výchovná poradkyně se ale o existenci těchto podpor prý dozvěděla až v loňském školním roce. Ze zkušenosti z jiných měst víme, že někteří rodiče o podporu pro své děti nežádají, protože se stydí odůvodňovat žádost tím, že jsou Romové. Zástupce školského odboru MÚ v souvislosti s podporami upozorňoval na systémovou chybu – pozdní zasílání podpor.

[92] Mechanik elektrických zařízení, zámečník, obráběč kovů, kadeřník – kadeřnice, klempíř – stavební výroba, elektrikář – silnoproud. S výjimkou oboru kadeřník – kadeřnice jsou všechny učební (tj.nematuritní) obory nabízené veřejnými břeclavskými středními školami určené především mužské části populace.

[93] V minulosti zde prý úspěšně odmaturovala pouze jedna Romka.

pracovníci neví z jakého důvodu.[94] Je třeba uvést, že Romky a Romové nejsou zdaleka jediní, kdo předčasně ukončuje studium.[95]

Střední školy, ani žádné jiné subjekty neposkytují romským studentům a studentkám žádnou formu podpory během studia, jejímž cílem by bylo udržet se na škole a dokončit ji.

4.5 Volnočasové aktivity

Obecně lze říci, že romské děti mají **problém s docházkou v případě jakýchkoli aktivit, kde se vyžaduje pravidelná účast**; prakticky **nevyužívají jakýchkoli placených služeb**. **Možnosti smysluplného trávení volného času, jež by byly dostupné (ať již objektivně či subjektivně) romským dětem, jsou nedostatečné.** Existuje shoda, že ve městě **chybí nízkoprahová zařízení pro děti a mládež**. Z rozhovorů s rodinami vyplynulo, že **nepostačí, bude-li v Břeclavi jedno centrum pro volnočasové aktivity**. Důvodem jsou především obavy rodičů pouštět děti, zvláště pak malé, samotné do jiných částí města.

4.5.1 Družina, školní klub a kroužky nabízené školami

Družinu Romové většinou nenavštěvují[96] (je totiž placená[97]), školní klub pro žáky II. stupně (je-li zřízen[98]) o něco častěji. Vyjma ZŠ Slovácké mají družiny a školní kluby všech ostatních škol rezervy v naplněnosti.

Tabulka 4.12

Naplněnost školní družiny	školní rok				
	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007
ZŠ Kupkova a ZŠ Sovadinova (sloučené)	*91 %*	*92 %*	*65 %*	*58 %*	*52 %*
ZŠ Kupkova (před sloučením)	100 %	100 %	x	x	x
ZŠ Sovadinova (před sloučením)	83 %	85 %	x	x	x
ZŠ Slovácká	*100 %*	*91 %*	*108 %*	*115 %*	*96 %*
ZŠ Na Valtické	*56 %*	*100 %*	*100 %*	*80 %*	*75 %*
ZŠ Herbenova	*87 %*	*87 %*	*63 %*	*79 %*	*79 %*

Tabulka 4.13

Naplněnost školního klubu	školní rok				
	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007
ZŠ Kupkova a ZŠ Sovadinova (sloučené)	*x*	*x*	*122 %*	*101 %*	*73 %*
ZŠ Kupkova (před sloučením)	x	x	x	x	x
ZŠ Sovadinova (před sloučením)	57 %	65 %	x	x	x
ZŠ Slovácká	*100 %*	*100 %*	*100 %*	*100 %*	*100 %*
ZŠ Na Valtické	*x*	*x*	*x*	*x*	*x*
ZŠ Herbenova	*78 %*	*89 %*	*105 %*	*82 %*	*95 %*

Kroužky nabízené školami **romští žáci využívají jen zcela ojediněle** (jsou totiž většinou placené[99]), školy by na ně potřebovaly dotace. Obecně platí, že **zájem o volnočasové**

[94] Nepamatují si, že by nějaká dívka nedostudovala z důvodu těhotenství.
[95] Například ve školním roce 2006-2007 studium předčasně ukončilo 87 studujících (z toho 43 v prvním ročníku), o rok dříve 90 (z toho 48 v prvním ročníku). Školu celkem navštěvuje okolo 1300 studujících.
[96] Na ZŠ Kupkova – školu s nejvyšším počtem romských žáků – dochází do družiny pouze tři Romové.
[97] Dětem z rodin, jež jsou v hmotné nouzi, je nicméně možné platbu za družinu odpustit.
[98] Na ZŠ Kupkova školní klub neexistuje.

aktivity se snižuje s rostoucím věkem. Větší zájem je o počítačový kroužek (ovšem jen o hraní her a volné „brouzdání“ po internetu), chlapci rádi chodí hrát fotbal či floorball, mladší dívky rády vaří; zájem není o hudební kroužek.

4.5.2 Aktivity nabízené jinými subjekty

V následující části shrnujeme možnosti trávení volného času nabízené neškolskými organizacemi. Vybíráme pouze ty, o nichž jsme zjistili, že je navštěvují romské děti a mládež.[100] S ohledem na naši cílovou skupinu bude důležitá strategie prevence kriminality připravovaná v současnosti OSPOD (MÚ za účelem její realizace bude žádat o grant od MV ČR).[101]

Romské centrum[102]

Centrum je **v současnosti v útlumu**, v souvislosti s plánovaným odjezdem dosavadní předsedkyně Svazu Romů do zahraničí, a nevyvíjí žádnou činnost.[103] Nové vedení zatím nic nového nezačalo organizovat.[104] Dříve prý do klubu denně docházelo kolem 20 dětí. Vedle **jednorázových akcí**[105] v klubu působil **taneční soubor Rado Khelas** (založený v roce 1999, navštěvovalo jej pravidelně – dvakrát týdně – 25 romských dětí) a několik kroužků (ruční práce pro dívky, kterých se účastnilo deset dětí, a sport, například míčové a stolní hry, vaření a pečení, výtvarný kroužek a keramický kroužek[106]).

DDM Duhovka[107]

Zařízení nabízí celou řadu volnočasových aktivit. Ty, jež jsou placené (**kroužky**[108] a letní **příměstské tábory**), v současnosti nevyužívají žádní Romové. **Otevřený klub**[109] pro děti

---

[99] Platí to přinejmenším o ZŠ Kupkova, škole, kam dochází nejvíce romských žáků. Platí se zde 12 Kč / hodinu. Oproti tomu na ZŠ Slovácká jsou některé kroužky (výtvarné dílny) nízkoprahové. Romské děti je prý navštěvují.

[100] V této souvislosti zmíníme případ diskriminace romských dětí ze strany jednoho poskytovatele volnočasových aktivit. Informátor se netajil tím, že nemá zájem, aby jím organizované aktivity navštěvovaly romské děti. Z důvodu předcházení obvinění z diskriminace nechává o případném vstupu nových zájemců hlasovat stávající členy. Neromské děti prý vždy spolehlivě hlasují proti přijetí romských vrstevníků.

[101] Drobná kriminalita páchaná romskými dětmi a mládeží byla donedávna vnímána příslušníky „majority“ jako možná nejvýznamnější problém ve vztazích s Romy. Do začátku roku 2007 působily v centru města „gangy“ romských dětí. Tyto „gangy“ ale byly rozbity (některé děti skončily v ústavní výchově, jiné ve vězení). Podle vedoucího sociálního oboru ale pomalu dorůstá nová generace.

[102] Centrum provozované Svazem Romů v Břeclavi (předsedkyně Jarmila Poláková).

[103] Už v předchozím roce se předsedkyně sdružení chodu klubu příliš nevěnovala, protože byla vytížená jinými aktivitami (pracovala jako zdravotně sociální pomocnice v projektu „Sastipen“ NNO DROM). Některé z aktivit, které v centru probíhaly, zajišťovala Apoštolská církev.

[104] Nové vedení se jeví jako motivované, nemají však ani zkušenosti, ani vzdělání.

[105] Mikuláš, Vánoce, Mezinárodní den dětí, vítání Nového roku, poznávací výlety, výlety do ZOO.

[106] Centrum dříve zdarma využívalo prostor (kuchyňky a keramické dílny) DDM Duhovka.

[107] Zařízení zřízené Jihomoravským krajem. DDM navštěvují především děti ze sídliště Na Valtické, popřípadě z Charvátské Nové Vsi. Z centra města nechodí nikdo. Některé kroužky ale probíhají v prostorách ve Staré Břeclavi. Personální kapacity DDM: osm pracovníků na 7,5 úvazku (včetně provozních) plus 20 až 25 externistů.

[108] Nabízejí kolem 20 kroužků. Ceny kroužků se pohybují od 100 Kč / pololetí do 1200 Kč / rok. DDM pociťuje velkou konkurenci ze strany škol, které nabízejí kroužky levněji či zdarma.

[109] Oficiálně se nejedná o nízkoprahový klub, nesplňují standardy sociálních služeb. Žádali si o dotaci na provoz nízkoprahového klubu a neuspěli.

a mládež od čtyř[110] do 17 let je otevřený od pondělí do čtvrtka mezi 16. a 18. hodinou. Klub funguje od roku 2005, vloni se vybíralo pět Kč za návštěvu, od listopadu 2007 jsou jeho prostory dětem k dispozici zdarma (chystají se nicméně vstup opět zpoplatnit[111]). V současnosti jej navštěvuje celkem 24 romských dětí (v loňském roce – před zrušením poplatku – pouze tři romští chlapci). Romské děti tak tvoří necelou polovinu z celkového počtu 40 až 45 dětí, které klub navštěvují. Návštěvnost neromských dětí v souvislosti se zvýšením počtu Romů poklesla. Po opětovném zpoplatnění vstupu DDM očekává opětovný pokles počtu romských dětí; současné množství dětí, které klub navštěvují, podle vedení překračuje optimální kapacitu.

V minulosti provozovali také **počítačovou klubovnu**. Vstup pro děti byl bezplatný, Romové o ni měli velký zájem – byť pouze o hry či „brouzdání" po internetu (pokud by mělo jít o jakoukoli vzdělávací aktivitu, podle mínění ředitelky DDM by nepřišli). DDM měl problémy s udržováním pořádku, a proto klubovnu zrušil. DDM spolupracuje se všemi základními školami, nikoli však s mateřskými školami.

Apoštolská církev[112]

Vedle řady jiných akcí pořádají členové sboru jednou měsíčně **různé jednorázové aktivity** speciálně pro romské děti (vždy v sobotu): například Miss Roma, soutěž ve zpěvu aj.[113] V blízké době **plánují zřízení nízkoprahového centra**, jež by bylo dětem k dispozici po celý týden. Centrum by mělo mít dva zaměstnance, kteří by koordinovali dobrovolníky z řad sboru. Centrum již sice funguje, zatím však nelze hovořit o nízkoprahovém centru v pravém slova smyslu (jak jej definuje Zákon o sociálních službách). Sbor se také domluvil s městem, že v jeho prostorách bude probíhat dvakrát týdně **doučování**. Jsou na to již zajištěny dvě učitelky ze ZŠ. Neví si ale rady s motivací dětí. Projekt je v jednání.[114]

Občanské sdružení Royal Rangers[115]

Pod organizací funguje **skautský oddíl**, který navštěvují čtyři romské děti, z toho tři pravidelně. Dále pořádají různé **víkendové akce**. Každoročně pořádají čtrnáctidenní **letní tábor**. V roce 2004 se jej účastnil romský asistent pedagoga a 14 romských dětí.[116] Sociální odbor tehdy romským rodičům proplatil celý tábor. Následující rok chtěl odbor, aby rodiče přispěli 300 Kč, takže většina romských dětí nejela.[117] Dále **pořádají příměstský fotbalový tábor** s účastí až 80 dětí (asi třetina z toho byly v loňském roce děti romské). Tábor, který vedou trenéři z České republiky i zahraničí, je zdarma.

[110] Předškoláci musí být v doprovodu.
[111] Uvažuje se o dvou možnostech placení – 100 Kč / pololetí, či pět Kč / návštěvu.
[112] Členkami zhruba stočlenného sboru jsou čtyři Romky, které sebou někdy přivedou své děti či jiné příbuzné.
[113] Jedna dobrovolnice pracovala do loňského roku intenzivně s pěti až sedmi romskými dětmi. Nyní pracuje v DDM Duhovka.
[114] Podle nejnovějších informací z poloviny března 2008 nedošlo dosud v jednání mezi církví a MÚ k žádnému posunu.
[115] Mládežnická křesťanská organizace úzce spolupracující s Apoštolskou církví. Organizace funguje převážně na bázi dobrovolnictví; nyní hledá možnosti financování stálých zaměstnanců.
[116] Na výběru dětí se podílela Jarmila Poláková ze Svazu Romů Břeclavi.
[117] Protože je finanční spoluúčast překážkou pro zapojení romských dětí, hradí někdy sdružení náklady na účast na jednorázových akcích za děti.

Sportovní kluby

Co se týče členství romských dětí a mládeže ve sportovních klubech, jsou naše informace neúplné. Víme nicméně, že v době šetření chodily dva Romové mezi žáky a další tři mezi dorost Městského fotbalového klubu Břeclav. Zaznamenali jsme dále, že dva romští žáci ZŠ Kupkova vynikají ve sportovní třídě se zaměřením na hokej. Integrační potenciál sportovních klubů se nám do budoucna jeví jako významný.

HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ

- NAPROSTÁ VĚTŠINA ROMŮ (87 PROCENT) DOSÁHLA NEJVÝŠE ZÁKLADNÍHO VZDĚLÁNÍ.
- V ROCE 2007 PŘIPADLA NA 18 UCHAZEČŮ O ZAMĚSTNÁNÍ VE SKUPINĚ NEKVALIFIKOVANÝCH POZIC (KZAM 9) POUZE JEDNA NABÍDKA PRACOVNÍHO MÍSTA.
- NEZAMĚSTNANÍ ROMOVÉ V BŘECLAVI PŘEDSTAVUJÍ PŘIBLIŽNĚ 30 PROCENT Z CELKOVÉHO POČTU NEKVALIFIKOVANÝCH V EVIDENCI ÚŘADU PRÁCE. PODÍL NEKVALIFIKOVANÝCH MEZI NEZAMĚSTNANÝMI V POSLEDNÍCH LETECH VÝRAZNĚ STOUPÁ.
- ČISTÁ MÍRA NEZAMĚSTNANOSTI BŘECLAVSKÝCH ROMŮ V PROSINCI 2007 ČINILA MAXIMÁLNĚ 69 PROCENT.
- MEZI ROMSKÝMI UCHAZEČI O ZAMĚSTNÁNÍ JSOU NEJVÍCE ZASTOUPENOU SKUPINOU NEZAMĚSTNANÍ MEZI 26 A 35 LETY (38 PROCENT).
- DLOUHODOBĚ NEZAMĚSTNANÝCH BYLO NEJMÉNĚ 85 PROCENT ROMŮ EVIDOVANÝCH V LEDNU 2008 NA ÚŘADU PRÁCE.
- REFERENTKY ZPROSTŘEDKOVÁNÍ ZAMĚSTNÁNÍ ÚŘADU PRÁCE ODHADUJÍ, ŽE Z CELKOVÉHO POČTU 122 ROMSKÝCH UCHAZEČŮ O ZAMĚSTNÁNÍ JICH V LEDNU 2008 BYLO 48 (TJ. 39 PROCENT) ZAMĚSTNATELNÝCH.
- CELKOVĚ JE DO NÁSTROJŮ AKTIVNÍ POLITIKY ZAMĚSTNANOSTI ZAPOJOVÁNO VELMI MÁLO NEZAMĚSTNANÝCH ROMŮ.
- JAKO HLAVNÍ BARIÉRY ZAMĚSTNANOSTI BYLY VEDLE NÍZKÉ KVALIFIKACE IDENTIFIKOVÁNY FINANČNÍ NEVÝHODNOST LEGÁLNÍ PRÁCE NA NEKVALIFIKOVANÝCH POZICÍCH, ZHORŠENÝ ZDRAVOTNÍ STAV, VZDĚLÁNÍ A KVALIFIKACE, NEROVNÝ PŘÍSTUP ZE STRANY ZAMĚSTNAVATELŮ, ABSENCE DOVEDNOSTÍ A SOCIÁLNÍCH KOMPETENCÍ A FINANČNÍ NEVÝHODNOST LEGÁLNÍ PRÁCE NA NEKVALIFIKOVANÝCH POZICÍCH.
- DÁVKY PODPORY V NEZAMĚSTNANOSTI V PROSINCI 2007 POBÍRALO DEVĚT PROCENT ROMSKÝCH UCHAZEČEK A UCHAZEČŮ O ZAMĚSTNÁNÍ EVIDOVANÝCH NA ÚŘADU PRÁCE.
- Z CELKOVÉHO POČTU 72 ROMSKÝCH DOMÁCNOSTÍ SE JICH V HMOTNÉ NOUZI NACHÁZÍ PŘIBLIŽNĚ 67 PROCENT.
- PODLE ZÍSKANÝCH POZNATKŮ SE ZDÁ, ŽE PRÁCE NAČERNO JE MEZI NEZAMĚSTNANÝMI BŘECLAVSKÝMI ROMY (ZVLÁŠTĚ MUŽI) VELMI ROZŠÍŘENÁ.

5.1 Úvod

Předmětem této kapitoly jsou různé ekonomické strategie, jež břeclavští Romové využívají k zajištění své obživy. Vedle analýzy přístupu na trh práce (legálního zaměstnání a nezaměstnanosti) se v ní zabýváme také alternativními zdroji a strategiemi obživy jako jsou práce načerno, různé více či méně příležitostné neformální až nelegální ekonomické aktivity či

dávky státní sociální podpory. Úroveň hladiny příjmů z legálního zaměstnání totiž spolu s využíváním těchto alternativních zdrojů příjmů tvoří pomyslné spojité nádoby. Snížení či naopak zvýšení šancí k uplatnění na trhu práce má totiž vždy vliv na míru, v níž jsou využívány alternativní zdroje získávání finančních prostředků.[118]

Kapitola je strukturována následujícím způsobem: nejprve představujeme zdroje dat, která v této kapitole užíváme. Následně ve druhé části popisujeme strukturu ekonomicky aktivních břeclavských Romů. Ve třetí části prezentujeme základní informace o situaci Romek a Romů v kontextu břeclavského trhu práce. Ve čtvrté části kapitoly se zabýváme využíváním nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti. V páté části stručně charakterizujeme zaměstnané Romy, práce, které vykonávají, a jejich zaměstnavatele. V šesté a sedmé části se věnujeme stávajícím objektivním i subjektivním bariérám, jež stojí v cestě zvýšení podílu legálně zaměstnaných Romů v Břeclavi. Konečně v osmé části představujeme hlavní zjištění týkající se alternativních zdrojů obživy.

V následující analýze přístupu na trh práce a analýze alternativních zdrojů a strategií obživy vycházíme z kvalitativních i kvantitativních zdrojů dat. Kvalitativní část diagnózy čerpá především ze **strukturovaných rozhovorů** s:

- ředitelem ÚP,
- zástupci oddělení zprostředkování zaměstnání ÚP,
- zástupci oddělení aktivní politiky zaměstnanosti ÚP,
- zástupci odboru sociálních věcí MÚ,
- šesti vybranými místními zaměstnavateli,[119]
- zástupci tří rekvalifikačních agentur,
- zástupcem místního oddělení Policie ČR,
- pracovníky Městské policie,
- zástupci 23 navštívených romských domácností.

Mezi **kvantitativní zdroje dat** patřily:

- analýzy trhu práce z let 2002-2006 ÚP,
- dotazník pro referentky zprostředkování zaměstnanosti ÚP,
- ÚP: tabulka zaměstnanosti, popis struktury nezaměstnaných,
- přehled využívání nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti ÚP,
- odhady týkající se základních charakteristik Romů v evidenci ÚP,
- odhady týkající se charakteristik romských zaměstnanců ve firmě Gumotex.

5.2 Romové v ekonomicky aktivním věku – přehled

5.2.1 Kumulativní odhad počtu a struktury Romů v aktivním věku

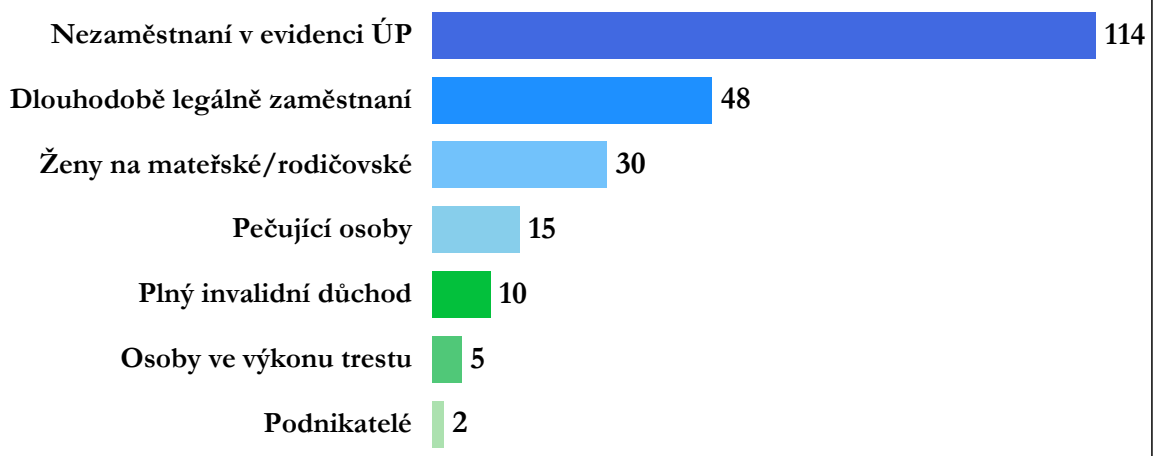
Celková populace břeclavských Romů v aktivním věku čítá přibližně 224 osob. Jednotlivé skupiny, ze kterých populace sestává, jsou představeny v následujícím grafu:

[118] Diagnóza, jíž jsme provedli v Břeclavi (stejně jako mnohé výzkumy provedené v jiných prostředích) ukazuje, že není možné načrtnout jasnou dělící čáru mezi těmi, kteří legálně pracují na jedné straně a těmi, kdo využívají alternativních ekonomických strategií na straně druhé. Nízké příjmy, jež mají možnost získat zaměstnanci s nízkou kvalifikací, totiž musí většinou být doplňovány jinými zdroji.

[119] S dalšími pěti zaměstnavateli jsme provedli krátkou telefonickou anketu.

Graf 5.1

Kumulativní odhad počtu a struktury břeclavských Romů v ekonomicky aktivním věku
(zdroje: odhady ÚP Břeclav, OSSZ Břeclav, zaměstnavatelů, sondy v romských domácnostech, kvalifikovaný odhad GAC)

ZDROJE ODHADŮ ČETNOSTI JEDNOTLIVÝCH KATEGORIÍ OSOB JSOU NÁSLEDUJÍCÍ:

- **Nezaměstnaní v evidenci ÚP** – zdroj: odhad ÚP.
- **Dlouhodobě legálně zaměstnaní** – počet byl stanoven na základě průzkumu mezi 11 zaměstnavateli, kteří nám byli vytipováni jako pravděpodobní zaměstnavatelé Romů, a v rámci sondy do romských domácností. Od dalších zaměstnavatelů jsme informace nezískali.
- **Ženy na mateřské/rodičovské** – na základě odhadovaného počtu romských dětí ve věku do čtyř let (celkem 50 dětí) jsme stanovili minimální možný počet matek těchto dětí (deset matek, za předpokladu, že by každá z nich měla pět dětí narozených vždy po devíti měsících) a maximální počet matek (50 matek na 50 dětí). Odhad počtu matek na mateřské/rodičovské, se kterým pracujeme, je potom aritmetickým průměrem minimálního a maximálního počtu matek.[120]
- **Pečující osoby** – pečující osobou zde míníme osoby pobírající příspěvky na péči nebo pěstounské dávky. Na každého Roma v úplném invalidním důchodu (celkem deset osob – odhad OSSZ Břeclav) jsme počítali jednu pečující osobu. Na základě sondy v romských domácnostech dále odhadujeme, že asi pět Romů/Romek pečuje o nevlastní dítě (například kvůli tomu, že rodič dítěte je ve výkonu trestu).
- **Osoby s plným invalidním důchodem** – zdroj: odhad OSSZ Břeclav.
- **Osoby ve výkonu trestu** – k dispozici jsme neměli žádný odhad počtu břeclavských

[120] V odhadu jsme počítali s úpravou rodičovského příspěvku, která platila v roce 2007. Od 1. ledna 2008 vstoupily v platnost změny, které zavádějí tzv. vícerychlostní rodičovskou dovolenou, v rámci níž si rodiče, kteří se starají o dítě, mohou vybrat ze tří variant, jak dlouho budou příspěvek pobírat. S délkou se logicky snižuje výše příspěvku.

Romů, kteří jsou ve výkonu trestu, podle informací od ÚP nicméně víme, že v průběhu roku 2007 ukončilo pět osob evidenci uchazečů o zaměstnání z důvodu nástupu výkonu trestu. Ze sondy v romských domácnostech navíc spolehlivě víme o třech osobách.

- **Podnikatelé** – ze sondy v romských domácnostech vyplývá, že mezi břeclavskými Romy se alespoň dvě osoby živí jako podnikatelé.

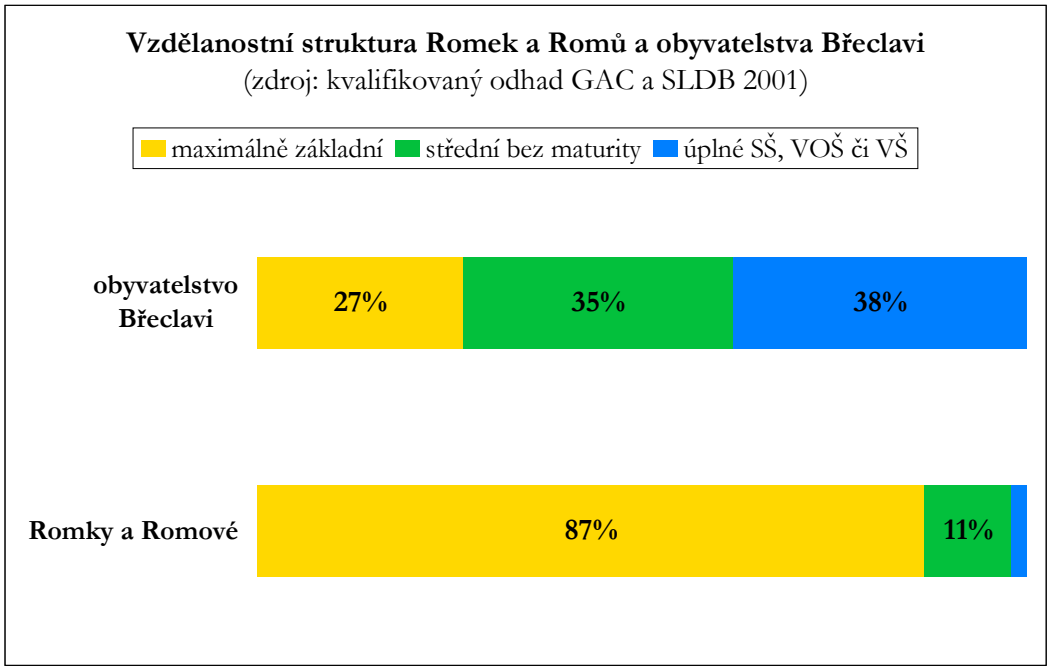
Ostatní skupiny:

- **„Samoživitelé“**, kteří se nenacházejí v žádné z výše uvedených skupin. Při sondě v romských domácnostech jsme na takové osoby nenarazili, lze ale očekávat, že několik břeclavských Romů v aktivním věku spadá do této skupiny, například by to mohli být drogově závislí či nezaměstnaní mimo evidenci ÚP.[121]
- **Osoby s částečným invalidním důchodem** – podle odhadu OSSZ Břeclav je mezi břeclavskými Romy 30 osob s částečným invalidním důchodem, z toho deset je jich v evidenci ÚP. Zbylých 20 může být legálně zaměstnáno, na mateřské/rodičovské, mezi pečujícími osobami, ve výkonu trestu anebo „samoživitelé“.

5.2.2 Vzdělanostní struktura

Následujícím graf nabízí srovnání vzdělanostní struktury všech obyvatel Břeclavi[122] a vzdělanostní struktury břeclavských Romů v aktivním věku[123].

Graf 5.2

[121] Tyto osoby by si například měly samy hradit zdravotní a sociální pojištění.
[122] Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 2001. Do struktury údajů za město Břeclav nejsou zahrnuti ti, u nichž při sčítání nebylo zjištěno vzdělání (278 osob).
[123] Zdroj: Odhady za Romy evidované ke konci roku 2007 na ÚP: ÚP Břeclav, odhady za zaměstnané Romy: firma Gumotex.

Drtivá většina Romů (87 procent) dosáhla nejvýše základního vzdělání, což je oproti neromům (u nichž do této kategorie spadá pouze 27 procent) značně diskvalifikuje na trhu práce. Pouhých 11 procent břeclavských Romů dokončilo střední školu bez maturity, nejčastěji na dvouletých či tříletých učebních oborech. Jen asi dvě procenta břeclavských Romů v aktivním věku mají maturitu (v případě neromů jde o 38 procent).

5.3 Romové na trhu práce v Břeclavi

Jihomoravský kraj náleží mezi regiony, v nichž je míra nezaměstnanosti nejvyšší (vyšší než je průměr České republiky); situace na trhu práce je dlouhodobě nepříznivá. Od poloviny devadesátých let se navíc zvyšuje podíl dlouhodobě nezaměstnaných osob (v evidenci déle než jeden rok), kdy v roce 1994 činil 17,7 procenta a například v roce 2005 již 42,2 procenta.

Trh práce v Břeclavi (respektive v okresu Břeclav) byl kvůli výrazné zemědělské orientaci regionu na počátku devadesátých let zasažen vysokými mírami nezaměstnanosti. Míra nezaměstnanosti soustavně rostla. V uplynulých pěti letech byla míra nezaměstnanosti v Břeclavi na vyšší úrovni, než činí celorepublikový průměr, po celou dobu přibližně o tři procenta. Například když na počátku roku 2004 byla celorepubliková míra nezaměstnanosti 8,7 procent, v Břeclavi dosahovala úrovně 11,2 procent. Ve čtvrtém kvartálu roku 2007 dosáhla nezaměstnanost v České republice 4,8 procent, v Břeclavi činila 7,7 procent. Místní trh práce tak kopíroval vývoj nezaměstnanosti v celé České republice.

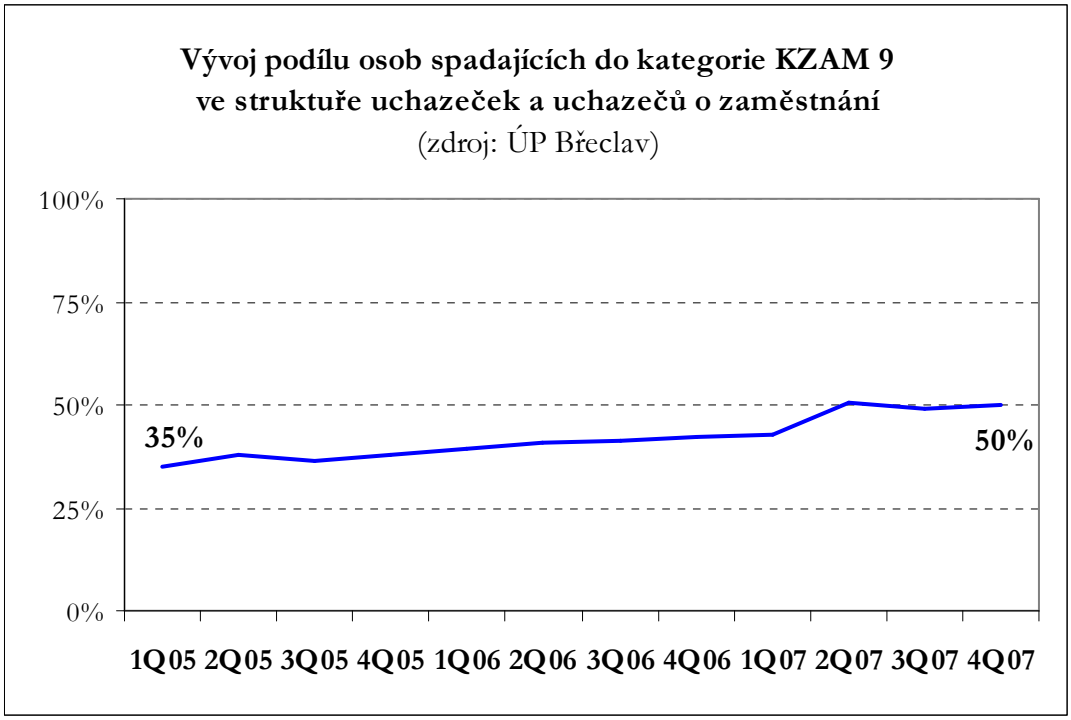
Takřka všechny romské rodiny, které nyní žijí v Břeclavi, se přistěhovaly mezi padesátými a osmdesátými lety 20. století. Hlavním důvodem imigrace byl nedostatek příležitostí na Slovensku a nabídka práce a bydlení v Břeclavi. Před rokem 1989 Romové v Břeclavi pracovali u dráhy, ve velkých továrnách (Keramika Poštorná, Gumotex, Transporta, OTIS), v technických službách města, u Správy silnic, na pile, v cukrovaru anebo například uklízeli ve školách.

V první polovině 90. let docházelo v souvislosti s celkovou restrukturalizací průmyslu v regionu k propouštění zaměstnanců z méně kvalifikovaných pracovních míst. Romů se tato vlna propouštění dotkla hlavně proto, že neměli potřebnou kvalifikaci a nebyli dostatečně vybaveni kompetencemi potřebnými vzhledem ke konkurenci na trhu práce. Ve spojení s demotivačně působící státní sociální politikou se v 90. letech a na přelomu tisíciletí dále rozrůstaly řady romských nezaměstnaných a s prodlužující se dobou, po kterou byli nezaměstnáni, klesala také jejich zaměstnatelnost. Generace nezaměstnaných rodičů navíc často nedbala o vzdělání svých dětí, protože v něm nespatřovala cestu k vzestupné mobilitě.

Jak jsme již uvedli, nezaměstnanost v okrese Břeclav trvale rostla od roku 1997 až do roku 2006. Tehdy se sice vzestupný trend zvrátil, současně s tím se ale proměnila struktura nezaměstnaných v evidenci ÚP. **Více než třetina uchazeček a uchazečů o zaměstnání dosáhla nejvýše základního či nižšího středního vzdělání** – tito lidé většinou spadají do kategorie KZAM 9, do skupiny „pomocných a nekvalifikovaných pracovnic a pracovníků“. Jak ukazuje vývoj v posledních dvou letech, podíl osob spadajících do této kategorie v rámci celkového počtu uchazeček a uchazečů se zvyšuje: vzhledem k vývoji nezaměstnanosti ve stejném období (klesá) to znamená, že tito lidé jsou velmi obtížně zaměstnatelní (jejich počet stagnuje či klesá pomaleji než u ostatních kategorií). Lze očekávat, že tento trend bude i nadále pokračovat, pokud se bude dále snižovat nezaměstnanost.

Mezi uchazečky a uchazeče s nízkým vzděláním přitom náleží většina nezaměstnaných Romek a Romů. Vývoj podílu, který tvoří nekvalifikovaní nezaměstnaní v celkovém počtu nezaměstnaných v posledních třech letech (od 35 procent v roce 2005 po 50 procent v roce 2007), ukazuje následující graf:

Graf 5.3

V současné době je u nekvalifikovaných pozic dlouhodobý převis poptávky po zaměstnání nad nabídkou, **v roce 2007 připadla na 18 uchazečů o zaměstnání ve skupině nekvalifikovaných pozic (KZAM 9) pouze jedna nabídka pracovního místa**.[124] Z 352 břeclavských uchazečů o zaměstnání v evidenci ÚP se základním vzděláním tvoří Romové **třicet procent**.

Shrneme-li, **málo kvalifikovaní uchazeči o zaměstnání tvoří čím dál větší část nezaměstnaných v evidenci ÚP a tuto skupinu se nedaří integrovat na trh práce. Nezaměstnaní Romové v Břeclavi představují přibližně 30 procent z celkového počtu nekvalifikovaných v evidenci**.

5.3.1 Nezaměstnaní Romové

Odhadovaný **počet nezaměstnaných** břeclavských Romek a Romů v evidenci ÚP Břeclav byl v prosinci 2007 **114 osob** a v lednu 2008 **122 osob**.[125] Z odhadů počtu nezaměstnaných v evidenci ÚP a počtu dlouhodobě legálně zaměstnaných vyplývá, že **čistá míra nezaměstnanosti břeclavských Romů v prosinci 2007 činila maximálně 69 procent**.[126] Míra nezaměstnanosti může být reálně nižší, protože se nám při dotazování mezi 11 zaměstnavateli

[124] Zdroj: ÚP Břeclav.

[125] Zdroj: Odhady získané nasčítáním údajů o romských klientech od jednotlivých referentek zprostředkování práce ÚP.

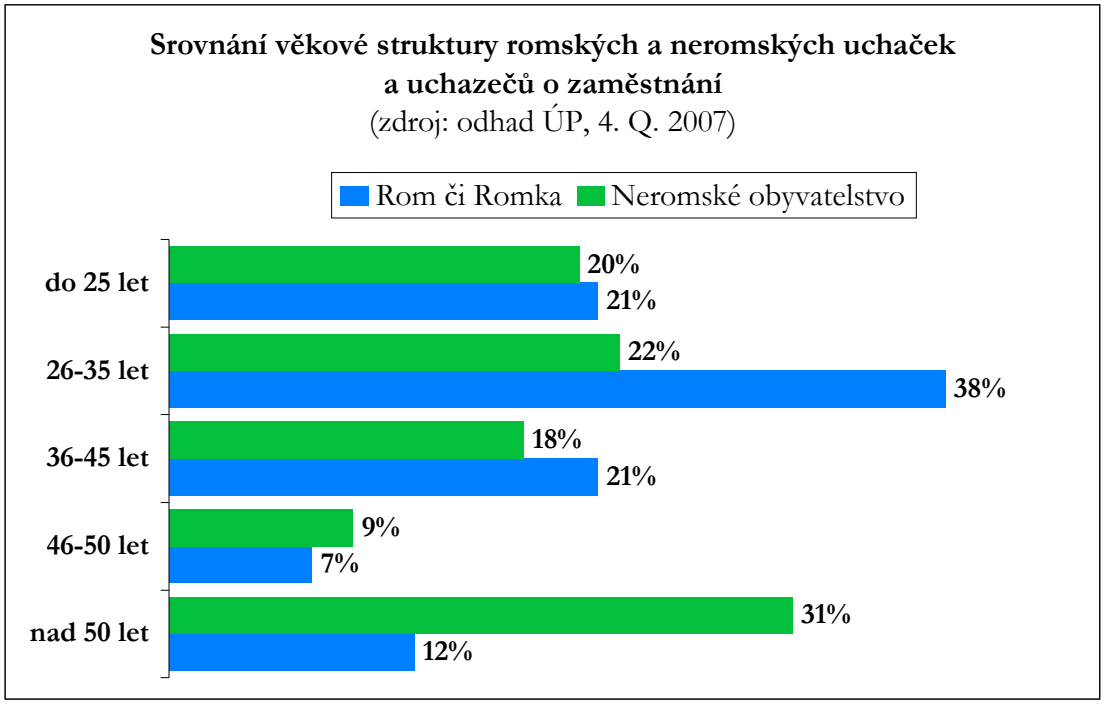
[126] Při konstrukci ukazatele navíc vycházíme z počtu dosažitelných nezaměstnaných v evidenci ÚP v prosinci 2007 (celkově 107 ze 114; sedm osob se účastnilo rekvalifikačních kurzů). Jedná se o uchazeče o zaměstnání, kteří mohou bezprostředně nastoupit do zaměstnání při nabídce vhodného pracovního místa, tj. evidovaní nezaměstnaní, kteří nemají žádnou objektivní překážku pro přijetí zaměstnání. Za dosažitelné se nepovažují uchazeči o zaměstnání ve vazbě, ve výkonu trestu, uchazeči v pracovní neschopnosti, uchazeči, kteří jsou zařazeni na rekvalifikační kurzy, nebo uchazeči, kteří vykonávají krátkodobé zaměstnání, a dále uchazeči, kteří pobírají peněžitou pomoc v mateřství nebo kterým je poskytováno hmotné zabezpečení po dobu mateřské dovolené.

zřejmě nepodařilo identifikovat všechny zaměstnané břeclavské Romy. Na základě srovnání s odhady míry nezaměstnanosti z jiných míst České republiky (často se uvádí 80 až 100 procent[127]) lze konstatovat, že **břeclavští Romové jsou lépe integrováni na legální trh práce**.

Věková struktura nezaměstnaných Romů

Následující graf srovnává věkovou strukturu nezaměstnaných břeclavských Romů s věkovou strukturou nezaměstnaných neromů.[128]

Graf 5.4

Mezi neromy jsou nejvíce zastoupenou skupinou uchazeči starší 50 let, kteří studovali a začali pracovat před rokem 1989 a kteří nyní hůře nacházejí zaměstnání ze strukturálních důvodů daných trhem práce. **Mezi Romy jsou** naopak **nejvíce reprezentovanou skupinou nezaměstnaní mezi 26 a 35 lety** (38 procent), nejstarším z nich bylo v roce 1989 16 let, nejmladším šest. Jde o generaci dospívající v devadesátých letech, jejíž členové často vyrostli v rodinách, kde byl jeden či oba rodiče nezaměstnaní, v naprosté většině vůbec nenastoupili na střední školy, v důsledku čehož nezískali (a často dodnes nemají) kvalifikaci potřebnou k uplatnění na trhu práce. Ze sond v romských domácnostech sice neumíme přesněji odhadnout podíl členů této generace, kteří neabsolvovali ani „běžnou“ základní školu, data ale nasvědčují

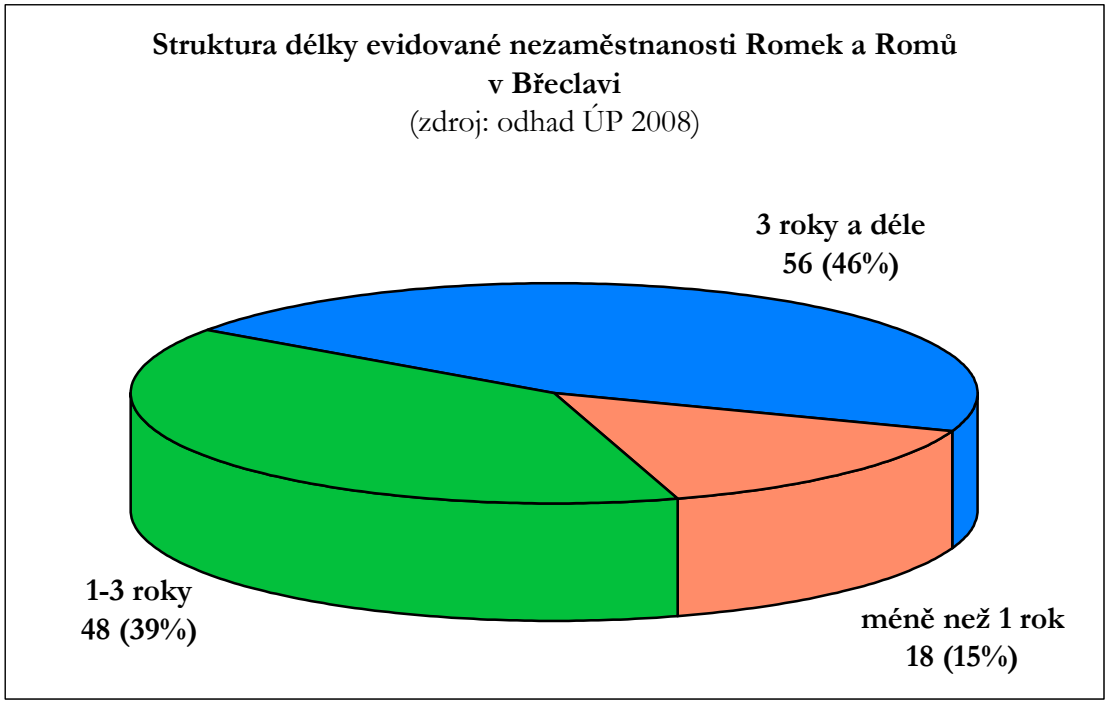
[127] V uvedeném rozmezí se pohybovala většina odhadů získaných v roce 2006 během mapování sociálně vyloučených romských lokalit v České republice. Integrace na trh práce je v případě osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách zpravidla nižší než v případě Romů žijících mezi „majoritou“ (jako je tomu v Břeclavi).

[128] Struktura vychází pouze ze čtvrtého kvartálu 2007. Podle dlouhodobých statistik nezaměstnanosti patří tato část roku k obdobím se spíše vyšší mírou nezaměstnanosti. Není ovlivněna sezónními pracemi, zejména ve stavebnictví, které se týkají převážně letních měsíců.

tomu, že na zvláštní školu[129] z nich chodila většina a podstatná část z nich nedokončila základní vzdělání.

K lednu 2008 bylo dlouhodobě nezaměstnáno nejméně 85 procent Romů.[130] Strukturu nezaměstnaných podle délky evidence na ÚP znázorňuje následující graf:

Graf 5.5

Zaměstnatelnost

Nezaměstnané Romy v evidenci ÚP lze dále dělit na (reálně) „zaměstnatelné“ a (fakticky) „nezaměstnatelné“.[131] Referentky zprostředkování zaměstnání ÚP odhadují, že **z celkového počtu 122 romských uchazečů o zaměstnání jich v lednu 2008 bylo 48 (tj. 39 procent) zaměstnatelných**, což podle referentek znamená, že jsou alespoň částečně motivováni k práci a jejich zaměstnání nestojí v cestě výraznější bariéry. Tito nezaměstnaní nicméně většinou nejsou schopni sami uspět na trhu práce, a proto je třeba je zapojovat do programů aktivní politiky zaměstnanosti. V roce 2007 ale bylo dlouhodobě zapojeno do APZ maximálně devět břeclavských Romů – šest v rekvalifikačních kurzech[132] a tři v rámci veřejně prospěšných prací.

[129] Jedná se o bývalou zvláštní školu Na Tržišti.

[130] Podíl dlouhodobě nezaměstnaných je v reálu ještě vyšší. Dlouhodobá nezaměstnanost je totiž obvykle definována jako delší než šest měsíců, data získaná z odhadů ÚP Břeclav však umožňují odlišit pouze kategorie méně než jeden rok a více než jeden rok. Předpokládáme, že v kategorii méně než jeden rok se nacházejí další osoby, které jsou nezaměstnané déle než šest měsíců.

[131] Spíše než jako o dvou jasně vymezených skupinách, je třeba uvažovat o dvou pólech kontinua, na němž se nacházejí, respektive postupem času posouvají jedním či druhým směrem (například absolvováním rekvalifikace na jedné straně, či prodlužováním doby bez práce na straně druhé), konkrétní jedinci. Je třeba mít na paměti **rizika spojená s takovýmto nálepkováním klientů**. Ta by se mohla projevit například sníženou péčí ze strany úřadu o osoby, jež jsou považovány za v podstatě nezaměstnatelné (s odůvodněním, že je tato péče stejně zbytečná). Mnohé výzkumy uskutečněné v odlišných prostředích ukazují, že nejde o zbytečné obavy.

[132] Do dlouhodobého zapojení do APZ nepočítáme desetidenní brigády na veřejně prospěšných pracích v rámci projektu „Zelené město“. Více viz podkapitola 5.4 *Využívání nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti.*

Zbývající břeclavští Romové v evidenci ÚP (74 osob[133]) byli referentkami považováni za obtížně zaměstnatelné nebo nezaměstnatelné. Jako hlavní důvody nezaměstnatelnosti svých klientek a klientů uváděly zprostředkovatelky velký počet dětí v péči, špatný zdravotní stav a nezájem o práci, pobírání dávek, jež působí demotivačně na snahu hledat si (legální) práci, obstarávání peněz jiným způsobem, závislost na drogách a nedisciplinovanost.[134] Zástupci oslovených rekvalifikačních agentur se domnívají, že pro skupinu dlouhodobě nezaměstnaných, obtížně zaměstnatelných a nezaměstnatelných je třeba pořádat pravidelné rekvalifikační kurzy, které uchazeče – i když je v mnoha případech neintegrují na trh práce – alespoň průběžně aktivují.

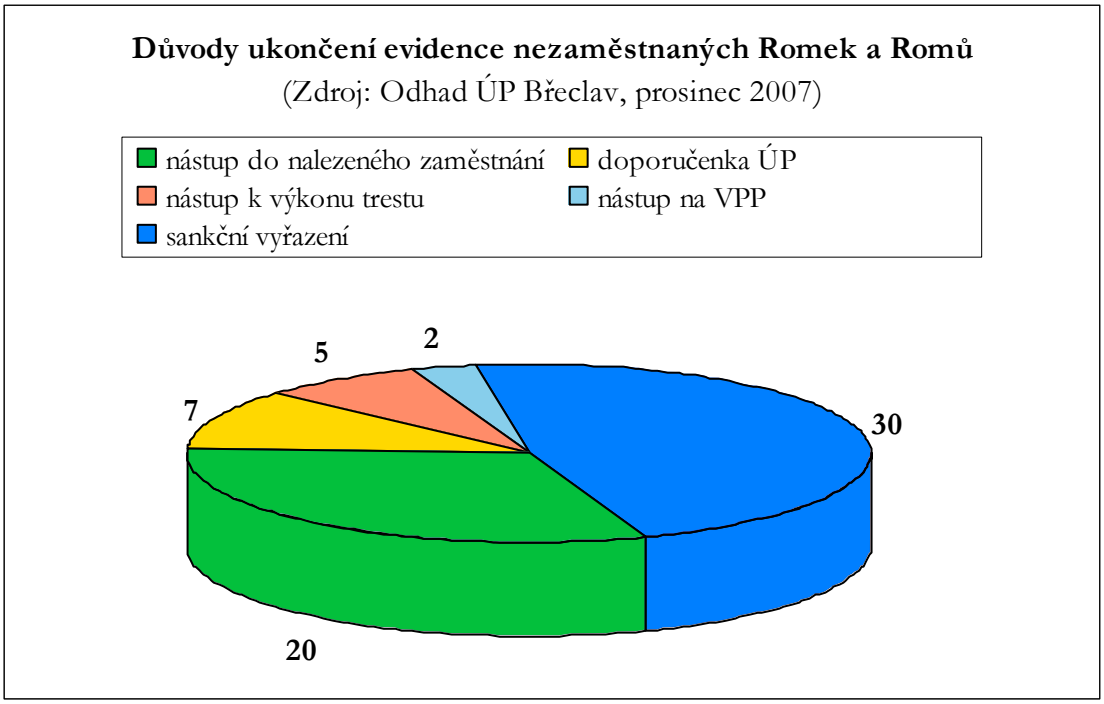
Ukončení evidence na úřadu práce

Následující graf zobrazuje důvody, které vedly v roce 2007 k vyřazení břeclavských Romů z evidence ÚP. **Nejčastějším důvodem bylo sankční vyřazení** (30 osob), 27 osob nastoupilo do zaměstnání, z toho pouze sedm osob přes doporučenku ÚP (ostatní si práci nalezli sami).

Graf 5.6

Důvody ukončení evidence nezaměstnaných Romek a Romů

(Zdroj: Odhad ÚP Břeclav, prosinec 2007)

5.4 Využívání nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti

Celkově je do nástrojů aktivní politiky nezaměstnanosti (APZ) zapojováno velmi málo nezaměstnaných Romů. Každoročně je několik z nich přijímáno na veřejně prospěšné práce organizované MÚ. Několik dalších se také účastní rekvalifikačních kurzů. Pro Romy ale nejsou využívány dotace na společensky účelná pracovní místa (SÚPM) a chráněná pracovní místa.[135] Jedním z důvodů absence využívání těchto nástrojů je ne zcela efektivní komunikace

[133] Podle odhadů referentek zprostředkování zaměstnání ÚP Břeclav, leden 2008.

[134] Za „nezaměstnatelného“ lze označit také jedince, který je negramotný (například není schopen sepsat své CV). Další bariérou zaměstnatelnosti je požadavek čistého trestního rejstříku.

[135] Společensky účelná pracovní místa mají být zřizována pro obtížně zaměstnatelné uchazeče z evidence ÚP, aby zaměstnavateli kompenzovala ztrátu zisku způsobenou jejich zaměstnáním. Praxe v Břeclavi je však taková, že si zaměstnavatel vybere budoucího zaměstnance, který je v evidenci ÚP, a pak na ÚP

mezi ÚP a zaměstnavateli, na kterou nás upozorňovali zástupci některých podniků. Také nejsou hledány další možnosti pro vytváření nových míst v rámci dlouhodobějších veřejně prospěšných prací. Celkově chybí cílený program podpory zaměstnanosti pro břeclavské Romy a další sociálně vyloučené či sociálním vyloučením ohrožené osoby.

5.4.1 Rekvalifikační kurzy

Hlavním problémem spojeným s rekvalifikacemi je skutečnost, že **ÚP Břeclav ani rekvalifikačním agenturám se nedaří najít pro Romy místa praxe v podnicích v rámci rekvalifikačních kurzů**. Přitom praxe je nedílnou součástí kurzu, bez níž uchazeč nedostane certifikát, že kurz absolvoval, a ÚP musí posléze vykázat u uchazeče kurz jako nedokončený, což snižuje celkovou úspěšnost a tím i kredit ÚP. ÚP proto pro rekvalifikaci vybírá spíše ty uchazeče, u kterých existuje větší pravděpodobnost, že se jim praxi podaří sehnat. ÚP nevyužívá možnosti rekvalifikačních kurzů u zaměstnavatele pro stávající zaměstnance.

V minulosti proběhl rekvalifikační kurz počítačové gramotnosti uspořádaný brněnskou neziskovou organizací Sekce romských poradců v ČR ve spolupráci s ÚP. Kurz měl podle jeho organizátorů u nezaměstnaných Romů velmi dobrou odezvu. Zainteresované břeclavské instituce ho nicméně hodnotí spíše negativně. V případě organizace obdobných kurzů v budoucnu je třeba provádět průběžné kontroly a více dbát na plnění cílů projektů; druhy nabízených rekvalifikací by také měly více přihlížet k dosavadnímu vzdělání (a dalším kompetencím) uchazečů, stejně jako ke struktuře poptávky na lokálním trhu práce.

V průběhu roku 2007 navštěvovali Romové rekvalifikační kurzy svářeč CO, obsluha ve strojírenství, skladový logistik, základy obsluhy PC, základy podnikání a motivační kurz pro mladé nezaměstnané bez praxe. Ze tří rekvalifikačních agentur působících v Břeclavi na přelomu roku 2007-2008 rekvalifikovala Romy pouze agentura *CCSystem*. Rekvalifikačních kurzů pořádaných touto agenturou se **účastnilo sedm Romů** z evidence ÚP.[136] Ze zmíněných sedmi se **pouze jednomu** po skončení kurzu podařilo **najít zaměstnání**.

Dvě rekvalifikační agentury projevily zájem o spolupráci na integrační strategii a považují Romy za důležitý segment trhu práce, na který je třeba se soustředit. Pro rekvalifikační agentury působící v Břeclavi prý nepředstavuje další organizace kurzů a rozšiřování tematické nabídky problém.

5.4.2 Veřejně prospěšné práce

Nejčastějšími organizátory VPP jsou město Břeclav a okolní obce. Organizace VPP je ale podle pracovníka ÚP pro obce nevýhodná; přináší s sebou více administrativy, nutnost kontroly pracovníků a také zodpovědnost za bezpečnost práce. Město Břeclav nicméně i za těchto podmínek VPP organizuje.

Dotace na VPP město využívá v pracovně-úklidových skupinách. Tyto skupiny jsou zaměstnané vždy na půl roku. V roce 2007 byli v jejich rámci zaměstnáni tři Romové (celkem se jedná o pět pracovních míst). Pracovní náplň skupin se určuje podle aktuální potřeby města, v roce 2007 to byly výkopové práce, renovace chodníků a úklid města. Hlavním nedostatkem

požádá o dotaci. Lze očekávat, že si zaměstnavatelé nebudou vybírat obtížně zaměstnatelné osoby, ale budou kopírovat celkový trend vybírání těch nejvzdělanějších a nejkvalifikovanějších z evidence. V takovém případě ztrácí dotace na SÚPM smysl.

[136] Zástupci rekvalifikační agentury uvedli, že s romskými účastníky kurzů mají velmi dobré zkušenosti. Jsou prý slušní a nemají výrazné absence, jeden z nich se dokonce stal jakýmsi neformálním mluvčím celé rekvalifikační skupiny.

VPP je – z hlediska uchazečů – **nízké finanční ohodnocení**; pracovníci jsou placeni podle příjmových tabulek MÚ, takže jakožto nekvalifikovaní zaměstnanci dostávají minimální plat 48 Kč hrubého za hodinu. Na druhou stranu, práce je pravděpodobně méně náročná a dohled ne tak častý.[137]

I když je práce na VPP špatně placená, místní Romové na tuto možnost často spoléhají – během sond v romských domácnostech jsme se několikrát setkali s deklarací velkého zájmu o VPP.

5.5 Stávající zaměstnavatelé Romů

5.5.1 Přehled zaměstnavatelů

Mezi jedenácti vytipovanými stávajícími (a potenciálními) zaměstnavateli Romů v Břeclavi jsme provedli šest strukturovaných rozhovorů a pět telefonických anket. **Celkový počet zaměstnaných Romů „zachycených" u těchto zaměstnavatelů je 48**[138] **(tj. 21,4 procenta ekonomicky aktivní romské populace)**. Nejvíce romských zaměstnanců pracuje ve firmě Gumotex (28 osob ke konci roku 2007[139]). Romové u všech zaměstnavatelů vykonávají pouze nekvalifikované práce, jedinou výjimkou jsou dva romští asistenti na základní škole.[140]

V tabulce 5.1 (viz níže) jsou uvedeni zaměstnavatelé Romů v Břeclavi spolu se stručným popisem práce, kterou jejich romští zaměstnanci vykonávají. V pravé části tabulky je pak odhad počtu romských zaměstnanců u každého zaměstnavatele.

Fluktuace romských zaměstnanců mezi zaměstnavateli je vysoká, zároveň zde ale je nezanedbatelný počet těch, kteří jsou stálými a oblíbenými zaměstnanci podniků již po mnoho let. Například v Gumotexu ze 44 celkových romských zaměstnanců 23 osob pracuje v podniku déle než rok (šest z nich dokonce déle než deset let). Průměrný věk u této skupiny činí 37 let, medián[141] délky pracovního poměru je 36 měsíců, ve výrazné většině se jedná o ženy. Přibližně třetina z nich je vyučena, zbytek dokončil základní školu. (**Podíl vyučených mezi zaměstnanými Romy je** tak **výrazně vyšší než mezi Romy evidovanými na ÚP**). Podobně se o dlouholetých romských zaměstnancích zmiňovaly i představitelé firem Tempos a Racio.

---

[137] Vedle uvedených půlročních VPP jsou v Břeclavi vždy dvakrát ročně zaměstnáváni Romové v rámci projektu „Zelené město". Po deset dní pomáhají s úklidem veřejného prostranství v Břeclavi. Na jaře 2007 bylo takto zaměstnáno sedm Romů a na podzim čtyři Romové. MÚ se podle slov svého zástupce potýkal s problémy s organizací pracovníků a s dohledem na kvalitu odvedené práce. V příštích letech nicméně MÚ plánuje najmout nezaměstnané na VPP znovu, neboť připravuje opravu městské dlažby.

[138] V součtu dlouhodobě legálně zaměstnaných počítáme pouze tři zaměstnance města na veřejně prospěšných pracích (ostatní bývají zaměstnávání brigádně) a dva zaměstnance Tesca.
Můžeme se pokusit učinit hrubý odhad počtu domácností, kde není ani jeden z členů (legálně) zaměstnaný. Kdybychom počítali, že v každé domácnosti pracuje maximálně jedna osoba, bylo by takových domácností zhruba 66 procent, tzn. **že přinejmenším ve 34 procentech domácností nežije ani jedna legálně zaměstnaná osoba**. Ve skutečnosti bude podíl takových domácností ještě vyšší, protože lze předpokládat – a kvalitativní sonda to potvrdila – že v některých domácnostech žijí dvě zaměstnané osoby. (Pro srovnání: Odhadujeme, že z 23 domácností, v nichž jsme provedli sondu, pracuje legálně v deseti jedna osoba a v dalších třech dvě osoby. Minimálně ve čtyřech domácnostech, ve kterých nikdo legálně nepracuje, pracuje jedna osoba načerno.)

[139] Vedle těchto Romů firma zaměstnává ještě jiné, kteří však nejsou z Břeclavi.

[140] Výjimkou jsou ještě romský poradce zaměstnaný na MÚ a třetí asistentka pedagoga. Ani jeden z nich však nežije v Břeclavi a pouze sem dojíždějí za prací. Proto je neuvádíme v tabulce.

[141] Medián je střední hodnota řady všech čísel dělící ji na dvě poloviny. Oproti průměru není ovlivňován extrémními hodnotami.

Tabulka 5.1

Pracovní pozice, na nichž jsou zaměstnáni břeclavští Romové	
Zaměstnavatel	Odhad počtu romských zaměstnanců
Gumotex (výroba matrací a autosedaček na kompletačních linkách)	28
Racio (uklízečky, stavební práce)	4
Tempos (technické služby)	5
Čavale (stavební práce)	4
Městský úřad (VPP půlroční a desetidenní – technické služby)	3-7
Tesco[142] (uklízečky a skladníci)	2-5
Školy (asistenti pedagoga)	2

Zaměstnavatelé celkově velmi málo využívají nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti. Zástupci oslovených stavebních firem pohlížejí na jakékoliv dotace anebo programy pro integraci na pracovní trh velmi rezervovaně a tvrdí, že pokud zaměstnanec dobře pracuje a firma má zakázky, integrace na pracovní trh nepředstavuje problém. Pro zástupce oslovených větších podniků představuje využívání aktivní politiky zaměstnanosti zajímavý doplněk k čistě ekonomické perspektivě; nástroje APZ prý nicméně nevyužívají z důvodu špatné komunikace s ÚP a také kvůli jeho nevhodné dotační politice.[143] **Někteří významní zaměstnavatelé** ale **vyjádřili vůli ke spolupráci při integraci břeclavských Romů na pracovní trh**. Existuje zde tedy potenciál pro vznik partnerství mezi městem Břeclav, zaměstnavateli a ÚP, které by se soustřeďovalo na využívání integračních nástrojů a plánování.

5.6 Bariéry zaměstnanosti Romů na straně poptávky po pracovní síle

Následující dvě podkapitoly identifikují klíčové bariéry zvyšování zaměstnanosti Romů v Břeclavi. Nejprve popisujeme hlavní bariéry ležící na straně zaměstnavatelů, v další podkapitole pak bariéry na straně samotných nezaměstnaných. Integrační nástroje, jež navrhujeme v rámci Strategie integrace, se soustřeďují na překonání těchto bariér.

5.6.1 Nízká poptávka po nekvalifikované pracovní síle

Jak jsme již uvedli v předešlých podkapitolách, v roce 2007 připadla na 18 uchazečů o zaměstnání ve skupině nekvalifikovaných pozic pouze jedna nabídka pracovního místa. **Drtivá většina Romů (87 procent)** přitom **dosáhla nejvýše základního vzdělání**, u neromů do této kategorie spadá pouze 27 procent. Pouhých 11 procent břeclavských Romů dokončilo střední školu bez maturity, nejčastěji na dvouletých či tříletých učebních oborech. Jen asi dvě procenta břeclavských Romů v aktivním věku dosáhla maturity (v případě neromů jde o 38 procent).

5.6.2 Špatná zkušenost s konkrétními lidmi

Žádný z břeclavských zaměstnavatelů **nechce opětovně zaměstnat** někoho, kdo se mu **v minulosti neosvědčil**. Někteří zaměstnavatelé již navíc podle svých slov mají zkušenost s většinou nebo dokonce se všemi břeclavskými Romy v ekonomicky aktivním věku; postupem

[142] Zdroj: Nepotvrzený odhad společnosti GAC na základě sond v romských domácnostech.
[143] Podle vyjádření jednoho zaměstnavatele například není možné plánovat výrobu či pokrytí služeb v rámci veřejně prospěšných prací, protože přidělení dotací se každý rok uskutečňuje až v dubnu a kritéria jejich přidělení navíc nebývají vždy jasná.

času si z nich prý vybrali ty „nejzajímavější“ a nejsnáze zaměstnatelné.[144] Špatné zkušenosti, o nichž zaměstnavatelé hovořili odpovídali některým z bariér, které popisujeme na straně nezaměstnaných: například nespolehlivost v docházce či malé pracovní nasazení. Zaměstnavatelé někdy zobecňují zkušenost s jedním či několika zaměstnanci na Romy jako takové a pak se mohou chovat diskriminačně.

Někteří zaměstnavatelé hovořili o také případech, kdy se u nich již bývalý zaměstnanec měl dopustit krádeže. Ačkoli se tato podezření nepodařilo prokázat, zaměstnavatelé jednají s těmito bývalými zaměstnanci, jejich příbuznými anebo Romy obecně na základě těchto domněnek, ke kterým přihlíží při nabírání nových pracovních sil. Takové chování lze označit za diskriminační.

Několik zaměstnavatelů **vůbec nepřijímá uchazeče, kteří u nich již někdy pracovali** včetně těch, kteří odešli na základě vlastního rozhodnutí (z důvodů jako jsou lepší zaměstnání, rodinná situace, stěhování a podobně).

Výběr na základě zkušenosti se zaměstnanci se uplatňuje i při využívání nástrojů APZ, konkrétně při výběru na veřejně prospěšné práce. MÚ si v roce 2005 na VPP vybral z dvanácti uchazečů v evidenci ÚP šest. ÚP udělal předvýběr ze 40 evidovaných, pracovník MÚ poté vybral z uchazečů ty, které znal a důvěřoval jim.

5.6.3 Nízké finanční ohodnocení a málo zaměstnaneckých výhod

Velcí břeclavští zaměstnavatelé nabízejí podle pracovníka ÚP velmi nízké platy a minimum zaměstnaneckých výhod. Existují podniky, kterým se dlouhodobě nedaří naplnit kapacitu zaměstnanců. Přitom se zdá, že podniky nevytvářejí v boji o zaměstnance konkurenční prostředí – nesnaží se motivovat lepšími platy ani jinými způsoby.

5.6.4 Neochota organizovat a kontrolovat romské pracovní skupiny

Bariéru zaměstnávání Romů ve stavebnictví a úklidových pracích představuje neochota organizovat a kontrolovat romské pracovní skupiny. Podle poměrně široce sdílené představy by tuto práci měl zastat respektovaný předák romské party – *vajda*, který by pracovníky nejen organizoval, ale i za ně zodpovídal před zaměstnavatelem. Tuto představu zastávali vedle oslovených podniků zaměřujících se na stavební práce a úklid také někteří z pracovníků ÚP.[145] V jiných rozhovorech informátoři často mluvili o „silné ruce“, která musí nad Romy bdít, aby dobře pracovali. Sami Romové na druhou stranu poukazují na to, že v Břeclavi žádný *vajda* není.[146] Požadavek zaměstnavatelů po samoorganizovaných romských pracovních skupinách je podle nás lichý a v důsledku (nejsou-li kvůli jeho nenaplnění zaměstnáváni Romové) i diskriminační.

---

[144] V některých případech se situace pro romské uchazeče zdá být téměř bezvýchodná. Když jsme se například jednoho zaměstnavatele ptali, jak by se daly odstranit nedostatky na straně uchazečů o zaměstnání v jeho podniku, odpověděl, že nedostatky nelze nijak odstranit, protože on všechny uchazeče osobně zná a při přijímání se rozhoduje na základě zkušenosti s nimi.

[145] Ředitel ÚP, když mluvil o rekvalifikačních kurzech, které ve městě organizoval předseda brněnského sdružení Sekce romských poradců v ČR Rudolf Zajda, sice kritizoval špatnou náplň kurzů a Zajdovu neochotu organizovat smysluplnější kurzy, jedním dechem však dodal že Zajda je muž, který má mezi Romy respekt, který si umí sjednat pořádek.

[146] Také město má bohaté negativní zkušenosti s neorganizovaností místních Romů. Snad všechny aktivity iniciované městem, jež měly být určeny všem místním Romům, byly nakonec některými skupinami Romů (rodinami) označeny za „rodinkaření“ (tj. zvýhodňující jen některé rodiny).

5.6.5 Kariérní postup

Kariérní postup Romů v zaměstnání je nulový, takže Romové a Romky nejsou motivováni k tomu, aby v zaměstnání setrvali a nehledali si zaměstnání v úplně jiné, lépe placené oblasti. Pokud se pro ně bude nabídka pracovních míst rozšiřovat, bude je zároveň v dlouhodobém pohledu nutné motivovat ke kariérnímu postupu a dát jim k němu příležitost (někoho povýšit). V současnosti zaměstnavatelé nemotivují své zaměstnance k dovzdělávání ani k rekvalifikacím.

5.6.6 Diskriminace ze strany zaměstnavatele

O diskriminaci ze strany zaměstnavatelů nejčastěji hovořili samotní romští uchazeči o zaměstnání či jejich příbuzní. Výjimkou prý není, že jsou ÚP posláni na dané místo, většinou se prý od zaměstnavatele dozvědí, že pozice je již obsazena. To se uchazečům jeví jako podezřelé.

Na prokazování diskriminace ze strany zaměstnavatelů se specializují právní poradny některých neziskových organizací, v Břeclavi ale zatím žádný případ nebyl otevřen a místní Romové nemají o možnostech boje proti diskriminaci povědomí. Neochotu zaměstnávat Romy se v minulosti snažilo prolomit několik břeclavských subjektů.[147]

Na druhou stranu, **velcí zaměstnavatelé si** podle vedoucího odboru trhu práce ÚP **diskriminační chování nemohou dovolit, protože je ekonomické podmínky často nutí přijímat jakékoliv uchazeče o zaměstnání**. Zahraniční klienti se navíc podle zástupce jednoho z oslovených velkých podniků při dohadování zakázky někdy zajímají, zda podnik zaměstnává příslušníky menšin, případně přímo vyžadují předložení certifikátu nediskriminujícího zaměstnavatele. Právě vyhlídka získání takového certifikátu by mohla některé břeclavské zaměstnavatele motivovat ke spolupráci při integraci Romů na pracovní trh.

5.7 Bariéry zaměstnanosti Romů na straně nabídky pracovní síly

Tato podkapitola shrnuje základní bariéry zaměstnanosti břeclavských Romů, které leží na straně nezaměstnaných.

5.7.1 Zdravotní stav

Mezi 114 Romy evidovanými na ÚP v prosinci 2007 jich celkem 33 (tj. 29 procent) mělo sníženou pracovní schopnost: 15 z nich mělo zdravotní omezení, sedm zdravotní postižení a 11 částečný invalidní důchod. Referentky zprostředkování zaměstnání ÚP navíc v dotazníku uvedly, že **zdravotní stav** je u jejich romských klientů **jedním z hlavních faktorů způsobujících jejich nezaměstnanost/nezaměstnatelnost**.

5.7.2 Vzdělání, dovzdělávání, kvalifikace a dovednosti

Vzdělání a dovzdělávání

[147] Vedoucí odboru trhu práce ÚP například podle vlastních slov navštěvoval zaměstnavatele v blízkém okolí a ptal se jich, kdo z nich by byl ochoten zaměstnat Romy. Pracovnice romské neziskové organizace se snažila vyjednávat se zaměstnavateli, u kterých se ucházeli o zaměstnání Romové, kteří se k ní obrátili o pomoc. Zaměstnavatelům telefonovala, zda by jim nevadilo zaměstnat Roma. Skoro vždy se prý dozvěděla, že vadilo. Samotní Romové často požádají známého, aby do podniku, který nabírá zaměstnance, zavolal za ně a domluvil jim zaměstnání, otázka, zda zaměstnavateli vadí, že uchazeč je Rom se ve většině případů opakuje. S tímto zjištěním ale již nikdo dále nepracuje, nesnaží se na diskriminaci poukazovat.

Mezi ekonomicky aktivními břeclavskými Romy **převažují ti, kteří dosáhli maximálně základního vzdělání** (tzn. že někteří jej ani nedokončili), vyučených Romů je pouze minimum (viz výše).[148] Romové, kteří již jednou vzdělávací systém opustili (nejčastěji po dokončení povinné školní docházky) se k dovzdělávání často již nevrací, i když během rozhovorů v romských domácnostech **mnozí Romové v aktivním věku deklarovali zájem vzdělání si doplnit**. Dobrou **motivací pro doplnění chybějícího vzdělání může být garantované pracovní místo**.[149]

Dovednosti a sociální kompetence

Potřebné dovednosti, které by zvýšily šance nezaměstnaných uspět na trhu práce, se velmi mění podle poptávky po pracovní síle, proto uvádíme pouze jednu, o které jsme přesvědčeni, že zůstává v poptávce konstantou: **Břeclavští Romové většinou nevlastní řidičský průkaz** skupiny B; nenašli jsme Romy, kteří by vlastnili ŘP skupiny C. Přitom **poptávka po profesionálních řidičích v Břeclavi je dlouhodobá**, zaměstnavatelé jsou ochotni přijímat i osoby bez praxe. Po zrušení povinné vojenské služby ale již neexistují možnosti, jak řidičský průkaz bezplatně získat, a tak sociálně vyloučení Romové průkazy nemají.

Někteří uchazeči o zaměstnání postrádají sociální kompetence, které zaměstnavatelé považují za klíčové a po svých zaměstnancích je požadují. Někteří zaměstnavatelé tvrdí, že romští muži jsou prý často hrubí, uchazeči o zaměstnání prý také někdy chodí na pohovory nemytí a neupravení. Mnoho zaměstnavatelů požaduje životopis i od uchazečů na méně kvalifikovaná místa, případně motivační dopis či jiné dokumenty, které často nejsou romští uchazeči schopni samostatně vypracovat a donést.

Zatímco na jiných místech České republiky se objevují u uchazečů o zaměstnání problémy vyplývající z užívání romského etnolektu češtiny, během rozhovorů prováděných v Břeclavi jsme na tento problém nenarazili.

5.7.3 Finance

Požadavky na vyšší platové ohodnocení než nabízejí stávající legální zaměstnavatelé Romů

Platové ohodnocení je úzce spjato se vzděláním. Pokud u břeclavských Romů odhadujeme, že 87 procent aktivní populace má pouze základní nebo nedokončené základní

[148] Na problém nízké vzdělanosti romských uchazečů o zaměstnání narazil i MÚ v roce 2002, když dal referentkám ÚP (v dobrém úmyslu zaměstnat Romy) za úkol vybrat z evidence ÚP romské uchazeče o zaměstnání, kteří by mohli pracovat jako terénní sociální pracovníci nebo jako městští úředníci. Základním požadavkem byla původně maturita, tu ale měla pouze jedna Romka z evidence. MÚ tedy omezil své požadavky a nabídl zaměstnání několika vytipovaným uchazečům. Pouze jeden z nich absolvoval kurs romského asistenta (a také asistenta pro osobní rozvoj), udržet si pracovní místo dlouhodobě se však nepodařilo ani jemu.

[149] To byl případ romské dívky, absolventky zvláštní školy. Po skončení povinné školní docházky se ucházela o zaměstnání ve veřejné instituci, nemohla ale být přijata, protože neměla dokončené „běžné" základní vzdělání. Zaměstnavatel jí uložil jako podmínku pro přijetí, že si doplní „běžné" základní vzdělání a byl přesvědčen, že se s dívkou vidí naposledy. Na podzim následujícího roku se ale dívka objevila u zaměstnavatele znovu, nyní již jako absolventka dálkového studia posledního ročníku základní školy v Brně. Zaměstnavatel ji přijal do pracovního poměru, dívka působí v této instituci již několikátým rokem a zaměstnavatel je s ní velmi spokojen.

vzdělání, projevuje se toto rozložení i ve výši možných legálních příjmů romských domácností. Legální výdělek často nestačí pokrýt potřeby domácnosti nebo neočekávané výdaje.[150]

Periodicita platu

Zaměstnavatelé i zprostředkovatelé zaměstnání se shodují, že *mnohým* Romům při dlouhodobém pracovním poměru nevyhovuje systém měsíčních výplat, zejména pro muže je atraktivnější a dlouhodobě prozíravější výplata s denní či týdenní periodicitou. Někteří zaměstnavatelé však namítají, že při legálním zaměstnávání je tento způsob administrativně velmi náročný.

Exekuce platu kvůli dluhům[151]

Možnost exekuce platu[152] bývá často uváděna jako jeden z faktorů, které *mnohé* Romy (a jiné osoby ohrožené sociálním vyloučením) vedou k tomu, že preferují práci načerno. Pokud je vydán soudní příkaz k exekuci platu, v legálním zaměstnání se exekuce uplatňuje přes zaměstnavatele, zatímco při práci načerno zůstává celá výplata zaměstnanci. Pro zaměstnavatele bývá exekuce velmi nepříjemnou povinností.

V jednom břeclavském podniku jsme se ale setkali s případem, kdy exekuce platu naopak zaměstnance motivovala k většímu pracovnímu nasazení.[153] Nejsme každopádně schopni posoudit, zda se jednalo o výjimku.

5.7.4 Nevyhovující pracovní doba

Továrny, které nabízejí břeclavským Romům zaměstnání, mají těžiště výroby buď v třísměnném anebo dvanáctihodinovém provozu. Taková **pracovní doba** ale **nevyhovuje ženám s dětmi**. Gumotex se snaží vyjít vstříc matkám, a tak jim nabízí možnost pracovat i ve dvousměnném provozu, i tak je ale pro matky těžké zajistit dostatečnou péči o děti a domácnost.

---

[150] Uvedeme dva příklady: 1. Jeden Rom (33 let, vyučený, částečný invalidní důchodce) odhadoval, že aby uživil svou rodinu (manželku na rodičovské a pět dětí), musí vydělat minimálně 20 000 Kč měsíčně. Tak dobře placené zaměstnání ale v Břeclavi nenalezne, a tak jezdí pracovat na stavbu do Rakouska, kde si vydělá 1000 Kč za den. 2. Nejoblíbenější romský zaměstnanec jednoho podniku odešel z vlastního popudu po deseti letech pracovního poměru, protože se v poslední době zadlužil a z legálního výdělku za nekvalifikovanou práci nebyl dluh schopen splácet. Nyní jezdí pracovat brigádně do Brna, kde si vydělá rovněž 1000 Kč za den.

[151] Dalším problémem spojeným se zadlužováním je vedle exekuce platu i **lichva**. Pokud je Rom zadlužený u lichváře, nevyplatí se mu ani práce načerno, protože by se o ní lichvář dozvěděl a požadoval od něj splátky. Pro osoby zadlužené u lichváře je v tuto chvíli nejvýhodnější nedělat nic. O výskytu lichvy mezi břeclavskými Romy nemáme prakticky žádné informace (pomineme-li informaci, podle které zde *„lichva byla dříve, teď už se tu ale tolik nevyskytuje“*). To ovšem neznamená, že bychom mohli s jistotou říct, že zde lichva nefunguje.

[152] Vysoká zadluženost bývá často uváděna jako jeden z problémů, které v současnosti ve velkém postihují sociálně slabé. Podle zástupce Policie ČR se Romové zadlužují často prostřednictvím nákupu zboží na splátky. *„Rom do obchodu přinese zfalšovaný doklad o příjmu, koupí si například kolo na splátky a hned ho jde prodat do bazaru.“* Podle jiných informátorů dluží Romové často za zdravotní pojištění, účty za mobilní telefony a také tzv. rychlé půjčky.

[153] Dva romští zaměstnanci se zadlužili a podnik dostal soudní příkaz k exekuci jejich platu. To pro ně ale nebylo důvodem k opuštění zaměstnání, naopak, exekuce zaměstnance motivovala k práci přesčas a dokonce k dojíždění a posléze přesídlení do dceřiné společnosti podniku, která sídlí v jiném městě a kde tito dva zaměstnanci mohli napracovat přesčasů ještě více.

Celkově se břeclavští Romové snaží najít si zaměstnání s osmihodinovou pracovní dobou, častým zaměstnáním žen je uklízečka, u mužů pracovník ve stavební skupině. Tato zaměstnání jsou ale většinou ještě hůře finančně ohodnocena než zaměstnání v tovární výrobě.

5.7.5 Nespolehlivost v docházce do zaměstnání

Zaměstnavatelé celkově uvádějí špatnou zkušenost s docházkou Romů do zaměstnání, jejich stávající zaměstnanci ale prý mají docházku dobrou. Zdá se tedy, že **břeclavští Romové, kteří nejsou dlouhodobě integrováni na pracovní trh, budou mít s pravidelnou docházkou do zaměstnání potíže**. Kontinuální provozy anebo provozy na výrobních linkách, ve kterých je v současnosti těžiště možností legálního zaměstnání pro břeclavské Romy, přitom vyžadují velkou svědomitost v pracovní docházce; každý zaměstnanec má ve výrobním procesu přesně stanovené místo a jednotlivé činnosti jsou na sebe úzce navázané. Když zaměstnanec bez včasné omluvy nepřijde do práce, v pracovní skupině chybí. Oproti tomu například ve stavebnictví špatná docházka nepředstavuje až tak výrazný problém: konkrétní osoba je zde lépe nahraditelná, protože zájemců je v tuto chvíli dost a často není třeba zapracování.

Pokud zaměstnavatelé zmiňovali problémy s docházkou Romů do zaměstnání, upozorňovali právě na neschopnost naplánovat anebo alespoň ohlásit pracovní absenci předem. Absence jsou na jedné straně periodické (romští zaměstnanci *„po výplatě anebo po dávkách občas nepřijdou pět dní do práce“*), na druhé straně jednorázové (zaměstnanci například nepřijdou jeden den po svatbě, křtinách či pohřbu do práce).

V jednom z oslovených podniků je špatná docházka jedním z hlavních důvodů, proč nejsou Romové a Romky zaměstnáváni na výrobní lince, ale pouze ve stavební skupině anebo jako uklízečky, tedy na více nezávislých pracovních místech. V jiném podniku si prý s docházkou do práce i s výkonností nově příchozího zaměstnance poradí v rámci pracovní skupiny. Ta je totiž odměňována za celkový výkon, a tak se její členové navzájem hlídají, aby byl celkový výkon a tím i finanční ohodnocení co největší. U těch, co v podniku vydrží, nebývá s docházkou problém. Konečně ve třetím podniku prý neměl nikdo z romských zaměstnanců za poslední dva roky absenci ani nebyl nemocný. Z břeclavských Romů si ale v tomto podniku vybrali pouze ty nejspolehlivější. Ředitel podniku tvrdí, že za 23 let, co pracuje v této oblasti, se v jeho podniku vystřídalo 350 až 400 zdejších Romů, nakonec jich zůstalo pět, což dává tušit, že zůstali pouze nejméně problémoví zaměstnanci.

5.7.6 Pracovní nasazení

Hodnocení pracovního nasazení romských zaměstnanců se u jednotlivých zaměstnavatelů liší, nejčastěji jsou chváleni Romové vykonávající nekvalifikované práce ve stavebnictví. Ve stavebnictví zdůrazňují zaměstnavatelé také nutnost (ale i možnost) dohlížet na kontinuitu a kvalitu odvedené práce. Současně na základě zkušenosti dávají Romům malé a jasně definované úkoly, poskytnout volnost se jim prý nevyplácí. Nejčastěji je třeba dohlížet na nové zaměstnance (na stavbě minimálně pětkrát denně), po zapracování není tak častá kontrola třeba.

Ve firmě Gumotex kontroluje pracovní nasazení skupina, člověk tedy nemůže v kolektivu pracovat výrazně méně než ostatní. Zástupce dalšího podniku označil za problematickou skupinu

starší Romy, kteří by sice chtěli pracovní náplň definovanou co nejvolněji, pokud se na ně ale nedohlíží, pijí a nepracují. S nedostatečným pracovním nasazením učinil zkušenost i MÚ.[154]

5.7.7 Integrace do pracovního kolektivu

Nejvýznamnější zaměstnavatel Romů v Břeclavi Gumotex nemá s integrací Romů do etnicky smíšených pracovních kolektivů problémy. Ředitel personálního oddělení zmínil při rozhovoru inkluzívní tendenci práce v jejich podniku: „*Uchazeč o zaměstnání se podívá do podniku, může si i zkusit na hodinu pracovat. Potom s ním sepíší smlouvu. Nastupuje do pracovní skupiny o sedmi lidech. Skupina má na jeho zapracování velký zájem, protože se hodnotí práce kolektivu, výkonově, takže když je tam jeden slabší, na výsledku se to pozná.* ***Skupina rozhoduje o tom, zda uchazeč na místě zůstane anebo ne*** *– na celý proces sice dohlíží personalistka, ale poslední slovo má předák či celá skupina. Zapracování trvá 14 dnů až tři měsíce.*“ V pracovních skupinách, kam přicházejí noví romští zaměstnanci, se občas objevují etnické/národnostní předsudky, které se netýkají pouze Romů, ale například i Ukrajinců či Slováků. Po krátké době, když se nový zaměstnanec již integruje do pracovního kolektivu, ho prý začnou ostatní členové jeho pracovní skupiny vnímat ne jako etnicky/národnostně odlišného, ale jako osobnost a spolupracovníka, čímž se předsudky oslabí.

Ve stavebnictví fungují spíše segregované pracovní party, problém integrace do kolektivu zde tedy odpadá. Zdá se tedy, že integrace do pracovního kolektivu není v Břeclavi výraznou bariérou zaměstnávání Romů.

5.7.8 Syndrom dlouhodobé nezaměstnanosti

Ze 122 Romů evidovaných na ÚP v lednu 2008 jich je nejméně 104 (tj. 85 procent) dlouhodobě nezaměstnaných,[155] 56 z nich je nezaměstnaných déle než tři roky. **Dlouhodobá nezaměstnanost přímo ovlivňuje zaměstnatelnost** uchazeče o zaměstnání. Nejvíce se to projevuje v neschopnosti pravidelné docházky do zaměstnání, nesoustředěnosti a neuvyklosti pracovat delší dobu bez přestávek. V kontextu zaměstnávání v Břeclavi je také třeba uvažovat potřebnou pečlivost, přesnost a ohleduplnost k automatizovaným továrním systémům, které dlouhodobě nezaměstnaných chybí. Dlouhodobě nezaměstnaní jsou také daleko méně motivováni k hledání zaměstnání.

Syndrom dlouhodobé nezaměstnanosti se projevuje také ve snížené schopnosti zvládat tempo výroby a pracovní nápor. Někteří zaměstnavatelé tak mají zkušenost s romskými zaměstnanci, kteří několik dnů po nástupu do zaměstnání odejdou na nemocenskou. Sami Romové přitom deklarují vůli a ochotu na daném místě nadále pracovat, zdravotní stav jim to prý ale nedovoluje.

5.7.9 Subjektivní motivace

Zprostředkovatelky zaměstnání ÚP v dotaznících uváděly nezájem o práci jako jeden z hlavních důvodů nezaměstnatelnosti romských uchazečů. U pracovníků rekvalifikačních agentur jsme se setkali s tvrzením, že „*romští chlapci mají jako smysl života žít na dávkách, dívky potom*

[154] Romové upravující veřejná prostranství v rámci projektu VPP nazvaného „Zelená Břeclav“ by měli pracovat od sedmi do 15 hodin s tím, že jsou namátkově kontrolováni pracovníkem MÚ. Tento systém ale moc dobře nefungoval, Romové prý bez dohledu nepracovali.

[155] Dlouhodobá nezaměstnanost bývá (někdy) definována jako delší než šest měsíců. Data získaná od ÚP Břeclav jsou ale agregována ve skupinách nezaměstnaný méně než jeden rok; více než jeden rok a více než tři roky. Proto bude počet Romů dlouhodobě nezaměstnaných větší, než je námi odhadované číslo.

chtějí mít co nejdříve dětí". Oslovení zástupci agentur tvrdí, že subjektivní motivace lze formovat v rámci motivačních částí rekvalifikačních kurzů, které fungují jako skupinová terapie dlouhodobě nezaměstnaných lidí, kteří sdílejí podobné problémy. Břeclavští Romové zatím nebyli ve větší míře do motivačních programů zahrnováni, takže není možné hodnotit jejich úspěšnost.

5.8 Alternativní zdroje obživy

Vedle dlouhodobého legálního zaměstnání a krátkodobých brigád v rámci veřejně prospěšných prací někteří Romové kombinují další zdroje obživy, které jsme pro účely této analýzy uspořádali do několika skupin:

- dávky sociálního zabezpečení,
- práce načerno,
- sběr železného šrotu a práce podobného rázu,
- (majetková) kriminalita.

V uvedeném pořadí se věnujeme jednotlivým ekonomickým aktivitám v další části textu.

5.8.1 Dávky sociálního zabezpečení

Dávky podpory v nezaměstnanosti v prosinci 2007 **pobíralo devět procent romských uchazeček a uchazečů o zaměstnání** evidovaných na ÚP. Vyplácení podpory v nezaměstnanosti je v současnosti limitováno dobou šesti až 12 měsíců (záleží na věku příjemce), takže podporu nelze považovat za stálý zdroj obživy, v této podobě ji ale lze celkem úspěšně využívat sezónně. Základní podmínkou pro její pobírání je, že příjemce musel být v posledních třech letech aspoň 12 měsíců zaměstnaný. Modelový příjemce může každý rok pracovat vždy šest měsíců a dalších šest měsíců pobírat podporu v nezaměstnanosti – první tři měsíce ve výši 50 procent předchozího platu a další tři měsíce ve výši 45 procent. Zaměstnavatelé (a mezi nimi i MÚ Břeclav) tak mohou počítat s dostupnými sezónními pracovníky, kteří nepožadují pracovní smlouvy na dobu neurčitou, naopak, stačí jim být zaměstnáni občasně.

Starobní důchod

Mezi břeclavskými Romkami a Romy je odhadem 13 osob,[156] které by měly mít nárok na starobní důchod.

Plný a částečný invalidní důchod, péče o bezmocné

OSSZ Břeclav odhaduje, že mezi břeclavskými Romy je deset osob, které pobírají plný invalidní důchod a 30 osob s částečným invalidním důchodem. Podstatná část osob pobírajících částečný invalidní důchod by podle informací OSSZ měla nárok na plný invalidní důchod, nedokázali však sehnat a předložit potřebné dokumenty dokládající plnou invaliditu, takže pobírají pouze polovinu dávky.

Invalidní důchodce může „zaměstnat" osobu, která vykonává tzv. péči o bezmocnou osobu. V případě deseti invalidních důchodců jsme tak počítali s dalšími deseti pečujícími osobami, při sondách v romských domácnostech jsme zaznamenali jeden případ takového využití. Péče o částečně bezmocné osoby nad 80 let věku se pravděpodobně romské populace v Břeclavi netýká.

[156] Pro informace o odhadu viz kapitola 2. *Obecná charakteristika romské populace v Břeclavi.*

Dávky státní sociální podpory

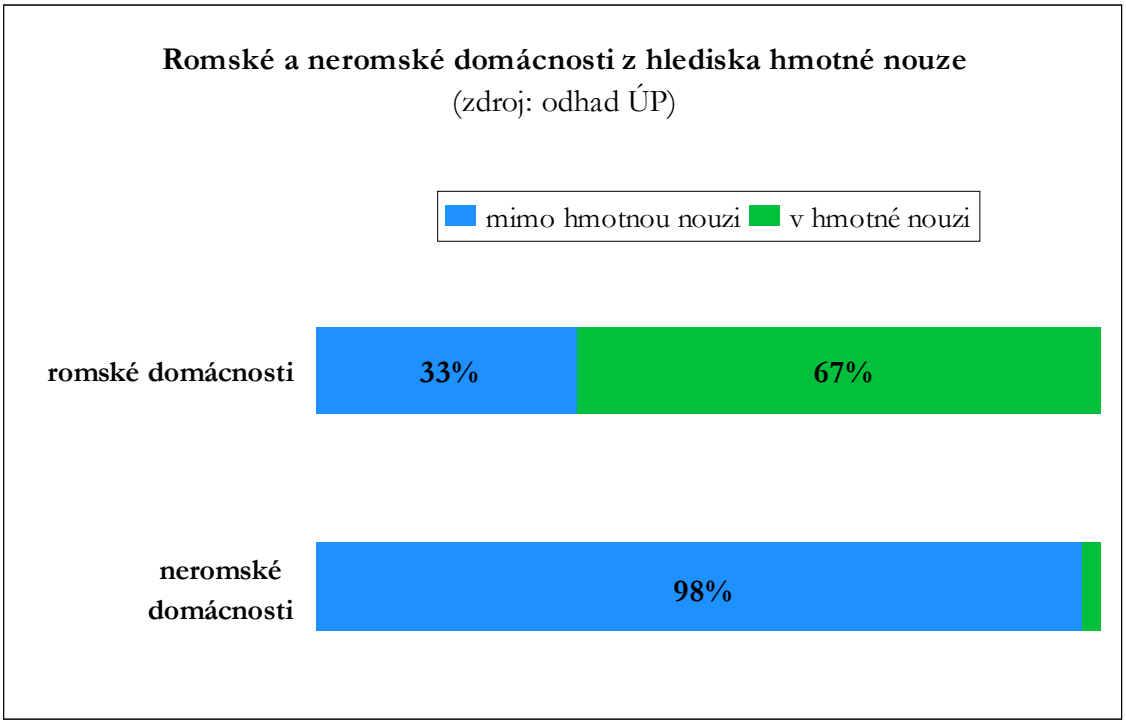
Nepodařilo se nám získat odhady počtů romských příjemců jednotlivých dávek státní sociální podpory v Břeclavi, na základě sond v romských domácnostech ale soudíme, že všechny romské domácnosti v Břeclavi (72) jsou příjemci alespoň některé dávky státní sociální podpory.

S využíváním **dávek pěstounské péče** jsme se v Břeclavi setkali ve dvou případech v rámci sond v romských domácnostech. Dávky v těchto případech nebyly využívány strategicky jako alternativní zdroj obživy, ale spíše jako oprávněná existenční nutnost.[157] Počet romských příjemců **rodičovského příspěvku** odhadujeme na 30 osob.[158] U **příspěvku na bydlení** je využíván institut zvláštního příjemce, byť pouze u případů nájemníků obecních bytů. Soukromí majitelé domů, ve kterých Romové bydlí, nikdy o institut zvláštního příjemce nežádali.

Dávky v hmotné nouzi

Systém dávek v hmotné nouzi začal fungovat od roku 2007. Hlavní novinkou systému je, že se dávky vyplácejí tzv. společně posuzovaným osobám, tedy lidem, kteří spolu žijí v jedné domácnosti. **Dávky v hmotné nouzi pobíralo v říjnu 2007[159] odhadem 48 (z celkového počtu 72) romských domácností** a 298 domácností neromských.[160]

Graf 5.7

[157] V prvním případě pobírala dávku pěstounské péče babička dítěte, protože jeho matka byla zrovna ve výkonu trestu odnětí svobody. V druhém případě o děti pečovala jejich plnoletá sestra, protože ve výkonu trestu byli oba rodiče. Při pěstounské péči lze současně pobírat z titulu zvláštního příjemce další dávky vázané na nezaopatřené děti. Celkový počet romských příjemců dávek pěstounské péče odhadujeme na základě sond v romských domácnostech na deset osob.

[158] K odhadu viz kapitola 5.2.1 *Kumulativní odhad počtu a struktury Romů v aktivním věku.*

[159] V případě statistik o příjemcích dávek v hmotné nouzi nepočítáme průměr z poskytnutých měsíčních odhadů, protože se zaváděním nového systému stoupaly i počty příjemců dávek. Poslední údaj v časové řadě, který máme k dispozici (říjen 2007), představuje již ustálený počet příjemců dávek.

[160] Zdroj: Odhad MÚ Břeclav.

Základní dávkou v hmotné nouzi je **příspěvek na živobytí**. Přiznává se společně posuzovaným osobám, které po odečtení přiměřených poplatků za bydlení od celkových příjmů domácnosti (včetně všech ostatních dávek sociálního zabezpečení) nedosáhly částky nutné k živobytí (v nejjednodušším případě součtu existenčního minima společně posuzovaných osob). Tato dávka nám tedy jednoznačně rozděluje obyvatele Břeclavi na ty, kteří jsou v hmotné nouzi a ty druhé.

V říjnu 2007 bylo v Břeclavi celkově 344 příjemců příspěvku na živobytí, z toho 48 romských a 296 neromských. Z celkového počtu 12 864[161] neromských domácností v Břeclavi jsou přibližně dvě procenta v hmotné nouzi, zatímco **z celkového počtu 72 romských domácností se nachází v hmotné nouzi přibližně 67 procent**. Pokud uvážíme odhadovaný průměrný počet obyvatel na domácnost,[162] neromů v hmotné nouzi je v Břeclavi přibližně 554, zatímco Romů 275. Zatímco podíl Romů na celkovém počtu Břeclavanů je zhruba jen dvě procenta, podíl Romů v hmotné nouzi na celkovém počtu Břeclavanů v hmotné nouzi činí celkově 33 procent.

Osmačtyřiceti romským domácnostem chybělo do částky k živobytí v říjnu 2007 v průměru 4183 Kč, 296 neromským domácnostem v průměru 2061 Kč. Ke konci roku 2007 se dvě třetiny příspěvku na živobytí zkušebně vyplácely v poukazech na zboží. Nejprve se jednalo o 40 klientů, později byl navýšen počet klientů, jimž jsou takto vypláceny dávky na 51. **Od února 2008 se všem klientům vyplácí dvě třetiny příspěvku na živobytí v poukazech na zboží**, které lze využít pouze ve vybraných prodejnách.[163] K tomuto opatření město přistoupilo, aby předešlo zneužívání dávek (jejich používání na jiné účely, než k jakým jsou určeny). Romové si na vyplácení dávky v poukazech stěžují a tvrdí, že jim budou chybět peníze na zaplacení nájemného. Je třeba ale připomenout, že **v poukazech je vyplácen pouze příspěvek na živobytí**, takže schopnost zaplatit nájem by zavedení poukazů nemělo ovlivnit. Jiným problémem spojeným s výplatou (části) dávek v poukazech, může být snaha příjemce o jejich směnu za hotovost se třetí osobou za cenu nižší, než jaká je jejich nominální hodnota.[164]

Doplatek na bydlení pobíralo v říjnu 2007 13 Romů a 92 neromů. Co se týče dávek **mimořádné okamžité pomoci**, Romům byly příspěvky za sledované období (leden-říjen 2007) vyplaceny ve dvanácti případech. Desetkrát to bylo v rámci čtvrté situace, nejčastěji se jednalo o příspěvek na školní pomůcky studentů středních škol, hrazeny také byly lyžařské zájezdy a opravy elektrospotřebičů.[165] Dvakrát byl příspěvek vyplacen v rámci páté situace. V rámci páté situace, jejíž dávky jsou určeny pro osoby ohrožené sociálním vyloučením, je vypláceno 100 Kč osobám, které se vrátily z výkonu trestu anebo ukončily pobyt v dětském domově.[166] Oddělení

[161] Celkový počet obydlených bytů a domů v Břeclavi v roce 2001 byl 12 936, z toho odhadem 72 bytů či domů je obydlených Romy. Zdroj: Statistický lexikon obcí 2007 a odhad společnosti GAC.

[162] Jak jsme již uvedli výše, průměrný počet neromských obyvatel břeclavské domácnosti je 1,87, romských 5,73.

[163] Jedná se o prodejny sítě Albert a dvě řeznictví. Na začátku roku 2008 došlo k jednání s poskytovatelem poukazů na zboží o rozšíření těchto poukazů do více prodejen a také mimo Břeclav (pod břeclavský sociální odbor spadá totiž dalších 17 obcí).

[164] Zkušenosti z jiných měst ukazují, že takové obavy nejsou bezdůvodné.

[165] Čtvrtá situace pomáhá řešit osobám v hmotné nouzi potřebu nákupu předmětů dlouhodobé potřeby, např. rozbité pračky, ledničky, nebo uhradit odůvodněné náklady, vznikající v souvislosti se vzděláním nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí. Viz zákon č. 111/2006 Sbírky, o pomoci v hmotné nouzi, § 2, odstavec 5.

[166] Viz zákon č. 111/2006 Sbírky, o pomoci v hmotné nouzi, § 2, odstavec 6.

hmotné nouze MÚ Břeclav nepovažuje Romy, kteří nesplňují tyto podmínky, za ohrožené sociálním vyloučením, a proto jim dávky mimořádné okamžité pomoci v páté situaci nevyplácí.

5.8.2 Práce načerno

Sonda v romských domácnostech naznačuje, že **práce načerno je mezi nezaměstnanými břeclavskými Romy velmi rozšířená**. **Podle získaných poznatků se zdá, že si v současné době významná část práceschopných břeclavských Romů-mužů, kteří nemají stálé zaměstnání, přivydělává brigádami načerno**, nejčastěji stavebními a výkopovými pracemi. O tom, že by načerno pracovaly ženy nemáme informace. **Hlavními důvody** práce načerno jsou:

- Stávající legislativa, která činí práci načerno finančně výhodnější pro zaměstnavatele i zaměstnance.
- Finanční tíseň v rodinách. Pokud v mladé rodině s dětmi nikdo nepracuje nebo nemá jiný příjem, neposkytuje v současnosti sociální zabezpečení finance nutné pro běžný chod domácnosti a výdaje jejích členů.
- Nízké platy v legální sféře. V legálním zaměstnání si pracovník vydělá osm až 12 tisíc Kč hrubého měsíčně, načerno údajně nezdaněných 1000 Kč za den.
- Nedostatek dostupných pracovních míst pro muže bez kvalifikace či s nízkou kvalifikací.

V Břeclavi působí **odhadem čtyři zprostředkovatelé pracovníků z řad místních Romů**. Jeden zprostředkovatel zaměstnává převážně slovenské Romy, platí 500 až 600 Kč za den.[167]

Romové ale **nepracují pouze přes zprostředkovatele**, za prací dojíždějí také individuálně – do Brna a do Rakouska.[168] Výdělky v obou případech jsou výrazně vyšší než ty, které jsou nabízeny na místním trhu práce nekvalifikovaným pracovníkům.

Práci načerno se snaží kontrolovat ÚP. Ten se zaměřuje na kontrolu firem zaměstnávajících pracovníky na stavební a výkopové práce. Kontrolní činnost je ale neúspěšná, zaměstnávání načerno se kvůli nedokonalé legislativě nedaří dokazovat. Namátková kontrola je sice schopna objevovat osoby, které pracují načerno a které u sebe nemají pracovní smlouvu ani dohodu o provedení práce, pro jejich zaměstnavatele ale není problém smlouvu antedatovat a ihned po tom, co kontrola odjede ji předat pracovníkům, aby se ještě tentýž den smlouvou prokázali. Pokud je pracovník v evidenci ÚP, tvrdí, že byl zaměstnán na stavbě prvním dnem a že se hned další den chystal ukončit evidenci mezi uchazeči o zaměstnání.

5.8.3 Sběr železného šrotu a podobné činnosti

Sběrem železného šrotu se stabilně živí minimálně tři břeclavští Romové.[169] Další Romové ho využívají jako občasného přivýdělku. Sběr železného šrotu se snaží kontrolovat Policie ČR – v minulosti se zaměřovala na osoby, které prodávaly větší množství železného šrotu

[167] Práce nabízená zprostředkovateli je vykonávána mimo Břeclav (dotyční se totiž obávají, že kdyby je viděl někdo pracovat v Břeclavi, nahlásil by je ÚP).
[168] Jeden informátor uvedl, že vždy pět dní pracuje v Rakousku a na víkendy jezdí domů.
[169] Tito sběrači vyráží každodenně s kárkou na obchůzku po městě. Břeclavští neromové jsou na ně již zvyklí a nechávají jim železný šrot před domem nebo na zahradě, případně si nechají odnést například staré elektrické spotřebiče přímo z domu. Další Romové využívají sběru železného šrotu jako občasného přivýděleku.

do sběrných surovin a několik z těch, kterým se sběr šrotu podařilo dokázat, muselo vracet dávky statní sociální podpory.[170]

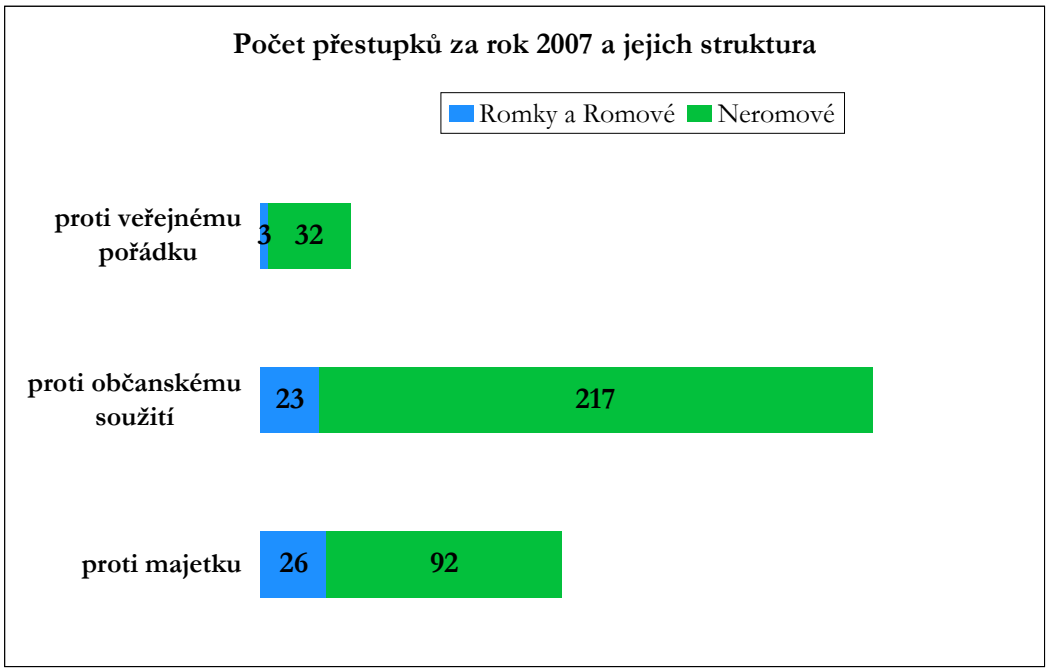
Mezi další alternativní způsoby obživy, které využívají někteří břeclavští Romové, patří překupnictví zboží všeho druhu, opravy elektrospotřebičů a další drobné obchody a služby.[171]

5.8.4 Přestupky a kriminalita

Posledním alternativním zdrojem obživy jsou majetkové přestupky a majetková kriminalita. Zástupce Policie ČR odhaduje, že zkušenosti s touto činností má až polovina břeclavských romských rodin.[172] Nejedná se podle něj o celé rodiny, spíše jednotlivce. Mezi Romy v Břeclavi je rozšířena narkomanie, nikoli prodej drog. Prostituce zde není výrazněji zastoupena. Problém představují drobné krádeže v obchodních domech, které provádějí hlavně děti a mládež.

Co se týče vývoje kriminality v Břeclavi, získali jsme pouze souhrnné údaje za Břeclavsko bez rozlišení podle etnicity. S ohledem na analyzované téma můžeme nicméně poznamenat, že **v posledních pěti letech plynule klesá počet případů majetkové trestné činnosti**.[173]

Graf 5.8

Ačkoli nemáme data týkající se majetkové kriminality, určitý obrázek si lze učinit na základě statistiky o **přestupcích evidovaných za rok 2007**. Ta ukazuje, že za rok 2007 bylo

[170] V listopadu 2007 pak byl jeden pár exemplárně potrestán za výdělek za sběr železa v hodnotě 57 000 Kč za období od dubna do prosince 2006. Město na ně podalo trestní oznámení kvůli 12 000 Kč, které pár získal v daném období na dávkách v hmotné nouzi, protože nepřiznali příjem ze železného šrotu. Město však nepožadovalo pouze, aby sběrači peníze přeplacené na dávkách zaplatili zpět, oba byli navíc odsouzeni za podvod. Takový postup se vyskytl vůbec poprvé. Podle zaměstnance odboru státní sociální podpory byl tento postup nestandardní, jejich odbor vždy pouze požadoval vrácení přeplacené dávky, o podání trestního oznámení ale nikdy neuvažovali.

[171] Zaznamenali jsme například případ nezaměstnaného Roma, který jezdil pro staré věci (sekačky, elektroniku apod.) do Rakouska a prodával je v bazaru.

[172] Podobný odhad uváděli také další informátoři.

[173] Podle ředitele místního oddělení Policie ČR je nicméně Břeclav na sedmém místě v republice, co se míry kriminality týče.

oznámeno celkem 393 přestupků, z toho 73 spáchaly ženy a 320 muži. **Z celkového počtu 393 přestupků spáchali 52 Romové (tj. asi 13 procent)**, z toho 37 romští muži a 15 romské ženy (18 mužům a dvěma ženám bylo méně než 18 let, 19 mužům a 13 ženám bylo nad 18 let). Co se týče povahy oznámených přestupků, je z hlediska ekonomických strategií zajímavá kategorie **přestupků proti majetku**: z celkového počtu **118 jich bylo pouze 26 spácháno Romy**. Přestupků proti občanskému soužití bylo nahlášeno celkem 240 (z toho bylo 23 spáchány Romy) a přestupků proti veřejnému pořádku 35 (z toho tři spáchány Romy). Deset osob spáchalo přestupek opakovaně, z toho sedm byli Romové (pěti z nich nebylo 18 let).

HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ

- V RÁMCI KOMUNITNÍHO PLÁNOVÁNÍ BYLA VYTVOŘENA SKUPINA „O“ PRO OSOBY OHROŽENÉ SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM.
- TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE NENÍ V SOUČASNOSTI V BŘECLAVI POSKYTOVÁNA V DOSTATEČNÉM ROZSAHU A KVALITĚ. PRÁCI TSP NYNÍ ČÁSTEČNĚ SUPLUJE ROMSKÝ KOORDINÁTOR ZAMĚSTNANÝ NA MÚ, VE MĚSTĚ DÁLE ZAČÍNAJÍ PŮSOBIT DVA TSP Z BRNĚNSKÉ NNO IQ ROMA SERVIS. ZATÍM VŠAK DOJÍŽDĚJÍ POUZE JEDNOU TÝDNĚ.
- OD ROKU 2006 PŮSOBÍ VE MĚSTĚ DVA ZDRAVOTNĚ-SOCIÁLNÍ POMOCNÍCI V RÁMCI PILOTNÍHO PROJEKTU „SASTIPEN“ NNO DROM.
- VE MĚSTĚ CHYBÍ KOMPLEXNÍ SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ.
- VE MĚSTĚ JE VELKÁ POPTÁVKY PO NÍZKOPRAHOVÉM CENTRU PRO DĚTI A MLÁDEŽ.

6.1 Úvod

Předmětem této kapitoly je dostupnost vybraných sociálních služeb ve vztahu k romské populaci v Břeclavi. Kapitola je strukturována následujícím způsobem: Nejprve představujeme zdroje informací, na kterých zakládáme tuto část analýzy. Dále velmi stručně hodnotíme míru, v jaké se Romům ohroženým sociálním vyloučením věnuje Komunitní plán sociálních služeb města Břeclavi. V další části poskytujeme přehled stávajících sociálních služeb. Popis a analýzu sociálních služeb zakládáme na rozhovorech se zástupci následujících subjektů:

- sociální odbor MÚ Břeclav,
- IQ Roma servis (pracovník TSP),
- Drom (sociálně zdravotní pomocnice),
- Charita (K-centrum, nízkoprahové denní centrum, azylový dům pro matky s dětmi a těhotné, azylový dům pro dospělé),
- Apoštolská církev,
- DDM Duhovka,
- Svaz Romů v Břeclavi,
- subjekty, které se věnují poradenství,
- Pedagogicko-psychologická poradna.

Zároveň jsme pracovali s materiály vzniklými v rámci komunitního plánování sociálních služeb (KPSS)[174] a se zápisy z pracovní skupiny „O“ KPSS. Tato kapitola v neposlední řadě čerpá ze sondy provedené ve 23 romských domácnostech v Břeclavi.

Cílem sociálních služeb je zajišťovat pomoc při péči o vlastní osobu, zajištění stravování, ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, ošetřování, pomoc s výchovou, poskytnutí informace, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, psycho a socioterapie, pomoc při prosazování práv a zájmů (web MPSV, www.mpsv.cz/cs/9).

[174] *Průzkum potřebnosti sociálních služeb mezi populacemi zadavatelů a poskytovatelů ve spádové oblasti Břeclavi*, 2007 a *Sociodemografická analýza – SO Břeclav (ORP),* 2007.

6.2 Komunitní plánování sociálních služeb a Romové

Práce na Komunitním plánu sociálních služeb města Břeclavi[175] byla zahájena na jaře roku 2007. V roce 2007 byla příprava komunitního plánování financována z části z městských prostředků, dále ze zdrojů o. p. s. Komunitní plánování a z prostředků Jihomoravského kraje. Prozatím není vytvořen konkrétnější plán financování KPSS do příštích let.

Jako podkladový materiál pro tvorbu komunitního plánu si město nechalo zpracovat *Průzkum potřebnosti sociálních služeb mezi populacemi zadavatelů a poskytovatelů ve spádové oblasti Břeclavi.* Ten sice Romy identifikuje jako důležitou cílovou skupinu, nepřinesl však žádné relevantní informace o situaci a potřebách této kategorie obyvatel.[176] Konstatuje se v něm nicméně, že **sociální služby, jež jsou břeclavským sociálně vyloučeným Romům k dispozici, jsou nedostatečné, „respektive... žádné neexistují“**. MÚ také vydal katalog poskytovatelů sociálních služeb.

V rámci komunitního plánování byly vytvořeny čtyři pracovní skupiny. Zaměřují se na zdravotně postižené, osoby s psychickými problémy, osoby se zdravotními problémy a osoby ohrožené sociálním vyloučením. Pro tuto analýzu je relevantní poslední jmenovaná, **skupina „O“ neboli Ohrožení sociálním vyloučením**. Skupina se schází jednou měsíčně od června 2007. Od března 2008 se bude kvůli vytíženosti poskytovatelů služeb scházet pouze jedenkrát za dva měsíce. Na pravidelné schůzky chodí většinou pouze poskytovatelé služeb, klienti dochází pouze výjimečně. Jako potřebné zúčastnění vnímají především **vytvoření terénních programů pro Romy, následných služeb pro bývalé klienty azylových domů v Břeclavi, vytvoření sociálních bytů a vznik nízkoprahového centra pro děti a mládež**.

Koordinací komunitního plánování je pověřen zaměstnanec sociálního odboru MÚ, který má vedle toho na starosti ještě agendu příspěvků na péči, takže se přípravě Komunitního plánu nemůže dostatečně věnovat.

6.3 Stávající nabídka sociálních služeb

Do následujícího přehledu zařazujeme pouze ty služby, jež jsou relevantní z hlediska zaměření této analýzy.[177] Konkrétně se jedná o:

1. terénní programy,
2. sociální poradenství,
3. azylové domy,
4. kontaktní centra,
5. nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.

[175] „Základem komunitního plánování sociálních služeb je spolupráce zadavatelů (obcí, krajů) s uživateli (klienty) a poskytovateli (jednotlivými organizacemi) sociálních služeb při vytváření plánu, vyjednávání o budoucí podobě služeb a realizaci konkrétních kroků. Společným cílem je zajistit dostupnost kvalitních sociálních služeb.“ (web MPSV, www.mpsv.cz/cs/858).

[176] Průzkum přináší informace pouze o holobytech v Charvátské Nové Vsi, jež její autoři převzali z *Mapy sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit* zpracované v roce 2006 společností GAC pro MPSV. Takto pojatá analýza potřeb by mohla – zcela mylně – svádět k dojmu, že jedinými břeclavskými Romy, kteří jsou ohrožení sociálním vyloučením a kteří jsou potenciálními klienty sociálních služeb, jsou obyvatelé těchto holobytů.

[177] Úplnou typologii sociálních služeb viz zákon č. 108/2006 o sociálních službách.

6.3.1 Terénní programy

Terénní programy jsou služby poskytované osobám, které vedou nebo jsou ohroženy rizikovým způsobem života. Jsou určeny pro sociálně ohrožené skupiny jako jsou problémové skupiny dětí a mládeže, uživatelé drog, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné. Cílem těchto služeb je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Součástí služeb je i zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů klientů. Služba je bezplatná (Zdroj: web MPSV, www.mpsv.cz/cs/9).

Terénní sociální pracovníci

Terénní sociální pracovníci při Městském úřadu

V období 2005-2006 byly na oddělení sociálně-právní ochrany dětí zřízeny dvě pracovní pozice romských terénních sociálních pracovníků (dále TSP) na poloviční úvazek.[178] Pracovní pozice vznikly především kvůli problémům s rozsáhlým záškoláctvím romských dětí. TSP se proto soustředili zejména na zlepšení školní docházky, vedle toho se podíleli se na organizaci volnočasových aktivit v Romském centru spravovaném Svazem Romů v Břeclavi (vedli kroužky fotbalu). Pracovníci docházeli denně na MÚ a věnovali se nejrůznějším záležitostem týkajícím se Romů. Platy TSP byly spolufinancovány z dotačního programu Rady vlády pro záležitosti romské komunity a rozpočtu města Břeclavi. Bývalí TSP pokládali finanční ohodnocení této práce za velice nízké.[179]

V roce 2007 město kvůli technickým problémům[180] o dotaci na Úřadě vlády nepožádalo a pracovní pozice zrušilo. MÚ nicméně plánuje, že na rok 2009 znovu požádá Radu vlády pro záležitosti romské komunity o dotaci na TSP. Pracovníci by se měli opět zaměřovat především na děti.[181] Zástupci MÚ však prozatím neví, o jaký počet úvazků zažádají. Nemají ani přesnější představu o náplni práce TSP. Zároveň neexistuje koncepce dělby práce mezi TSP a stávajícím romským koordinátorem (viz dále).

Romský koordinátor

V říjnu 2007 byla MÚ v Břeclavi zřízena funkce romského koordinátora.[182] Jeho pracovní náplň se do velké míry kryje s tím, co měli dříve na starosti TSP zaměstnaní při MÚ.[183] Na pozici byl přijat Rom z Kútů ze Slovenska. Doposud koordinátor především mapoval situaci romské komunity v Břeclavi. Současný romský koordinátor není podle našeho mínění dostatečně

[178] Funkci terénního sociálního pracovníka vykonávali po dobu pěti měsíců.
[179] Tyto pracovní pozice byly placeny hůře než nekvalifikovaná práce v místní továrně, což bývalí TSP považovali za demotivující.
[180] Na úřadě pro ně nebyly volné prostory.
[181] Podle našeho mínění by se ovšem měli věnovat také prevenci a řešení zadlužování romských rodin a dalším tématům.
[182] Pracovní smlouva byla uzavřena na dobu určitou na jeden rok.
[183] Pracovní činnosti, které se shodují: Romský koordinátor/TSP zmapuje situaci v romské komunitě, bude vyhledávat osobnosti, jejichž vztah k romské komunitě je pozitivní a bude hledat možnosti pro jejich aktivní spolupráci na řešení problémů romské komunity, bude udržovat kontakt s místními organizacemi, jejichž činnost se dotýká zájmů a cílů romské komunity, bude spolupracovat s pracovníky státní správy a obecní samosprávy, jejichž činnost se dotýká života romských komunit, bude úzce spolupracovat se školami, které navštěvují děti z výše uvedených komunit, bude sledovat docházku dětí do školy atd.

kvalifikovaný pro výkon své pracovní činnosti (zvláště má-li tato suplovat činnost TSP).[184] Tento nedostatek lze nicméně napravit absolvováním vhodných školení či kurzů.

Terénní sociální pracovníci neziskové organizace IQ Roma Servis

Zhruba před rokem začal v Břeclavi působit jeden TSP v rámci projektu „Centrum komunitní a terénní sociální práce“[185] brněnské neziskové organizace IQ Roma Servis. Od ledna 2008 začal v Břeclavi působit druhý TSP této organizace. V současnosti jsou terénní sociální pracovníci ve fázi mapování terénu, zjišťování informací a získávání klientů.[186] Do města zatím dojíždějí jedenkrát týdně, do budoucna předpokládají častější dojíždění. Prozatím s klienty především řešili hlavně zakázky týkající se zaměstnání (zprostředkování, asistence).

Od roku 2009 IQ Roma Servis plánuje v Břeclavi zřídit pobočku, která by nabízela komplexnější služby. Podle odhadu pracovníka této organizace by bylo ideální, kdyby ve městě působilo deset TSP. Pracovníci MÚ o působení IQ Roma Servisu v Břeclavi nebyli v době realizace diagnostické fáze našeho projektu dostatečně informováni.

Shrneme-li, **v současné době není terénní sociální práce poskytována v dostatečném rozsahu a kvalitě**. Terénní programy jsou přitom samotnými poskytovateli považovány za druhou nejpotřebnější sociální službu (hned po sociálním poradenství).[187] O nedostatečném počtu terénních sociálních pracovníků ve městě byla přesvědčena rovněž většina našich informátorů.

Jestliže budou vytvořeny pozice TSP při MÚ, je nutné, aby byly vymezeny vztahy a dělba práce mezi jednotlivými subjekty poskytujícími tuto službu.[188] Z terénního šetření vyplynulo, že samotným Romům nezáleží na etnicitě terénních sociálních pracovníků (jinými slovy, nemyslí si, že to musí být nutně Romové).[189] Je pro ně především důležité, aby jim pracovník pomohl.

Předpokladem efektivního výkonu terénní sociální práce je respektování základních principů oboru, mezi něž patří v neposlední řadě ochrana osobních dat. Bez ohledu na to, zda pracovníci působí při MÚ či pod NNO, neměli by sdělovat informace o svých klientech třetím subjektům. To je důležité zejména při spolupráci s pracovníky MÚ, včetně romského koordinátora, kteří pravděpodobně nejsou dobře obeznámeni s metodikou TSP.[190]

[184] Stávajícímu koordinátorovi například chybí základní orientace v oblasti práva a není proškolen v základních principech výkonu terénní sociální práce (jako je například ochrana soukromí klientů).

[185] Tento projekt poskytuje služby terénní sociální a komunitní práce, odborné sociální poradenství a bezplatnou právní pomoc. Prozatím je rozšířen především v Brně. IQ Roma Servis však rozšiřuje terénní sociální práci i do dalších obcí Jihomoravského kraje. V těchto obcích, mezi které patří i Břeclav, však prozatím nejsou schopni pokrýt celou škálu služeb, jež nabízejí, a to kvůli nutnosti dojíždění.

[186] Jeden TSP měl v Břeclavi v době realizace šetření deset romských klientů.

[187] *Průzkum potřebnosti sociálních služeb mezi populacemi zadavatelů a poskytovatelů ve spádové oblasti Břeclavi*, 2007, str. 44.

[188] Je otázkou nakolik je město schopné efektivně zajišťovat činnost TSP bez větších předešlých zkušeností. Lze také předpokládat větší důvěru klientů k TSP, který není zaměstnán při MÚ, tedy institucí, jíž často klienti dluží na nájemném.

[189] Někteří dokonce požadovali, aby TSP vykonával nerom, protože *„Romové si jenom hrabou pod sebe“*. Tento přístup vyplývá pravděpodobně z negativních zkušeností Romů s hospodařením Svazu Romů v Břeclavi.

[190] Viz např. Nedělníková, Dana (ed.): *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce.* (dostupné na webu MPSV, www.mpsv.cz/files/clanky/4031/Metodicka_prirucka_TSP.pdf).

Zdravotně-sociální pomocník

Činnost zdravotně-sociálních pomocníků (dále ZSP) byla zahájena v roce 2006 v rámci pilotního projektu „Sastipen" brněnské neziskové organizace Drom. Role těchto pomocníků spočívá ve vyhledávání osob či skupin, jejichž zdraví je ohroženo, ať už v důsledku rizikového chování, nedostatku informací či nedostupnosti zdravotní péče. Jejich práce se zaměřuje na výchovu ke zdravému životnímu stylu, péči o těhotné ženy a matky po porodu, děti (očkování, preventivní prohlídky), mladé lidi (snižování rizika předčasného rodičovství, prevence zneužívání návykových látek), hygienické podmínky v domácnostech (prevence šíření infekčních onemocnění). Výsledkem této činnosti by kromě zmapování situace zdravotního stavu v romských komunitách mělo být v první řadě celkové zlepšení tohoto stavu (Zdroj: Drom, www.drom.cz).

V Břeclavi byly do toho projektu zapojeny dvě Romky. Projekt pokračuje i v roce 2008, personální obsazení však v době terénního šetření nebylo jasné. Z pěti dětských lékařů spolupracovaly ZSP s jedním, přičemž se více zaměřovaly na komunikaci s oddělením sociálně-právní ochrany dětí MÚ.[191] Podle slov jedné ZSP suplovaly pracovnice často činnost v té době v Břeclavi neexistujících TSP a řešili s rodinami jinou (sociální) než zdravotní problematiku. Mnozí z dotazovaných v navštívených romských rodinách neměli bližší představu o poslání a pracovní náplni ZSP. Vzhledem k tomu, že zdravotně-sociální pomocnici dělala Jarka Poláková, která je známá i vedením Svazu Romů v Břeclavi, nespojovali si služby, které poskytovala s její pracovní pozicí, ale s její osobou.[192]

6.3.2 Sociální poradenství

Základní sociální poradenství je součástí všech druhů sociálních služeb. Sociální poradenství poskytuje lidem v nepříznivé sociální situaci informace, které přispívají k řešení jejich situace. Služba je poskytována bezúplatně.[193]

Sociální poradenství v Břeclavi poskytovala v letech 2004 až 2007 **občanská poradna o. s. Helpcentrum**. Ta však ke konci loňského roku ukončila svoji činnost. Do poradny docházel větší počet Romů, neboť měli důvěru v poskytovatele této služby.[194] Nyní funguje poradenství jedenkrát týdně v klubu důchodců. Romové však této služby nevyužívají. Dalším poskytovatelem poradenství je charitní **Denní centrum**. Poradenství zde poskytují v případech, kdy je klient ochoten řešit svou životní situaci. Týká se především zadluženosti klienta (například vytváření splátkových kalendářů). V případě, že je třeba služeb právníka, Charita jeho služby poskytuje za úplatu.

[191] Podle pracovnice OSPOD se scházeli jedenkrát týdně.

[192] Ze 17 dotázaných Romů neslyšelo sedm o zdravotně-sociálních pomocnicích. Jedenáct klientů Jarka Poláková navštívila, a z toho pět Romů hodnotilo její práci pozitivně. Při rozhovorech s Romy jsme užívali i jména zdravotně-sociálních pomocnic, neboť Romové často neznají název poskytované služby. Všichni v souvislosti s touto službou mluvili pouze o Jarce Polákové a nikdo nezmínil druhou zdravotně-sociální pomocnici.

[193] Odborné sociální poradenství zahrnuje občanské poradny, manželské a rodinné poradny, sociální práci s osobami společensky nepřizpůsobenými, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí, sociálně právní poradenství pro osoby se zdravotním postižením a seniory (zdroj: web MPSV, www.mpsv.cz/cs/9).

[194] Bývalý provozovatel občanské poradny poskytuje poradenství i nadále. Nejedná se však již o ryze bezplatnou službu.

Z rozhovorů vyplynulo, že Romové často využívají služeb advokátů, a to i v případech, kdy by pro jim postačovala služba občanské poradny. Z terénního šetření **je patrná poptávka po kvalifikovaném poradenství** (například právní pomoc v bytové problematice). Připomeňme, že sociální poradenství bylo označeno za vůbec nejpotřebnější sociální službu ve vztahu k Romům samotnými poskytovateli sociálních služeb.[195] Vytvoření bezplatné občanské poradny je jedním z preventivních kroků, jak omezit nárůst rizikových jevů. Na schůzkách skupin komunitního plánování se o vytvoření občanské poradny diskutuje.

6.3.3 Azylové domy

Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci. Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení, pomoc při prosazování práv a zájmů, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti. Služba je za úplatu (Zdroj: web MPSV, www.mpsv.cz/cs/9). V Břeclavi jsou dva azylové domy, které spravuje Oblastní charita Břeclav. Jedná se o:

- azylový dům sv. Agáty pro ženy s dětmi a těhotné,[196]
- azylový dům pro dospělé.[197]

V azylovém domě pro dospělé jsou ubytovány dvě Romky a v domě svaté Agáty je v současnosti jedna Romka z Brna. **Azylové bydlení je Romy využíváno pouze v krajních situacích, kdy se již nechtějí či nemohou spoléhat na vlastní příbuzenské sítě**.[198]

6.3.4 Kontaktní centrum

Kontaktní centra jsou nízkoprahová zařízení navazující kontakt s osobami ohroženými závislostí na návykových látkách. Služba má za úkol minimalizovat sociální a zdravotní rizika spojená se zneužíváním návykových látek (například výměnný program) (Zdroj: web MPSV, www.mpsv.cz/cs/9).

---

[195] *Průzkum potřebnosti sociálních služeb mezi populacemi zadavatelů a poskytovatelů ve spádové oblasti Břeclavi*, 2007, str. 44.

[196] Tento azylový dům je určen matkám s dětmi do 18 let, ženy ve vysokém stupni těhotenství, ženy v ohrožení života, týrané, vystavené psychickému i fyzickému násilí, ženy v rozvodovém řízení, svobodné matky, ženy se zdravotně postiženým dítětem, matky s dětmi z romské populace nacházející se v sociální nebo bytové krizi (Zdroj: Charita). V azylovém domě se nachází 14 bytů. Maximální doba pobytu je jeden rok. Romové tvoří zhruba deset procent klientů azylového domu svaté Agáty. Nejčastějšími problémy u romských klientů jsou nevyřízené dávky, kdy matky zjišťují až v azylovém domě, na které dávky mají nárok. Dalším problémem je neschopnost hospodařit. V azylovém domě se s neplatičstvím nesetkávají, neboť v případě neplacení je klient vyloučen.

[197] Azylové bydlení poskytuje ubytovaní mužům a ženám bez domova, kteří pracují nebo jsou zaevidováni na Úřadu práce a aktivně si práci hledají. Azylový dům provozovalo do roku 2004 město. Poté ho převzala Oblastní charita Břeclav. Možnost ubytování je na dobu nezbytně nutnou, maximální doba pobytu je jeden rok. Azylový dům má 30 míst. Kvůli vysokým nájmům a absenci sociálního bydlení v Břeclavi je pro klienty velmi těžké opustit azylový dům a najít si vlastní byt. Od Brna na jih se jedná o jediný azylový dům, který je určen i pro ženy (do azylových domů pro ženy s dětmi a těhotné, nesmí ženy, které do této kategorie nespadají). V azylovém domě využívají institut zvláštního příjemce. Dotazovanému pracovníku Charity ovšem nebylo známo, že IZP lze využívat i bez souhlasu klienta. V souvislosti s plánovaným urbanistickým rozvojem města Břeclav hrozí demolice objektu, ve kterém azylový dům sídlí. Město však chce však tuto službu zachovat. Pracovníci přesto vyjadřovali obavy o soud zařízení.

[198] Neromové raději využijí možnosti azylového bydlení, než aby zatěžovali své příbuzné, zatímco Romové udržují pevněji příbuzenské vazby a raději využijí možnosti bydlení u svých příbuzných.

V Břeclavi působí kontaktní centrum pod Oblastní charitou Břeclav od roku 1998, v současných prostorách sídlí od roku 2004.[199] Kontaktní centrum se věnuje právnímu, sociálnímu a zdravotnímu poradenství souvisejícímu s užíváním návykových látek. Poskytuje hygienický servis a také poradenství pro rodiče a partnery. Služba je poskytována bezúplatně.

Drogová scéna v Břeclavi je mezi Romy a neromy do velké míry prostupná.[200] Podle odhadu pracovníka kontaktního centra je v Břeclavi cca 200 nitrožilních uživatelů drog, z čehož 120 dochází do centra. **Romové tvoří 10 až 15 procent klientů**. Pracovníci kontaktního centra odhadují, že pokrývají až 60 procent neromských uživatelů návykových látek, v případě Romů zřejmě jen okolo 30 procent. V tomto ohledu není situace v Břeclavi nijak výjimečná. Nízké procento podchycených romských narkomanů vyplývá z nedůvěry Romů v institucionální pomoc. I z tohoto důvodu kontaktní centrum v budoucnu plánuje rozšířit terénní program a zvýšit povědomí o poskytovaných službách.

Romští klienti kontaktního centra v Břeclavi jsou většinou solitéři, kteří nechtějí, aby o jejich problému vědělo jejich okolí.[201] Neromové naopak docházejí do kontaktního centra ve skupinách. Romští klienti podle pracovníků kontaktního centra na hygienu dbají více než neromští klienti. Chodí do centra i s problémy, které přímo nespadají do sféry kontaktního centra (alkohol, domácí násilí). Pracovníci centra se jim i v těchto případech snaží poradit – odkazují je na azylový dům.

6.3.5 Nízkoprahové denní centrum

Nízkoprahové denní centrum poskytuje ambulantní služby pro osoby bez přístřeší. Služba obsahuje pomoc při osobní hygieně (nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu), poskytnutí stravy (nebo pomoc při zajištění stravy). Služba je bezplatná (Zdroj: web MPSV, www.mpsv.cz/cs/9).

Charitní denní centrum vzniklo v Břeclavi v roce 2000 a nízkoprahové denní centrum v roce 2002. Centrum poskytuje služby lidem v nouzi, základní potravinový servis, pomoc při prosazování práv a zájmů, odborné sociální poradenství včetně právního. Cílem nízkoprahového denního centra je návrat lidí do společnosti a zmírnění rizik situace, ve které se nacházejí. Centrum zajišťuje:

- potravinový servis (čaj, polévky, paštika), hygienu, vyprání oblečení,
- sklad šatníku a starých věcí,
- terénní práce (třikrát za měsíc jezdí po Břeclavsku na místa, kde bývají sociálně slabí),
- sociální poradenství – v případě, že chce klient svou situaci řešit (mají návaznost na další instituce, které mohou těmto lidem pomoci např. na právníka-placená služba).

Romové představují zhruba deset procent klientů denního centra.[202] Služba šatníku je využívána především romskými ženami. Potravinový servis Romové skoro nevyužívají, neboť se mezi nimi nevyskytují bezdomovci.[203]

---

[199] V souvislosti s výstavbou nového autobusového nádraží a obchvatu kolem města Břeclav, dojde pravděpodobně k demolici objektu kontaktního centra. Město však deklaruje zachování této služby.
[200] Dochází k interakcím mezi romskými a neromskými uživateli.
[201] *„Přijdou vyměnit jehly pro celou partu“.*
[202] Vloni navštívilo centrum cca 200 lidí, z toho bylo 27 Romů.
[203] V době realizace diagnostické fáze projektu využívali potravinový a hygienický servis dva až čtyři Romové.

6.3.6 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež poskytuje služby dětem a mládeži ohroženým sociálním vyloučením. Služba je určena rizikovým, neorganizovaným dětem a mládeži, kteří jsou ohroženi sociálně – patologickými jevy. Základním prostředkem pro navázání kontaktu s cílovou skupinou je nabídka volnočasových aktivit. Služba je bezplatná (Zdroj: web MPSV, www.mpsv.cz/cs/9).

V době terénního šetření se v Břeclavi nenacházelo nízkoprahové centrum. DDM Duhovka provozuje „otevřený klub", který má rysy nízkoprahového centra. V únoru 2008 nicméně došlo k opětovnému zpoplatnění vstupu do klubu.[204] DDM se nebrání vytvoření nízkoprahového centra podle standardů sociálních služeb, obává se však následného odlivu neromských dětí z DDM. Zároveň vidí problém v získávání finančních prostředků na provoz takového zařízení. Vznik nízkoprahového centra plánuje v blízké době i Apoštolská církev.[205]

[204] Více viz kapitola 4.5.2 *Aktivity nabízené jinými subjekty*.
[205] Více viz kapitola 4.5.2 *Aktivity nabízené jinými subjekty*.

7.1 Obecná část

A. Cíle strategie

Na základě analýzy situace romské populace v Břeclavi navrhujeme následující tři **hlavní *strategické* cíle**:

1. Zvyšování šancí romských dětí a mládeže na získání vzdělání a kvalifikace jakožto nezbytný předpoklad k životnímu stylu založenému na zaměstnání a mzdě.
   Indikátor: zvyšování počtu romských absolventů středních škol.
   Cílový indikátor: minimálně třetina romských žáků absolvuje nějakou formu středoškolského vzdělání.
2. Zvyšování zaměstnanosti Romů s důrazem na profilové skupiny.
   Indikátor: snižování míry nezaměstnanosti Romů.
   Cílový indikátor: nezaměstnanost Romů klesne pod 40 procent.
3. Zvyšování kvality života ve městě.
   Indikátor: průběžné průzkumy spokojenosti obyvatel.
   Cílový indikátor: více než dvě třetiny obyvatel budou spokojeny se životem ve městě.

Těmto dvěma cílům by měly být podřízeny další, **vedlejší cíle**:

1. Podpora zlepšování přístupu Romů ke kvalitnímu bydlení jakožto motivační faktor pro integraci osob ohrožených sociálním vyloučením na pracovní trh.
2. Podpora zlepšování přístupu Romů k sociálním službám jakožto prostředek prevence a zmírňování negativních projevů sociálního vyloučení.
3. Zlepšení soužití Romů a neromů v Břeclavi jakožto prostředek zmírňování projevů diskriminace a zvyšování spokojenosti příslušníků menšin i „majoritní“ populace s kvalitou života ve městě.

Naplňování jednotlivých cílů bude každoročně sledováno a vyhodnocováno.[206] Jednotlivé kroky strategie budou posuzovány vzhledem k hlavním cílům s přihlédnutím k vzájemným podpůrným efektům mezi nimi a k potřebě jejich vzájemné provázanosti.

B. Institucionální zajištění procesu implementace

Implementaci strategie integrace romské populace v Břeclavi lze institucionálně zajistit několika různými způsoby:

a. Vznikem **lokálního partnerství** relevantních subjektů:

- města Břeclavi (jakožto iniciátora integračního procesu),
- Úřadu práce,
- relevantních neziskových organizací,
- škol,
- podnikatelských subjektů (potenciálních zaměstnavatelů).

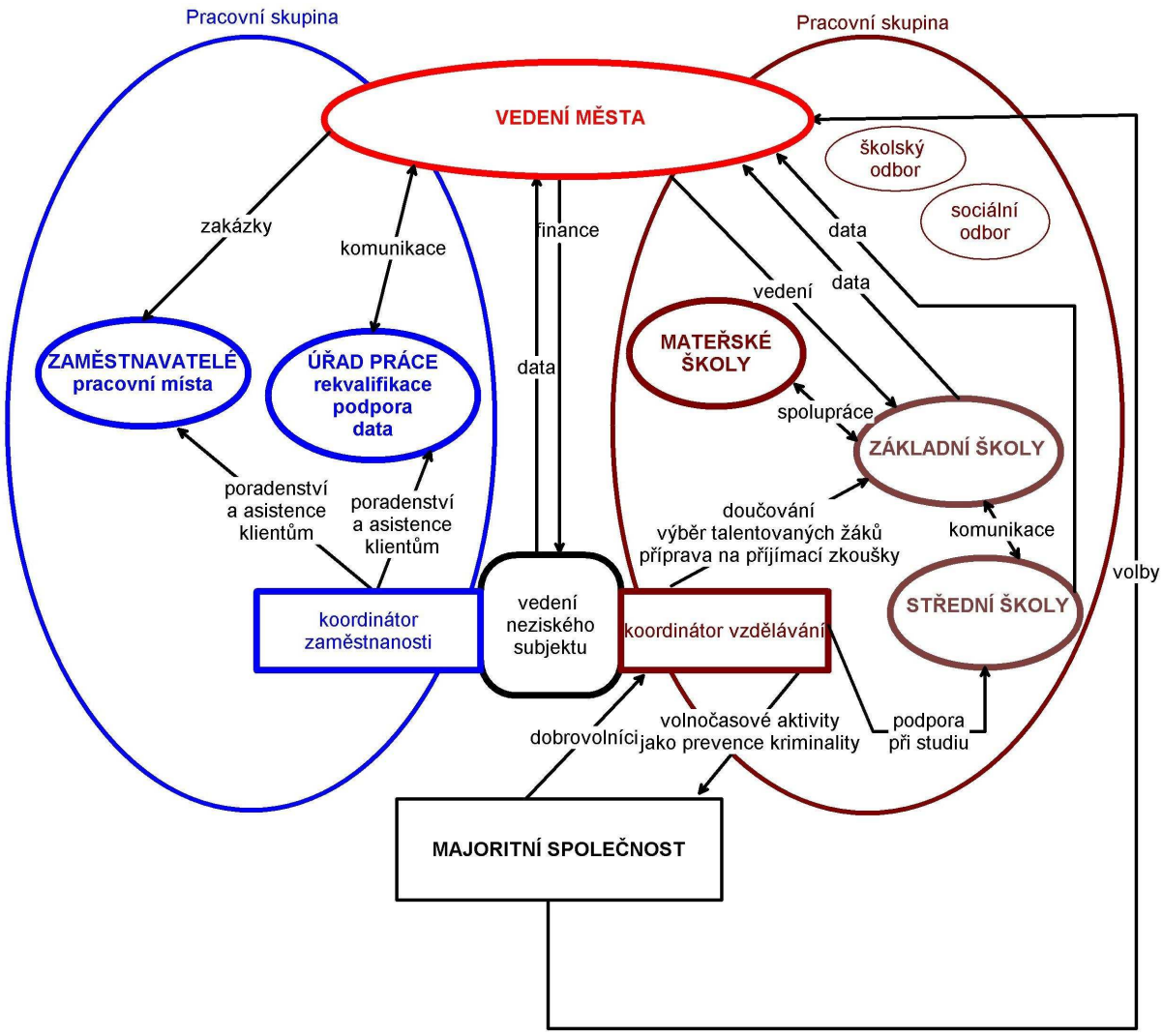
[206] Budou shromažďovány statistické, přísně anonymizované údaje, jež nijak neohrozí soukromí.

Toto partnerství bude institucionalizováno uzavřením **smlouvy o partnerství a vzájemné spolupráci**. Na jejím základě by byla zřízena na městu relativně autonomní obecně prospěšná společnost. Taková společnost by mohla jednak zaměstnávat odborné pracovníky, kteří by koordinovali proces integrace, jednak žádat o granty a dotace potřebné pro pokrytí nákladů spojených s integračním procesem. V rámci partnerství budou fungovat **pracovní skupiny** zaměřující se na jednotlivé dílčí oblasti integrace. Tuto formu bude zřejmě vyžadovat i Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách.

b. Pokud by zřízení lokálního partnerství naráželo na neochotu jednotlivých partnerů, doporučujeme, aby **obecně prospěšnou společnost zřídila sama obec**.

c. Alternativou vůči vytvoření obecně prospěšné společnosti by mohlo být vypsání výběrového řízení na zajištění uvedených činností **externím subjektem** (například neziskovou organizací).

Strukturu pracovních skupin a roli neziskového subjektu (obecně prospěšné společnosti či nestátní neziskové organizace vybrané na základě tendru) zobrazuje následující diagram:

C. Principy strategie

Integrační proces by měl respektovat následující principy:[207]

- komplexní a koordinovaný přístup k řešení problémů,
- jasné zacílení aktivit,
- partnerství lokálních subjektů,
- posilování komunikace a koordinace mezi jednotlivými institucemi státní správy a samosprávy, především na zajištění provázanosti dílčích aktivit,
- co nejširší sdílení poznatků, informací o problémech i dosažených úspěších (při zachování soukromí osob, jichž se informace týkají),
- zavádění osvědčených praxí odjinud (řadu z námi navrhovaných nástrojů v současnosti úspěšně využívají různé subjekty, zejména neziskové organizace; při jejich implementaci v Břeclavi lze využít jejich zkušenosti a odborné zázemí – ať již formou vyškolení příslušných pracovníků či konzultací),
- rovný přístup ke všem obyvatelům ohroženým sociálním vyloučením (neomezování aktivit a priori pouze na Romy),[208]
- podpora aktivního zapojení cílových skupin (osob ohrožených sociálním vyloučením a jejich rodin na straně jedné a veřejnosti na straně druhé),
- komplexní práce s celými rodinami,
- průběžné a pravidelné vyhodnocování dopadů aktivit a jejich následné přizpůsobování.

7.2 Hlavní oblasti strategie

A. Zvýšení šancí romských dětí a mládeže na získání vzdělání a kvalifikace

Hlavní identifikované problémy:

- Zhruba polovina romských dětí neabsolvuje žádnou formu předškolního vzdělávání. Ty, které mateřskou školu navštěvují, tak činí v naprosté většině až v posledním ročníku.
- Funkce asistenta pedagoga není dostatečně využívána.
- V průměru romští žáci dosahují výrazně horšího prospěchu v češtině a matematice než jejich neromští spolužáci. Výsledky chlapců jsou stabilně slabší než výsledky dívek.
- Příprava na vyučování je ve většině romských rodin naprosto nedostatečná či zcela chybí. Její absence není kompenzována doučováním poskytovaným školou či neziskovou organizací.
- Podpora motivace dětí (a jejich rodičů) ke studiu je naprosto nedostatečná.

[207] Některé z principů přebíráme z dokumentu *Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách* schváleného v lednu 2007 vládou ČR.

[208] Během diagnostické fáze projektu „Strategie integrace romské populace v Břeclavi“ byla při rozhovorech s „majoritním“ obyvatelstvem Břeclavi zjištěna všeobecná nedůvěra k jakýmkoliv projektům, plánům či strategiím orientovaným výhradně na Romy. Proto doporučujeme orientovat strategii integrace – tam, kde je to smysluplné – všeobecně na osoby ohrožené sociálním vyloučením.

- V současné době nestuduje na středních školách více než deset romských dětí z Břeclavi. Zřejmě všechny navštěvují nematuritní obory. Jen výjimečně některé studium dokončí.
- Střední školy, ani žádné jiné subjekty neposkytují romským studentům žádnou formu podpory během studia, jejímž cílem by bylo udržet se na škole a dokončit ji.
- Možnosti smysluplného trávení volného času, jež by byly dostupné (ať již objektivně či subjektivně) romským dětem, jsou nedostatečné. Chybí především nízkoprahové kluby pro děti a mládež.

Cíle:

- Zvýšení šancí romských dětí na ukončení střední školy,
- snížení podílu romských žáků předčasně ukončujících středoškolské studium,
- zvýšení počtu romských dětí nastupujících na střední školy,
- snížení podílu romských dětí končících školní docházku v nižším než devátém ročníku,
- snížení podílu romských dětí přeřazovaných na vzdělávací program Zvláštní škola,
- zvýšení podílu romských dětí v systému předškolního vzdělávání,
- větší zapojení romských dětí do systému mimoškolních vzdělávacích aktivit.

Cílové indikátory:

- Třetina romských dětí úspěšně dokončí střední školu.
- Počet romských dětí, které dokončí školu v nižším než devátém ročníku nepřesáhne pět procent.
- Tři čtvrtiny romských dětí ze sociálně vyloučeného prostředí absolvují nějakou formu předškolního vzdělávání.

Navrhované nástroje:

- Funkce asistentky pedagoga v mateřských školách
  Asistentky romského původu pomáhají dítěti adaptovat se ve školce. Rovněž motivují romské rodiče, aby dávali své děti do MŠ dříve než v posledním ročníku. Funkce rovněž přispívá ke zvyšování tolerance na straně „majority“. Mateřské školy by měly aktivně spolupracovat se základními školy ze stejného spádového obvodu, aby se romským dětem dostalo i podpory po přechodu na základní školu.
- Rozšíření asistentů pedagoga do dalších základních škol
- Dodržování spádovosti škol při přijímání romských a dalších sociálně znevýhodněných žáků
- Systém přípravy na školu / doučování pro děti základních škol
  Romským dětem (a jejich rodičům) budou nabízeny dvě alternativní formy přípravy na školu / doučování:

a) příprava na školu / doučování v rodinách romských dětí, výhodou této formy doučování je, že umožňuje zainteresovat na vzdělávacím procesu rodiče dětí,
b) příprava na školu / doučování na půdě nezávislého subjektu, nejspíše neziskové organizace (tato forma je vhodnější pro děti, jež nemají pro doučování doma vhodné prostředí).

Obě formy doučování mohou zajišťovat dobrovolníci z řad středoškolských studentů (především studentů břeclavského gymnázia). Nábor, školení, koordinaci a supervizi

dobrovolníků bude mít na starosti jeden pracovník (ideálně by šlo o stejného pracovníka, který bude koordinovat proces komunitního plánování vzdělávacích služeb). Dobrovolníci budou vedle samotného doučování komunikovat se školami tak, aby měli přehled o aktuálních potřebách konkrétních dětí a aby získali zpětnou vazbu. V České republice existují subjekty (zejména neziskové organizace), které mají s poskytováním takovýchto služeb rozsáhlé zkušenosti. Lze je využít pro konzultace i pomoc při vyškolování odpovědných pracovníků.

- Podpora přípravy romských žáků na střední školu a jejich udržení na škole
  Příprava na střední školu (např. formou mentoringu) by měla spolu s podporou udržení na střední škole představovat kontinuální proces.
- Motivační kurzy pro absolventy základních škol, kteří nenastoupili ke studiu
  Kurzy, které budou motivovat mladé Romy k nástupu do učení a nabízet jim profesní vzory, budou poskytovat rekvalifikační agentury.
- Motivace (nejen čerstvých) absolventů ZŠ ke studiu na SŠ
  (prostřednictvím terénních pracovních poradců – viz níže).
- Další vzdělávání pedagogů zaměřené na výuku dětí ze sociokulturně znevýhodněného prostředí
- Asistent pedagoga na středních školách
- Volnočasové aktivity, neplacený školní klub přístupný dětem ze sociálně vyloučeného prostředí (podpora volnočasových aktivit na ZŠ zlepšuje vztah dětí ke škole), podpora dalších možností trávení volného času v blízkosti škol (kroužky, herní aktivity), snaha o začlenění romských dětí do existujících sportovních oddílů, příměstské letní tábory.

Institucionální zajištění oblasti:

Za účelem zvýšení šancí romských dětí a mládeže navrhujeme vytvořit takzvaný **komunitní plán vzdělávacích služeb**. Tento plán bude výsledkem analogického procesu, jenž je běžně využíván při komunitním plánování sociálních služeb. Půjde o vytvoření platformy (**pracovní skupiny pro vzdělávání**), na jejíž půdě se budou pravidelně (nejlépe jednou měsíčně) scházet zástupci relevantních subjektů. Konkrétně by mělo jít o tyto subjekty:

- Vedení města, školský a sociální odbor městského úřadu (jakožto **zadavatelé** vzdělávacích služeb),
- mateřské, základní a střední školy (jakožto **poskytovatelé** vzdělávacích služeb),
- poskytovatelé mimoškolních vzdělávacích služeb (a aktivit trávení volného času),
- poskytovatelé terénní sociální práce,
- (romští) občané (jakožto **uživatelé /klienti/** vzdělávacích služeb).

V rámci této platformy zadavatelé, poskytovatelé a uživatelé společně stanoví priority a konkrétní podobu služeb, budou se vzájemně informovat o problémech a dosažených úspěších, společně vyhodnocovat efektivitu fungování poskytovaných služeb. **Koordinací plánování vzdělávacích služeb bude pověřen stálý pracovník** (v případě navrhovaného založení o. p. s., zaměstnanec této organizace).

B. Zvýšení zaměstnanosti Romů

Hlavní identifikované problémy:

- Výrazná většina (87 procent) Romů dosáhla nejvýše základního vzdělání, nízká kvalifikace patří mezi hlavní bariéry zaměstnanosti. Jako další bariéry byly identifikovány: finanční nevýhodnost legální práce na nekvalifikovaných pozicích, zhoršený zdravotní stav, nedostatečné dovednosti a sociální kompetence.
- Téměř 70 procent Romů je nezaměstnaných, nejčastěji zastoupenou skupinou jsou muži ve věku mezi 26 až 35 let (38 procent).
- Většina (67 procent) romských domácností se nachází v hmotné nouzi.
- Z Romů evidovaných na Úřadu práce bylo nejméně 85 procent nezaměstnaných dlouhodobě. Referentky odhadují, že zaměstnatelné jsou asi jen dvě pětiny romských uchazečů o práci.
- Mezi břeclavskými Romy je velmi rozšířená práce načerno.

Cíle:

- Snížení podílu dlouhodobě nezaměstnaných Romů,
- snížení podílu nezaměstnaných mezi Romy ve věku 26 až 35 let,
- snížení podílu nezaměstnaných mezi romskými ženami,
- zvýšení účasti nezaměstnaných Romů na nástrojích aktivní politiky zaměstnanosti,
- zvýšení podílu legálně zaměstnaných Romů.

Cílové indikátory:

- Podíl nezaměstnaných Romů klesne pod 40 procent.
- Podíl dlouhodobě nezaměstnaných Romů se podaří snížit pod 50 procent.
- Ve hmotné nouzi se bude nacházet pouze menšina romských domácností.

Navrhované nástroje:

- Terénní pracovní poradce

Terénní pracovní poradce poskytuje asistenci a speciální poradenství osobám, které pocházejí ze sociálně vyloučeného prostředí. Provází je celým procesem zahájení jejich pracovní kariéry. Asistuje klientovi při hledání práce, kontaktuje jednotlivé zaměstnavatele, doprovází klienta na pracovní pohovory a poskytuje mu oporu i po nástupu do nové práce (jako krizové se často ukazují být první dva týdny po nástupu do zaměstnání). Usiluje o zvýšení kompetence osob ohrožených sociálním vyloučením a posílení jejich právního povědomí a společenských dovedností. (Pracovník by rovněž mohl koordinovat pracovní skupinu pro zaměstnanost, viz níže.)

- Rekvalifikace s předem vyjednaným pracovním uplatněním
  řidičský průkaz skupiny C (IMOS),
  gumař (Gumotex),
  svářeč, zámečník (OTIS).
- Veřejně prospěšné práce
  Je třeba preferovat dlouhodobé zaměstnání na VPP před brigádami a také do VPP zapojit soukromé subjekty.
- Tvorba společensky účelných pracovních míst
  Obtížně zaměstnatelní Romové budou zaměstnáni na dotovaných místech, pokud se osvědčí, zaměstnavatel jim dá možnost přejít na nedotované místo.
- Motivace k zaměstnání skrze nabídku vyplácení peněz jednou týdně
- Motivace k zaměstnání skrze příslib zlepšení bytových podmínek

- Motivace žen k zaměstnání skrze nabídku částečných úvazků a volnočasových programů pro děti
- Vytvoření nových pracovních míst pro Romy v nízkoprahovém centru, školních klubech, v MŠ a ZŠ (asistenti pedagoga)
  Skrze tato pracovní místa se zvýší počet zaměstnaných Romů a Romek, kteří navíc budou pozitivně působit jako vzory pro ostatní, tato pracovní místa se odvíjejí od nástrojů v oblasti vzdělávání.
- Zohledňovat při veřejných zakázkách firmy, které zaměstnávají sociálně znevýhodněné osoby (práce typu: stravování ve školách, veřejné služby).

Institucionální zajištění oblasti:

Město iniciuje vytvoření **pracovní skupiny pro zaměstnanost** za účasti zástupců následujících subjektů:

- vedení města,
- úřad práce,
- poskytovatel terénní sociální práce,
- poskytovatel terénního pracovního poradenství,
- zástupci významných zaměstnavatelů z města (popřípadě okolí).

Tato skupina bude koordinovat činnost jednotlivých zainteresovaných subjektů. Jako vhodné se jeví společné zpracování **Cíleného programu k řešení nezaměstnanosti Romů / sociálně vyloučených v Břeclavi**.[209]

C. Zajištění přístupu Romů ke kvalitnímu bydlení

Hlavní identifikované problémy:

- Městu chybí koncepce sociálního bydlení, chybí poradenství v oblasti bydlení pro sociálně slabé.
- Významná část Romů žije v menších přeplněných bytech.
- Zhruba polovina romských domácností dluží Domovní správě za bydlení.

Cíle:

- Bytová politika jako efektivní prostředek k motivaci Romů k integraci do „majoritního" prostředí a podpoře sociální mobility,
- funkční systém sociálního bydlení,
- snížení přeplněnosti bytů,
- snížení zadluženosti Romů, neprohlubování zadluženosti.

Cílové indikátory:

- Minimálně pět romských rodin umístěných v nových bytech.
- Podíl romských domácností dlužících Domovní správě se sníží pod 40 procent.

Navrhované nástroje:

a. dosud nevyužívané nástroje:

[209] Ukázku cíleného programu lze nalézt např. zde: http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/programy_zamest/regionalni/2006regionalni/01_mementoii.

- Vytvoření koncepce sociálního bydlení[210]
  Sociální bydlení[211] může představovat jeden ze stupňů vícestupňového sociálního systému bydlení.
- Vícestupňový systém bydlení
  Tento systém je víceúrovňový, hierarchicky uspořádaný. Propojuje v rámci obecního fondu sféru sociálních bytů se sférou kvalitnějších bytů.

Předpokladem jeho fungování je:

- Obousměrná prostupnost systému pro klienta,
- Existence jasných a pro všechny nájemníky srozumitelných pravidel, aby byl každý nájemník srozuměn s tím, co se stane v případě jejich porušení a naopak co se stane v případě, že je bude dodržovat.

Vícestupňový systém sociálního bydlení je motivační nástroj, který vede ke zlepšení bytové situace aktivně spolupracujících rodin. Naopak v případě neplnění závazků rodina klesá na stupeň nižší. Podmínkou přístupu ke kvalitnějšímu bydlení by mělo být splácení dluhů, nevytváření dalších dluhů, spolupráce s TSP a snaha alespoň někoho z rodiny nalézt zaměstnání.

Navrhované stupně bydlení:

- krizové bydlení,
- bydlení s kontraktem (bydlení s asistencí) neboli tréninkové bydlení na dobu určitou s podmíněnou spoluprací s TSP,
- kvalitnější byt se smlouvou na dobu neurčitou.

Pravidla a kritéria prostupnosti mezi jednotlivými stupni stanoví vytvořená pracovní skupina, která se bude pravidelně scházet a konzultovat průběžné výsledky, úspěchy a vzájemné zkušenosti. Pracovní schůzky mezi jednotlivými subjekty (viz níže) by měly probíhat pravidelně i v případě, že bude správou systému pověřena NNO.

- Prevence neplatičství prostřednictvím terénní sociální práce (TSP)

Terénní sociální pracovník působí na obyvatele motivačně a preventivně. Zároveň jim pomáhá řešit existující problémy spojené s bydlením. TSP hraje také velmi důležitou roli ve vícestupňovém systému sociálního bydlení, kdy klienty motivuje k aktivnímu řešení jejich situace.
Domovní správa se staví k tomuto nástroji kladně. Působení TSP by podle ní mělo kladný dopad při snižování neplatičství.[212]

---

[210] Ministerstvo pro místní rozvoj od roku 2003 realizuje „Program pro výstavbu podporovaných bytů". V jeho rámci mohou obce získat podporu na tři typy bytů. Dva typy jsou pak využitelné pro romskou populaci. Prvním jsou vstupní byty – pro osoby, které z důvodu nepříznivých životních okolností nemají přístup k bydlení. Druhým jsou byty na půli cesty pro osoby opouštějící výchovnou péči, osoby žijící konfliktním způsobem nebo osoby žijící v rizikovém prostředí.

[211] Při tvorbě sociálního bydlení je třeba dbát na to, aby sociální byty byly roztroušeny v bytových domech v různých částech města. Kumulace většího počtu sociálních bytů v jednom objektu (či sousedních objektech) vede ke koncentraci sociálně slabých, jež ve výsledku může dále prohlubovat jejich sociální propad.

[212] V minulosti v Břeclavi působili dva TSP zaměstnaní MÚ. V současné době zde začínají působit dva TSP z brněnské neziskové organizace IQ Roma servis. Věnují se mimo jiné i problematice bydlení (více k TSP v kapitole věnované sociálním službám).

- Dobrovolné odpracování dluhu

Jde o odpouštění dluhu na základě dobrovolné práce pro město. Dle Domovní správy by tento nástroj nefungoval, soudě podle její špatné zkušenosti se zaměstnáváním Romů. Tento nástroj je vhodné využít ve vícestupňovém systému sociálního bydlení, který motivuje své klienty ke splacení dluhu.

b. nástroje využívané Domovní správou:

- Splátkový kalendář

Splátkový kalendář umožňuje postupné uhrazení dluhu. Tento nástroj Domovní správa využívá a má s ním dobré zkušenosti. Jeho nevýhodou bývá nepravidelnost ve splácení. K pravidelnému placení či přistoupení ke splátkovému kalendáři lze motivovat pomocí dohody o odpuštění penále či příslibem kvalitnějšího bydlení (vícestupňový systém sociálního bydlení).

- Institut zvláštního příjemce

Institut zvláštního příjemce je nástroj, který umožňuje převod části sociálních dávek na účet jiného subjektu než je oprávněná osoba[213]. Jedná se o preventivní nástroj, který brání dalšímu narůstání dluhů. Domovní správa tento nástroj využívá. IZP lze používat i bez souhlasu oprávněné osoby. Doporučujeme zvýšit využívání IZP jako prevenci před růstem dluhů.

- Nájemní smlouva na dobu určitou a její opakované prodlužování
- Odpuštění penále z prodlení

Tento nástroj není dostatečně využíván. Lze ho využívat jako motivace ve vícestupňovém systému sociálního bydlení.

- Instalace měřičů spotřeby energií ke každé bytové jednotce

Nástroj je využíván u velmi „problémových" nájemníků.

- Zřízení funkce domovníka/ správce

Nástroj je využíván v holobytech, na nejnižším stupni vícestupňového systému sociálního bydlení.

Institucionální zajištění oblasti:

Město iniciuje vytvoření **pracovní skupiny pro bydlení** za účasti zástupců následujících subjektů:

- vedení města,
- Domovní správa,
- poskytovatel terénní sociální práce,
- další subjekty (hygienik, vybraní obvodní lékaři či OSPOD).

D. Zajištění přístupu Romů k sociálním službám

Hlavní identifikované problémy:

[213] Oprávněná osoba je osoba, které náleží příslušné dávky státní sociální podpory a hmotné nouze.

- Terénní sociální práce není poskytována v dostatečném rozsahu a kvalitě.
- Ve městě chybí subjekt, který by poskytoval sociální poradenství.
- Ve městě chybí nízkoprahová centra pro děti a mládež.

Cíle:

- Vytvoření systému kvalitních a provázaných sociálních služeb.
- Průběžné zlepšování kvalifikace poskytovatelů sociálních služeb.

Cílové indikátory:

- Ve městě budou působit minimálně čtyři terénní sociální pracovníci.
- Existence kontaktního centra pro drogové uživatele, bezplatné občanské poradny a nízkoprahového centra pro děti a mládež.

Navrhované nástroje:

- Terénní sociální práce
  V první fázi by měli ve městě působit celkem čtyři terénní sociální pracovníci (dva z nich by spadali pod město, dva pod některou neziskovou organizaci). Terénní sociální pracovníci by spolupracovali s pracovními skupinami, kterým by poskytovali data potřebná pro implementaci dalších nástrojů. Poskytovatelé terénní sociální práce by zodpovídali za jejich další vzdělávání.
- Kontaktní centrum
- Bezplatná občanská poradna
- Nízkoprahové kluby pro děti a mládež

Institucionální zajištění oblasti:

Břeclav v současné době vytváří svůj komunitní plán sociálních služeb, v jehož rámci se schází **pracovní skupina „O“**, která se věnuje lidem ohroženým sociálním vyloučením. Pro kvalitní pokrytí služeb komunitního plánování je důležité ujasnění kompetencí jednotlivých aktérů a určení priorit a plánu, který bude KPSS sledovat.

E. Zlepšení soužití mezi Romy a většinovou populací

Hlavní identifikované problémy:

- Ve výzkumu ke komunitnímu plánování uvedla významná část břeclavských obyvatel, že se bojí pohybovat se v místech, kde žije romská minorita.
- Většina břeclavských Romů a Romek nemá přátele či známé mezi „majoritním“ obyvatelstvem, žijí v sociální izolaci.

Cíle:

- Zlepšení soužití mezi Romy a „majoritní“ populací.
- Zvýšení spokojenosti obyvatel se životem ve městě.

Cílové indikátory:

- V průzkumech spokojenosti občanů s životem občanů se bude postupně snižovat míra vnímání naléhavosti soužití s Romy jako problému, který by mělo město řešit.

Navrhované nástroje:

- Volnočasové aktivity jako prostředek prevence kriminality mládeže.

- Zkvalitnění veřejných prostor v místech obývaných osobami ohroženými sociálním vyloučením (dětská hřiště, lavičky či městská zeleň).
- Komunitní centra pro sociálně znevýhodněné i „majoritní" obyvatele.
- Prezentace úspěchů nástrojů v oblasti vzdělávání a trhu práce.

Institucionální zajištění oblasti:

Zajištění tohoto cíle zůstává především na městském zastupitelstvu. Se strategií integrace a jejím uplatňováním by mělo průběžně seznamovat veřejnost – například prostřednictvím regionálních médií. Prostředkem ke zlepšení informovanosti občanů mohou být také veřejná slyšení, na kterých budou představitelé města seznamovat veřejnost s úspěchy na poli integrace a které mohou zároveň sloužit jako iniciační fáze pro vznik komunitních aktivit. Dalším prostředkem je odpovědné a udržitelné územní plánování.

Přispět k tomuto cíli mohou i volnočasové aktivity jako prevence kriminality mládeže. Nízkoprahové volnočasové aktivity mohou nabídnout strukturovanou formu trávení volného času pod vedením odborných pracovníků. Tyto aktivity pomáhají snížit počet dětí a mladých lidí, kteří svůj volný čas tráví neorganizovanými aktivitami na veřejných prostranstvích často spojených se sociálně rizikovými jevy jako je užívání návykových látek či drobná kriminalita. Tyto veřejné prostory se pak stanou přívětivější pro občany, kteří se jim dosud vyhýbali.